

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ ΙΘ'

ΑΡ. 223

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ ..... 'Ο 'Ημιτελής Κανόνας τῶν Κανταριωτῶν
μοναχῶν (ποίημα).
ΑΘΗΝΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ ..... Ρίξε τὸν ἀγνὸ σπόρο σου (ποίημα).
Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ ..... Δέκατον 'Ενατον ἔτος (ἀπόψεις).
ΠΟΛΥΞΕΝΗΣ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ..... Στὴ μοναξιά, 'Ο ἀτέλειωτος
χορὸς (ποίηματα).
Ν. ΡΥΣΣΙΑΝΟΥ ..... 'Ο Θεὸς παιδί (διήγημα).
L. DU RELL (Μεταφρ. Θ. Α. Σοφοκλέους) ..... Πολιτικὴ (ποίημα).
Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ ..... Παλουριώτισσα ἢ Παλλουριώτισσα; (μελέτη).
Κ. Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ ..... 'Αργὼ (ποίημα).
Ζ. Μ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ..... Στὴ λίμνη τῶν κόκκινων ψαριῶν (διήγημα).
Ν. ΧΙΟΝΙΔΗ ..... 'Η Φοινικιά (ποίημα).
Τ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ ..... Μιχαὴλ 'Αγγελος (ἐντυπώσεις).
Τ. S. ELIOT (Μεταφρ. Σ. Α. Σωφρονίου) ..... 'Η κλασσικὴ ἐκπαίδευση
καὶ ὁ ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων (μελέτη).
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ ..... Μιά συνέντευξη μὲ τὸν ποιητὴ Γ. Σεφέρη (έρευνα).
ΑΝΔΡ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ ΚΥΠΡΟΛΕΟΝΤΑ ..... 'Εκ προμελέτης (νουβέλλα).
Α. ΠΕΡΝΑΡΗ ..... Εἰσηγητικὴ 'Εκθεση τοῦ Πρώτου Ποιητικοῦ
Διαγωνισμοῦ Ζ. Εὐσταθίου.
Μ. ΚΑΛΟΖΩΗ ..... Τζῶν Γκέιλ (ποίημα).
Παράρτημα: Ν. ΧΙΟΝΙΔΗ ..... ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΚΗ.
Πίνακες Κυπρίων ζωγράφων: Σ. ΛΟΪΖΙΔΗ ..... Θεά τῶν 'Αθηνῶν.
(*Η συνέχεια στὴν ἐπόμενη σελίδα).

ΚΥΠΡΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ, 1954

11.11
(CYPR)

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑΣ ΣΧΟΛΙΚΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

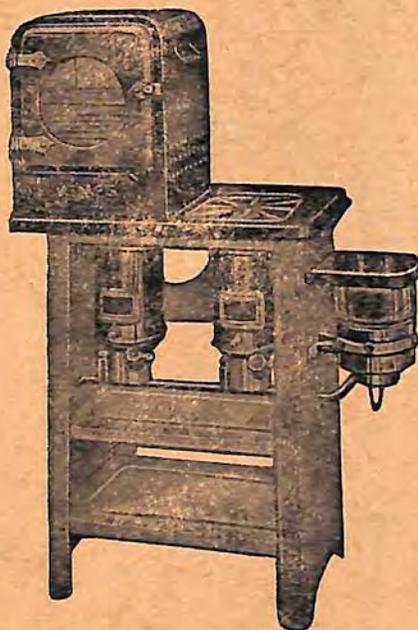
Ετησία συνδρομή: Διά την Κύπρον 15 σελίνια.
Διά την Ελλάδα, Αίγυπτον και Άγγλιαν 1 λίρα.
Διά την Άμερικην και άλλα χωρά 5 δολάρια.
Τιμή τεύχους 2 σελίνια.

Διευθυντής: **ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ**, Σανταρόζα 5, Λευκωσία (Κύπρου).
Ίδρυτές: Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ, ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ, Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ.
Τυπογραφεία: «ΚΟΣΜΟΣ» Λτδ., Λευκωσία.

(Συνέχεια περιεχομένων).

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ. Φρ. Π. Βράχα: Πνευματική άνασκόπησις.— ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΝΘΗ. Χάρη Γαβριηλίδη: Εύγένιος Ο' Νήλ.— ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ Κ. Προυσή: Χρήστου Ευελπίδη «Φούγκα».— Κ. Χρυσάνθη: Δημ. Γιά πρώτος νεκρός.— ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ. Ν. Χιονίδη: Στιχουργικά ζητήματα ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ. Τ. Μ.Φ.: Έκθεση Όλλανδών ζωγράφων, ση Κ. Θετταλού, Έκθεση Κούλας Μαραγκοπούλου, Έκθεση Έλληνιδών καλλιτεχνιδων.— ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Χάρη Γαβριηλίδη: Λογοτεχνικά νέα, Τό θέατρο.— ΕΙΔΗΣΕΙΣ.— ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ Ζ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ.— ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ. ΕΙΚΟΝΕΣ. Σάββα Δοϊζίδη: «Θέα τών Άθηνών» (10).— Ν. Ρουσιάνος (15).— Μιχαήλ Άγγέλου: «Η Δημιουργία του Άνθρώπου» (27), «Ριέτα» (28), «Μαυσιής» (29), «Αύγη και Λυκόφως» (30), «Ο Χριστός κριτής» (30), «Ημέρα» (31), «Η Νύκτα» (31), «Η Άγία Οικογένεια» (32).— Γιώργος Σεφέρης (37).

«FALKS» KEROSENE COOKERS

Αι τρεις αύται λέξεις εξηγοϋν
το ιδεώδες μέσον μαγειρικῆς
μέ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΝ.

Μοδέλλα με 1, 2, 3 ἢ 4 λάμπες
καί με φούρνον μόνον ἢ διπλοϋν
ἀποτελοϋν τὴν καλύτεραν κουζί-
ναν διὰ κάθε σπίτι ἢ ἐπιχείρησιν.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΑΝΕΣΙΣ
ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΣ

Πωλοϋνται εἰς τὴν

ΑΓΓΛΟ - ΚΥΠΡΙΑΚΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑΝ (Νάουμαν)

ΟΔΟΣ ΛΗΔΡΑΣ ΑΡ. 101, ΤΗΛ. 279, ΛΕΥΚΩΣΙΑ.

10 MAR 2008

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

ΔΩΡΕΑ

Ποιό είναι το πραγματικά καλό κονιάκ;

ΟΤΑΝ ΤΟ ΚΟΝΙΑΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΕΤΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΣ
ΚΑΙ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΔΕΔΕΙΓΜΕΝΩΣ ΠΑΛΑΙΟΝ, ΤΟΤΕ
ΜΟΝΟΝ ΕΙΝΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΚΑΛΟ

ΤΑ ΚΟΝΙΑΚ ΚΕΟ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΜΟΝΑ ΕΝ ΚΥΠΡΩΙ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ
ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΜΕΝΗΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΝ ΗΛΙΚΙΑΝ
ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΠΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ
ΤΡΟΠΟΝ.

- ★ Δεν γίνονται τὴν μιὰ μέρα καί ἐμφιαλώνονται τὴν ἄλλην.
- ★ Δεν εἶναι χρωστικὴ ἢ ἀρωματισμένη ζιβανία.
Καί δι' αὐτό:
- ★ Δεν προκαλοῦν ζάλην ἢ στομαχικὰς ἐνοχλήσεις.

Μὴ πίνετε ὅ,τι σὰς σερβίρουν.

Ζητᾶτε παντοῦ καί πάντοτε Κονιάκ

Κ Ε Ο

ἂν θέλετε νὰ εἶσθε σίγουροι ὅτι πίνετε κάτι καλό.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ: ΑΘΗΝΑΙ—ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΤΣΙΑ
ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ Β': » ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ 38

130 ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΑΙ ΕΙΣ
ΤΑΣ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝ ΚΥΠΡΩ:

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΛΕΜΕΣΟΣ, ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ

ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ:

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ (2), ΚΑΪΡΟΝ (2), ΠΟΡΤ ΣΑΪΔ

ΕΝ ΑΓΓΛΙΑ:

ΛΟΝΔΙΝΟΝ, 6, OLD JEWRY, E.C. 2

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΙΔΡΥΘΕΝΤΕΣ ΥΠΟ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ:

HELLENIC BANK TRUST COMPANY—

139, WILLIAM STREET—NEW YORK N.Y.

BANK OF ATHENS TRUST COMPANY—

205, WEST 33rd STREET—NEW YORK, N.Y.

THE SOUTH AFRICAN BANK OF ATHENS LTD.—

116, MARSHALL STREET—JOHANNESBURG.
EXCHANGE PLACE—CAPE TOWN.

ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΤΡΑΠΕΖΙΤΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Τὸ ΚΟΝΙΑΚ
μὲ τὸ ὄνομα πού μπορεῖς
νὰ τοῦ ἔχῃς
ἐμπιστοσύνην

Ἀγγλίας

Τὸ Βεὸ ΑΓΓΛΙΑΣ εἶναι τὸ πλέον περίφημον
Κυπριακὸν κονιάκ. Πουλιέται περισσότερο ἀπὸ ὅ-
ποιοδήποτε ἄλλον κονιάκ. Οὐδέποτε ἀλλάζει ἡ γεύση
του. Ἔχει πάντοτε τὴ μαλακάδα τῆς ὀριμότητός του.

Τὸ ΑΓΓΛΙΑΣ εἶναι καλόν, γιὰτὶ κατασκευάζε-
ται ἀπὸ τὸν Οἶκον Χατζηπαύλου. Εἶναι περισσότερο
ἀπὸ ἑκατὸν χρόνια, πού τὸ ὑπέροχον αὐτὸ ὄνομα
περιβάλλεται μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ κοινῶ λόγῳ
τῆς ποιότητος τῶν προϊόντων του.

Κονιάκ χωρὶς ὄνομα, πιθανὸν νὰ εἶναι βλαβερὸν.
Μὴ βάζετε ἀπ' αὐτὸ στὸ ποτήρι σας. Ζητᾶτε πάντοτε
ΑΓΓΛΙΑΣ.

Χατζηπαύλου

ΧΡ. ΧΑΤΖΗΠΑΥΛΟΥ & ΥΙΟΙ, ΛΤΔ.,

ΛΕΜΕΣΟΣ

ΠΡΟΤΙΜΑΤΕ ΤΑ ΠΙΑΝΑ

CHALLENGE

τά πιάνα που χρησιμοποιεί το Β.Β.С. του Λονδίνου και
οι πλείστοι ραδιοσταθμοί του κόσμου.

Γενικός 'Αντιπρόσωπος Κύπρου:

ΚΩΣΤΑΣ Ι. ΛΟΪΖΙΔΗΣ

'Ακίνητα Μουνηρ Βέη, όδός Βικτωρίας

Τ. Κ. 571,

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τηλ. 3748

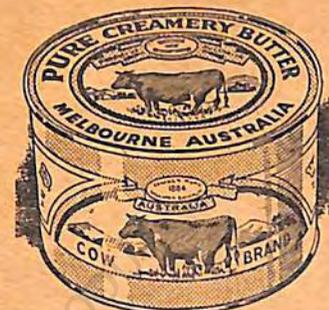
Soit 'de' Paris

ΑΡΟΜΑΤΑ
ΠΟΥΔΡΕΣ
ΚΡΕΜΕΣ ΗΜΕΡΑΣ
ΚΑΙ ΝΥΚΤΑΣ
ΡΟΥΖ
ΚΟΚΚΙΝΑΔΙΑ
ΧΕΙΛΕΩΝ
ΚΟΛΩΝΙΕΣ
ΛΟΣΙΟΝ
ΚΑΙ ΜΠΡΙΠΙΑΝΤΙΝΕΣ
ΣΑΠΟΥΝΙΑ
ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑ ΔΩΡΑ

by BOURJOIS

ΤΟ ΣΗΜΑ ΤΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ

ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟΣ ΒΟΥΤΥΡΟΣ ΑΓΕΛΑΔΟΣ

Παρασκευαζόμενος έπιστημονικώς από τὰ πλέον άγνά γάλατα τής
Αύστραλίας υπό του φημισμένου Οίκου
WOOD & Co. PTY. LTD.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΥΣΙΝ, ΓΝΗΣΙΟΣ,
ΘΡΕΠΤΙΚΟΣ, ΠΛΟΥΣΙΟΣ ΕΙΣ ΒΙΤΑΜΙΝΑΣ.

'Αποκλειστικοί εισαγωγείς και διανομείς :

ΧΡ. ΣΟΦΟΚΛΕΙΔΗΣ & ΣΙΑ
ΤΗΛ. 2954, ΛΕΥΚΩΣΙΑ

«NEW LONDON» DRY CLEANING

Pygmalion Street No. 10, Teleph. 2841

Στεγνοκαθαριστήριο «ΝΙΟΥ ΛΑΝΤΟΝ»

'Οδός Πυγμαλίονος 'Αρ. 10, Τηλ. 2841.

Το μοναδικόν έν Κύπρω Καθαριστήριο
μέ τὰ τελειότερα 'Αμερικανικά και Εύ-
ρωπαϊκά Μηχανήματα.

'Η δεκαπενταετής πείρα μας άποτελεϊ τήν μεγαλυτέραν έγγύησιν
για ένα καλό καθαρίσμα και σιδέρωμα τών ένδυμασιών σας.

ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ "ΑΜΑΘΟΥΣ" ΛΤΔ.

ΛΕΥΚΩΣΙΑ : 8, Λεωφόρος 'Ηρακλείου, Τηλ. 2101.

ΛΕΜΕΣΟΣ : 8/10, 'Οδός Συντάγματος, Τηλ. 2606.

ΛΑΡΝΑΚΑ : 101/103, 'Οδός 'Αθηνών, Τηλ. 273.

ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ : Πλατεία Νίκης, Τηλ. 2740.

Τμήμα Ταξιδιών και 'Αεροπορίας.

ΓΕΝΙΚΟΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΣ ΕΝ ΚΥΠΡΩ :

ΤΑΕ—'Εθνικαί 'Αεροπορικαί Γραμμαί.

ΣΑΣ—Σκανδιναυικόν 'Αεροπορικόν Σύστημα.

ΑΙΑΡ ΦΡΑΝΣ

ΑΙΑΡ ΛΙΠΑΝ

ΣΑΒΕΝΑ—Βελγικαί 'Αεροσυκοινωνίαι.

Κρατήσεις θέσεων εις ὅλας τὰς 'Αεροπορικὰς Συγκοινωνίας τοῦ κόσμου

Ταξίδια διὰ

ΑΕΡΟΣ

ΘΑΛΑΣΣΗΣ

ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΩΝ

ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ

'Εμπιστευθήτε τὰς ταξιδιωτικὰς σας ὑποθέσεις

εἰς χεῖρας πεπειραμένων.

1943 — 1953

Ὁ Σάββας Λοιζίδης, πού κατάγεται ἀπὸ τὸ Δίκωμο τῆς ἐπαρχίας Κυρηναίας καὶ μένει ἀπὸ χρόνια στὴν Ἀθήνα, εἶναι γνωστὸς ὡς νομικὸς καὶ κυρίως ὡς Κύπριος ἀγωνιστής.

Παράλληλα ὅμως μὲ τὶς πολλαπλὲς ἐργασίες του ὁ κ. Λοιζίδης ἐπιδίδεται μὲ ἀγάπη καὶ στὴ ζωγραφικὴ.

Τὸ 1940 πῆρε μέρος στὴν Ἐκθεση Ἑρασιτεχνῶν Ζωγράφων Ἀθηνῶν, ἣ δὲ κριτικὴ ἐξεφράσθη κολακευτικώτατα γι'αυτὸν. Ὁ Λέων Κουκούλας ἔγραψε τότε, σχετικὰ, στὴ «Νέα Ἑστία»: «Σταματῶ μ' ἀνακούφιση μπροστὰ στὶς ἀκουαρέλλες τοῦ κ. Σάββα Λοιζίδη, πού εἶναι ἀσφαλῶς τὰ προσωπικώτερα κομμάτια ἀπὸ ὅσα στεγάζει ἡ αἴθουσα Στρατηγοπούλου. Οἱ ἀκουαρέλλες αὐτὲς φανερώνουν μιὰν ἀγνότητα, μιὰν ἀνεπιτήδευτη χάρη καὶ μιὰν αὐτοδύναμη ζωγραφικὴ αἴσθηση, πού παρὰ τὴν περιγραφικὴ ροπή της, κατορθώνει νὰ μᾶς δίνει τὸ ἀντικείμενον μὲ μιὰ συνθετικότητα, πού τὸ πυκνώνει καὶ τὸ λυτρώνει ἀπὸ τὸ περιττὸ καὶ τὸ κοινοτυπικόν».

Ἡ παρατιθέμενη εἰκόνα, μιὰ ἀπὸ τὶς 4 ἀκουαρέλλες πού εἶχεν ἐκθέσει τότε ὁ κ. Λοιζίδης, δίδει μιὰ θεὰ τῶν Ἀθηνῶν, μεταξὺ Λυκαθητοῦ καὶ Ἀκροπόλεως, ἀπὸ ἕνα λοχαυόκηπον τῆς συνοικίας τοῦ Ρούφ. Ὁ πίνακας ἔχει μέγεθος 0,30X0,24.

Ἐκτὸς τῶν ὕδατογραφιῶν ὁ κ. Λοιζίδης ἔχει ἀσχοληθῆ καὶ μὲ ἐλαιογραφίες, σὲ τοπία, προσωπογραφίες καὶ nature morte.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΘ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ, 1954

ΑΡ. 223

Ο ΗΜΙΤΕΛΗΣ ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΩΝ ΚΑΝΤΑΡΙΩΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ

Στὸ Γιώργο Σεφέρη.

ΩΔΗ Α'

Στέφανος ἀρετῆς, πηγὴ παγκόσμιας καλλονῆς
τ' ἀνάστημά σας στέκει
νοερό μνημεῖο πεντελικό πού ἡ χλωράδα τῆς ἀπόστασης
καὶ τοῦ καιροῦ τὸ πλέκει.
Στὴν ἐμμονὴ τῶν Ἰδεῶν τὸ χάλκινό σας μέτωπο
δείχνει τῇ δυνάμει σας,
ἀσπιδοφόρα ὑπόσταση μὲ μιὰν οὐσία ψυχικὴ
πού σκέπει τὸ κορμί σας.
Στοὺς κριτικούς συλλογισμοὺς ἡ σωφροσύνη εὐδαιμονεῖ,
στὸ ζύγι ὅλα μετράει.
Μ' ἄσπρα μαλλιά στοὺς κρόταφους, σάν Παναγιὰ τὸ θρέφος, ἡ
παράδοση μιλάει.

ΘΕΟΤΟΚΙΟ

Μητέρα μας πλατύστηθη, τῶν ἔθνικῶν μας ἀρετῶν
τὸ κάλλος δείχνεις
κι' ἓνα κοπάδι στοχασμοῦς, τριαντάφυλλα ἀπὸ κάνιστρο,
μὲς τὴν ψυχὴ μας ρίχνεις.

ΩΔΗ Γ'

Φῆμες εὐδαιμόνες ἀντλοῦν τὸ σπόρο γιὰ ἔνθεες συμβουλές
ἀπ' τὴ σεμνὴ σας πράξη.
Τὸ θάρος δέχεται ἡ ψυχὴ μὲς τὴν εὐθύνη πού ἀγρυπνᾷ
σὰ χρέος καὶ σάν τάξη.
Γιατὶ εἶναι ὁ θῖος ὑπέροχος καὶ στὴν πολλὴ του φόρτωση
μ' ἐνάρετες εὐθύνες:
ἡ ράχη σκύθει πρὸς τὴ γῆ μὰ ἀνοίγουν σ' ἀγεώργητα
τῆς εὐφορίας οἱ κρῆνες.
Εὐχαριστίας καρπὸ προσφέρουμε, σεπτὴ πανήγυρη,
στὰ χέρια πού ὀδηγήσαν'
μὲ ὀλόχρυσο παράδειγμα, νοερό κοπάδι συμβουλές
καὶ φῶς μᾶς κατακλύσαν.

ΘΕΟΤΟΚΙΟ

Περίχρυσο παράδειγμα ἰσαπόστολης μητρότητος
σ' ἀνάδειξε ὁ καρπὸς σου,
εὐθύνης χάλκινο σκαμνὶ καὶ γονιμότητα ψυχῆς
ὁ γήϊνος οὐρανός σου.

ΩΔΗ Δ'

Χοροστατεῖ στὴ μήτρα σου θυσία σωματικὴ
γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ θρέφους,

Θέα τῶν Ἀθηνῶν (ἐδαστογραφία).

ΚΥΠΡΙΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ

ΣΑΒΒΑ ΛΟΓΙΣΤΗ :

ὅπως ἡ ἀλκή τῆς θλάστησης μὲς τὸ θαμπάκι ἀτόξευτο
τοῦ φουσκωμένου νέφους,
Εὐφημη μάννα Παναγία, πού ὁ γλυκασμός τοῦ στήθους σου
θεοποιεῖ τὴ θρέψη.
Ἡ ἔκλαμψη τῶν ὀφθαλμῶν, νυχοπατοῦσες μέριμνες,
στὴν ἄκρη ἔχει σαλέψει.
Ἰσοπαλεύει ὁ κύκνος σου λαϊμός τὴν κλίση τ' οὐρανοῦ,
ἐπίδειξη τοῦ ἐλέους.
ἔτσι ἡ μετάνοια θά λυγᾷ κι' ἡ ὑπόσχεση πού διασκορπᾷ
τὰ νήματα τοῦ δέους.
Ἐπίθλιψε τοὺς γεωργούς στῆς ἀρετῆς τὸν κάθε ἀγρό,
στεῖλε βροχὴ καὶ στάχυ
ἐλπίδα ὁ τόπος μας ὕψη καὶ τὸν καρπὸ γιὰ θέρισμα
στὴν ὥρα τους γιὰ νᾶχει.

ΩΔΗ Ε'

Ἐκθέτει ὁ μῦθος τὰ ἔργα σας σὰ χρυσικός τὴν τέχνη του
διαμαντοκολλημένη.
Τὸ πνεῦμα πάντοτε ἐξυμνεῖ μὲ μυστικὴ ὑποχρέωση
μιὰ πράξη τιμημένη.
Ἐνα μνημεῖο πνευματικὸ στὸν χῶρο τῆς καρδιάς
μὲ τ' ἀγνωστοῦ στρατιώτη
τὴν ἀκαθόριστη εὐωδιά θά στήσουμε ἀξιοθέατο
σὰν αἶσθημα ἀπὸ νιότη.
Καὶ θά περνοῦν οἱ ἀρετές, ἀρχαίες καὶ νέες, νὰ χαιρετοῦν
τὴν πάντιμη ἔκτασή τους.
Σὰν κάλλος ἀπροσμάχητο τῶν ἀρετῶν εἶν' ὁ καρπὸς
στὴν ἀποθήρησή τους.

ΘΕΟΤΟΚΙΟ

Εὐρύτερο παράδεισο πρέσβευε, σὰν τὴν πράξη τους,
ψηλὰ ν' ἀξιοθούνη,
ὦ Πλατυτέρα, θρίαμβε τῶν ἐναρέτων στοχασμῶν
στὸ γάλα σου πού ζοῦνε.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΡΙΞΕ ΤΟΝ ΑΓΝΟ ΣΠΟΡΟ ΣΟΥ

ΡΙΞε τὸν ἀγνὸ σπόρο σου σὲ μιὰ ψυχὴ,
φτάνει νὰ ῥχεται ἀπ' τὰ βάθη σου τὰ ἱερά σταλμένος,
καὶ θά τὴν ἀναστήσεις σὲ ἀχραντὴ μιὰ προσευχή,
σὰν ἄγγελος θά τῆς μιλῆσεις οὐρανοσταλμένος.

Μὲ τὸ ἅγιο κρίνο μιᾶς ἀγάπης μυστικῆς,
τὴ ναρκωμένη τῆς ζωῆς ἀνατάραξέ τῆς,
φέρ' τῆς τὸν εὐαγγελισμό μιᾶς νέας χαραυγῆς,
κι' ἀπ' τὴ θερμὴ πνοή σου ἀλαφροφύσηξέ τῆς.

Τότε θά ἴδεις μιὰν ἀνάσταση καὶ μιὰ χαρὰ
νὰ πλημμυρίσουνε μ' ἀνθούς τὴν ἀτμοσφαῖρα,
τὰ μουδιασμένα πρὶν κι' ἀσάλευτα φτερά
σὰν ἀρχαγγελικά θά σκίσουν τὸν ἀέρα,

καὶ θά πετάξουνε σὲ χῶρες λυτρωμοῦ,
ἀπ' τὴ νοσταλγημένη σου ἀγάπη ὀρθανοιγμένα.
Ἄχ! φανερώσου πρὶν στὴ μπόρα ἐνὸς σκληροῦ χαμοῦ,
ἄλλοι τους, σκορπιστοῦνε συντριμμένα.

ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΝΑΤΟΝ ΕΤΟΣ

Μὲ τὸ σημερινὸ τεῦχος τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» μπαίνουνε στὸ δέκατον
ἐνάτον ἔτος τῆς ζωῆς τους.

Δὲ θ' ἀπαριθμήσουμε ἐδῶ τὶς δυσχέρειες, πού ἀντιμετώπισαν στὴ μακρὰν
αὐτὴν περίοδο πού διήνυσαν. Δὲ θά μιλήσουμε γιὰ τὴν ἀδιαφορία πού συ-
νάντησαν. Δὲ θά ποῦμε τίποτε γιὰ τὸ σκληρὸν ἀγῶνα πού κρῦβεται πίσω ἀπὸ
τοὺς δεκαοκτῶ ὀγκῶδεις τόμους πού συμπληρώθηκαν μὲ τὸ περιοδικὸ ἐπετέλεσε
τεῦχος. Ὅλες αὐτὲς τὶς δυσχέρειες καὶ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὶς οἰκονομικὲς θυ-
σιές καὶ τοὺς κόπους τοὺς ἀντισταθμίζει ἡ ἱκανοποίηση πού δοκιμάζουμε σή-
μερα βλέποντας γύρω ἀπὸ τὸ περιοδικὸ μας ὅλους τοὺς σοβαροὺς πνευματι-
κοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου, κι' ὅλους ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὰ γράμματα
καὶ τὴν παράδοση καὶ τρέφουν ὄνειρα γιὰ μιὰν καλύτερη—ἀπὸ πνευματικῆς
καὶ ἠθικῆς ἀπόψεως—αὔριον. Ὅλοι αὐτοί, εἴτε σὰ συνεργάτες, εἴτε σὰ συνδρο-
μητές, ἀποτελοῦνε σήμερα τὸ πολῦτιμο κεφάλαιο τῶν «Κυπριακῶν Γραμμά-
των». Σ' αὐτοὺς ἀνήκει ὅλη ἡ τιμὴ γιὰ τὸ ἔργο πού τὸ περιοδικὸ ἐπετέλεσε
στὰ δεκαοκτῶ χρόνια τῆς ζωῆς του. Αὐτοὶ μποροῦν νᾶναι περήφανοι γιὰ ὅ,τι
ἔγινε στὸ παρελθόν καὶ νὰ προβάλλουν μεγαλύτερες ἀξιώσεις γιὰ τὸ μέλλον.

Σκοπὸς τοῦ σημειώματος αὐτοῦ δὲν εἶναι ἡ αὐτοδιαφήμιση. Τὸ περιοδι-
κὸ εἶναι γνωστὸ γιὰ τοὺς σεμνοὺς ἀγῶνες του, κι' ὁ σύντομος αὐτὸς ἀπολογι-
σμός τοῦ ἔργου του, πού γίνεται μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς εισόδου του σὲ μιὰ νέα
περίοδο τῆς ζωῆς του, δὲν πρόκειται νὰ μεταβάλλει τὸ χαρακτήρα του. Εἶναι
ἀνάγκη ὡστόσο νὰ λεχθοῦν μερικὰ πράγματα, καὶ γιὰ νὰ γίνουν οἱ πρέπουσες
διαπιστώσεις, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ τονωθῇ ἡ πίστη τῶν συνεργατῶν τοῦ περιο-
δικοῦ στὴ δική τους δημιουργικὴ ἐργασία, νὰ στερεωθῇ ἡ ἐμπιστοσύνη τους
στὴν πνευματικὴ δημιουργία τοῦ τόπου καὶ νὰ τονωθῇ ἀκόμη περισσότερο ἡ
αἰσιοδοξία τους γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ νησιοῦ πρὸς τὴν ὁποῖαν
ὅλοι ἀποβλέπουμε.

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», βέβαια, δὲν ἔκαναν θαύματα. Δὲν ἔδωσαν
ἀριστουργήματα, κι' οὔτε ἔχουν τὴν ἀξίωση νὰ θεωροῦν τὴ συμβολὴ τους
στὴν Ἑλληνοκυπριακὴ λογοτεχνία σὰν οὐσιώδη. Διατήρησαν ὡστόσο ἀναμ-
μένη τὴ φλόγα τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς παράδοσης τοῦ νησιοῦ, κράτη-
σαν, ὅσο μποροῦσαν, ψηλὰ τὰ πνευματικὰ του ἐνδιαφέροντα, καὶ πρόβαλαν
μὲ ἀγάπη καὶ στοργὴ τὶς πνευματικὲς του ἱκανότητες. Μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες
τους παρήλασαν ὅλοι οἱ γνωστοὶ παλῆοι Κύπριοι λογοτέχνες καὶ διανοοῦμε-
νοι, μὲ τὴ γνώση καὶ τὴ θερμὴ τῆς ψυχῆς τους, τὴν πείρα τους, τὴν ἰσορροπη-
μένη αἰσθαντικότητα, τὶς ἀνησυχίες καὶ τοὺς πόθους τους. Πλάι, σ' αὐτοὺς
στάθηκαν ἄξια οἱ ἐκπρόσωποι τῆς καινούργιας γενεᾶς. Εἴτε συντηρητικοὶ καὶ
στενὰ προσηλωμένοι στὴν παράδοση, εἴτε ὀρμητικοὶ κι' ἐπαναστατημένοι, μὲ
τὶς καινούργιες ἀνησυχίες καὶ τὰ καινούργια κριτήρια τῆς τέχνης καὶ τῶν
αἰσθητικῶν ἐν γένει ἀξιών. Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» τοὺς δέχτηκαν καὶ τοὺς
ἀγκάλιασαν ὅλους, χωρὶς προκαταλήψεις, χωρὶς φανατισμούς. Μοναδικὸ κρι-
τήριο στὴν ἐπιλογὴ τῶν συνεργατῶν τους εἶχαν μόνο τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν
Τέχνη, πού τὴν πιστεύουν ἐνιαῖα κι' ἀδιάσπαστη, σ' ὁποιαδήποτε μορφή
κι' ἂν ἐκδηλώνεται, ὁποιαδήποτε Σχολὴ κι' ἂν ὑπηρετεῖ. Μέσ' ἀπὸ τὴν ἀνά-
μιξη αὐτῆ τοῦ παλῆου καὶ τοῦ νέου πιστεύουν πὼς δημιουργεῖται καὶ τρέ-
φεται ἡ παράδοση, πού στὸ πέρασμα τῶν χρόνων ἀπαλείφει τὶς Σχολές καὶ
τὶς παροδικὰς μῆδεις καὶ μένει ἀπλῶς καὶ μόνον σὰν ἥμερο καταστάλαγμα
αἰσθητικῆς, γνώσης καὶ ἀρετῆς.

Μ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» ἀγκάλιασαν τοὺς πα-
λῆους καὶ τοὺς νέους, τοὺς «παραδοσιακοὺς» καὶ τοὺς «μοντέρνους», χωρὶς
ἄλλη προτίμηση, παρὰ μόνο τὶς ἱκανότητες καὶ τὰ γνήσια στοιχεῖα τῆς τέχνης
πού πρόσφεραν μὲ τὰ ἔργα τους. Τὸ περιοδικὸ ἀπόβλεπε νὰ γίνῃ ἕνα ἀπρό-
σωπο ἐκφραστικὸ ὄργανο ὅλων ἐκείνων πού εἶχαν λογοτεχνικὲς ἱκανότητες
καὶ λογοτεχνικὸ ἔργο. Γιαυτό θά δεῖ ἕνας στίς σελίδες του ὅ,τι ἀξιόλογο
ἔχει νὰ προσφέρει ἡ Κύπρος σὸν τομέα αὐτό. Μπορεῖ νὰ μὴ δεῖ, βέβαια, με-
γάλους ποιητὲς καὶ πεζογράφους. Θά δεῖ ὅμως μερικὰ καλὰ ποιήματα, με-

ρικά καλά διηγήματα, μερικές καλές κριτικές. Αυτό άλλωστε είναι και τὰ γνώρισμα τῆς Κυπριακῆς λογοτεχνίας σήμερα. Δὲν ἔχει νὰ προβάλλει μεγάλες προσωπικότητες. Μέσα ὅμως ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν πολλῶν ἔχει νὰ παρουσιάσει μερικά ἐξαιρετικά δείγματα, μερικά ἔργα, πού οὔτε ἐπιβάλλουν, οὔτε ἐπιβάλλονται μὲ τὴ μορφή τοῦ δημιουργοῦ τους, ἀλλὰ μοιάζουν μὲ τοὺς σκόρπιους ἐκείνους ἀνθούς πού προβάλλουν ἕνας ἐδῶ κι' ἕνας ἐκεῖ σὲ κάθε δέντρο, καὶ προμηνοῦν τὴν ἀνοιξή πού ἔρχεται.

Γιὰ τὴν ἀνοιξή, γιὰ τὴν ἀναγέννηση αὐτῆ τῆς Κυπριακῆς πνευματικῆς ζωῆς, μένουν πολλὰ ἀκόμη νὰ γίνουν, κι' ἀπὸ τὸ περιοδικό κι' ἀπὸ τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους τοῦ τόπου. Δὲν πρόκειται νὰ ἐξαγγείλουμε τώρα πρόγραμμα, οὔτε νὰ δώσουμε ὑποσχέσεις. Λέμε μόνο, ὅτι τὰ «Κυπριακά Γράμματα» θὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο τους μὲ πλήρη τὴ συναίσθηση τῶν εὐθυνῶν πού ὑπέχουν ἀπέναντι τοῦ ἱστορικοῦ μέλλοντος τοῦ Ἑλληνικοῦ αὐτοῦ τόπου, τοῦ, ὁποῖο ἡ πνευματικὴ παράδοση ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὶς κύριες πηγές τῆς ἐθνικῆς του ζωτικότητος.

Θὰ συνεχίσουν μὲ ἀγάπη καὶ πίστη τὴν προσπάθειά τους, θέβαια πὼς μὰ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου τὸ ἔργο τους θὰ βρεῖ περισσότερη στοργή καὶ μεγαλύτερη καταπόνηση.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΣΤΗ ΜΟΝΑΞΙΑ

Στὴ μοναξιά καὶ στὴ σιγή τῆς νύκτας πού περνάει γοργά, γοργά, ληθαργικά χωρὶς θυσία καμιά, ὁ λογισμὸς ἀνάερος κι' ἀδέσμευτος τραβάει καί, σὰν ἐκείνη, ἀνατολή καὶ πλέριο φῶς ζητᾷ. Τὰ χαμογέλια ὄροσερὰ στὰ μάτια ξεφυτρώνουν, σὰν πού πλανιέται ὁ λογισμὸς σὲ μακρυνούς καιρούς· μὰ ξεθωριάζουν πρόωρα κι' οἱ ἀνέμοι τὰ σαρώουν κι' ἀνοίγουνε στὸν τόπο τους τῶν δάκρυων τοὺς κρουνοὺς. Καὶ στὴν αὐγὴ τῆ ὄροσερῆ, τὴν ἀνοθομρωμένη, π' ὄλα ξεπνοῦν καὶ τραγουδοῦν καὶ καρτεροῦν τὸ φῶς, τὰ μάτια κλεισθὲν κι' ὁ λογισμὸς μαζὺ μ' αὐτὰ σπαίρνει καὶ δίνει τόπο στ' ὄνειρο π' ὄλο κοιτάζει ἐμπρός.

Ο ΑΤΕΛΕΙΩΤΟΣ ΧΟΡΟΣ

Καιρός! Σταμάτα τὸ χορὸ, πού τὸν κρατᾷς χωρὶς ρυθμό· θάστα λιγάκι, δυὸ λεπτά, τὰ θήματα· ἐξήγου· Γιατί ἔλαφρός λιγάκι μπρός καὶ πάλι ἐμπρός, σὰν τὸν τρελλό, ἀστόχαστα καὶ μανιακὰ ρίχνεις τ' ὠραίο κορμί σου;

Γιατί ὄλο ἐμπρός καὶ πάλι ἐμπρός χωρὶς καθόλου μιὰ στροφή, ἀφοῦ εἶναι ἐδῶ πού καρτεροῦν κι' ἀνάερα νοσταλγοῦνε, νὰ κάνεις κύκλους καὶ στροφές καὶ νὰ γυρίσεις στὴν καλὴ στιγμή π' ἀδιάκοπα περνᾷ, κι' ἀδιάκοπα ποθοῦνε;

Καιρός! Θωρῶ τοὺς θεατὲς μὲ σὲ νὰ σέρνουν τὸ χορὸν· χοροπηδοῦν, νευρόσπαστα, στὸ κάθε σου ἕνα θῆμα, ἀκούουν τὸν κρότο τῶν ποδιῶν, μὰ φεύγεις πέρα ἀπ' τὸ παρὸν καὶ μένει κούφια ἡ σκέψη τους, πνοὴ ἀπ' ἄδειο μνήμα.

Ἄκουω γλυκεῖα τὴ μουσική, Τηρῶ τὸν ὄριο βιολιτζή, πού τὸ δοξάρι, μάλιστα, πᾶ στὸ βιολί περνάει, καὶ οὐ χορεύεις σὰν τρελλός, χωρὶς καθόλου λογική, κι' ὄλο μπροστὰ τ' ἀχνάρι σου μακρὰ ἀπὸ μᾶς τραβάει.

ΠΟΛΥΞΕΝΗ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ

Ο ΘΕΟΣ ΠΑΙΔΙ

Ἦταν τότε πού ὁ Θεὸς χαίροταν μιὰν αἰώνια παιδικότητα.

Παίζοντας, εἶχε στροβιλίσει τὶς πύρινες σταλαγματιές τῆς καρδιάς του. Δὲν ἦταν παρὰ μιὰ παιδικὴ σκέψη δίχως περίγυρο. Δὲν εἶχε οὔτε μιὰ λίμη ἀπὸ δάκρυα γιὰ νὰ καθρεφτίσει τὸ χαμόγελό του. Δὲν εἶχε παρὰ μιὰ πελώρια καρδιὰ γιομάτη φωτιὰ πού ἱρίδιζε. Ἐχωνε τ' αὐτὰ δάχτυλά του στὸ βυθὸ τῆς. Ἀνάδεβε τὴν πύρινη λάβα τῆς κι' ἐράντιζε τὸ κενὸ διασκεδάζοντας!

Οἱ πύρινες σταλαγματιές τῆς καρδιάς του φωσφόριζαν κυνηγώντας ἢ μιὰ τὴν ἄλλη. Καὶ τὸ παιδί Θεὸς γελούσε χαρούμενο μὲ τὸ πρῶτο παιχνίδι του. Πῆτε πὼς ἐπαίξε ἔτσι, ἕνα ὀλόκληρο δειλινό, πού, ποιὸς ξέρει, μπορεῖ νὰ μὴν ἦταν μικρότερο ἀπὸ μερικά δισεκατομμύρια χιλιετηρίδες...

Ἔτσι μὲ τὶς σταγόνες τῆς καρδιάς του ζωγράφισε τὴν πρώτη σιλουέττα τοῦ Σύμπαντος. Τὴν εἶδε κι' ἔμεινε κατάπληχτος. Εἶχε συλλάβει, χωρὶς κι' αὐτὸς γὰρ τὸ νοιώσει, τὴν ἔννοια τοῦ σχήματος καὶ τοῦ χώρου. Εἶχε φτιάξει στὸ σούρουπο ἕνα παιδιάτικο σπιτάκι.

Εἶπε: Θὰ κατοικήσω μέσα σ' αὐτὸ τὸ σπιτί, πού παίζοντας ἔφτιαξα ἀπὸ τὶς σταλαγματιές τῆς καρδιάς μου κι' ἀπὸ τῆς λάσπη τῆς Ἀνυπαρξίας. Κι' ὁ Θεὸς Παιδί μίκρυνε τὴ μεγαλοσύνη του γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὸ κατοικήσει.

Τὸ Σύμπαν, τ' ἀσήμαντο σπιτάκι του, ἄρχισε πᾶ νὰ παίρνει τὸ σουλοῦπι του, ἀντικαθρεφτίζοντας σὲ κάθε γωνίτσα του τὴ σιλουέττα τοῦ παιδιοῦ πού τὸ κατοικούσε. Ἀπὸ τότες ἦρθαν ὄλα φυσικά. Ὁ Θεὸς εἶχε νοιώσει πᾶ τὴ χαρὰ τῆς Ταπεινώσεως. Χάιδεψε τρυφερὰ ἕνα ἕνα τὰ μικρὰ πράγματα τοῦ σπιτιοῦ του. Διάλεξε τὸ πιὸ μικρὸ καὶ ταπεινὸ. Εἶπε: Ἄς μικρύνω ἀκόμα, ἀκόμα πιὸ πολὺ γιὰ νὰ μπορέσω νὰ περπατήσω πάνω σ' αὐτὸ τὸ ἀσήμαντο πετρεδάκι.

Μίκρυνε τόσο πού μπόρεσε νὰ περπατήσει πάνω στὴ Γῆς...

Κι' ἡ Γῆς δεχόταν ἀδιάφορη τὸ βάρος τῆς πατούσας του χωρὶς νὰ νοιώθει καὶ χωρὶς νὰ νοιάζεται γιὰ τὸ τί γράφανε τ' ἀχνάρια του στὸ πετρωμένο πετσί της.

Ὅμως ὁ Θεὸς Παιδί σταμάτησε ξάφνου στενοχωρημένος. Πρόσεξε κειδὰ σὲ μιὰν ἀκρούλα. Ἐνα μικρὸ-μικρὸ ψίχουλο ἀπὸ τὸ ψίχουλο τῆς καρδιάς του εἶχε πάψει νὰ φλέγεται. Κατάλαβε τὸν κίνδυνο. Ἐνα σύγκροτο πέρασε τὸ κορμί του. Ἦ πιὸ μικρούλα αὐτὴ σταλαγματιὰ εἶχε κι' ὄλας μιὰ κρούστα νεκρότητας. Πῆρε στὸ χέρι του ἕνα μόριο ἀπὸ τὸ νεκρωμένο δέρμα. Ἦταν ἕνας βράχος. Τὸν περιεργάστηκε. Φιλοσόφησε πολὺ μὲ τὶς βαλσαμωμένες φλέβες του. Εἶπε πρέπει ν' ἀναστήσω τὸ δέρμα τοῦ πιὸ μικροῦ ψίχουλου τῆς καρδιάς μου. Ἀνατάραξε τὰ σπλάχνα τοῦ ψίχουλου γιὰ νὰ ζεστάνει τὸ παγωμένο δέρμα. Ἔτσι γίνηκε ὁ πρῶτος σεισμός. Ἦ πύρινη λάβα ἐκάλυψε ξανά τὴν παγωμένη κρούστα.

Μὰ ἡ παγωνιά τὸ χλεῦαζε καὶ χάιδευε διαρκῶς τὸ ψίχουλο τῆς καρδιάς του. Τότε τὸ παιδικὸ κλάμμα πλημμύρισε τὶς λακούβες τῆς γῆς. Ἄλλοιμονο!... Ἐνα ἕνα θὰ ψύχονταν καὶ θὰ πάγωναν ὄλα, καὶ νεκρὸ θ' ἀπόμεινε τὸ σπιτί του δίχως ἐλπίδα ξαναγεννημοῦ. Κι' ἡ αἰωνιότητά του δὲν ἦταν παρὰ λίγες ἀκόμα στιγμές πού τὸν ἐχώραζαν ἀπὸ τὴν πλέρια νέκρα...

Ἔνοιωσε μόνος. Θέλησε μιὰ συντροφιά. Στὴ στεριά καὶ στὴ θάλασσα ἔπλασε τοὺς λατρεφτοὺς του συντρόφους. Δὲν τοὺς μαρτύρησε τὴ λύπη του... Παιδιὰ τοὺς ἔφτιαχνε ὄλους ἀμέριμνους κι' ἀθώους. Στὴν ἕνα χάρισε τὸ βρυχηθμὸ καὶ τὸν ὄνομασε λέοντα, στὸν ἄλλο πρόσφερε τὴ δειλία καὶ τὸν ἐδάφτισε λαγό... Μυριάδες ἔ-

Νότης Ρουσιάνος.

τὸν πανελλήνιον τύπον τῆς λέξεως «παλούρα», ὡς αὕτη προφέρεται ὑπὸ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.

Κατὰ τοῦτο εἶναι δεκτὴ ἡ εἰσήγησις τοῦ κ. Γ. Καργώτου περὶ γραφῆς τοῦ τοπωνυμίου καὶ τοῦ ἐπωνύμου τῆς Παναγίας δι' ἐνὸς λ «Παλουριώτισσα», ἐκτὸς ἂν θὰ ἔχωμεν τὸν Κυπριακὸν τύπον «Παλουρκώτισσα».

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Α Ρ Γ Ω

Μὲς τὸ καμίνι τ' ἄμετρο τῆς μέρας,
ποῦ ἡ πύρη τοῦ ἄμμου σβιέται μὲς τῆ θάλασσα,
ποῖο καράβι γλύστρησε
στὸ ἀτέρμονο ταξίδι;

Μὲς τοῦ πελάου τὴν ἀναρχὴ πνοὴ
π' ὄλα σιγᾶνε,
καὶ μόνο ὁ ρόχος τοῦ κυμάτου ἀκούγεται
ποῦ σπάει στὴν πρῶρα,
ποῖα κορμιά ἰσόθεα στράφτουνε στὸν ἥλιο!

Γαλάζια οὐράνια διάπλατα,
ποῦ χαιρετάει τῆ μέρα σας ὁ Θεός,
θύθη σκιερά τῆς θάλασσας,
ποῦ ὁ θάνατος παραμονεύει πῶς βαθὺς ἀπ' τὸ σκοτάδι,
θουὰ γλαυκά ποῦ χάνεστε στὸ μάτι!

Ριγμένοι στὸ κουπί
μὲ τὴν ψυχὴν ὀλάκερη,
σὰν ἓνα περιστέρι ποῦ φτεροκοπᾶ,
καὶ μὲ ρυθμὸ ἀσταμάτητο
κτυπάτε τὸν ἀφρό!

Κορμιά ὀργωμένα ἀπὸ τὸ μόχτο,
λουσμένα στὸν ἰδρῶτα,
ποῦ ὁ πόνος εἶναι ἀνάπαψη γιὰ σᾶς!

Τὶ κι' ἂν ἀφήνετε
μὲς τὸν ἀφρό νὰ σβήνουν πίσω σας οἱ αἰῶνες;

Ἡ ἀρμύρα καίει τὴ φλέβα σας,
κ' ἡ ὄψη σας λάμπει πῶς στὸν ἥλιο,
καὶ τὰ κουπιά σας λάμπουν πῶς γοργά!

Βουὰ ἱερά,
νησιὰ ποῦ σᾶς φιλοῦνε τὰ νερά,
στοιχειὰ π' ἀναπηδάτε ἀπὸ τὸ κύμα!

Πῶς γοργὴ ἀπὸ θαλασσοπόδι,
πῶς ἐλαφριά ἀπ' τὸν ἄνεμο,
φτερώνει μὲς τὴς θάλασσες ἡ Ἀργώ!

Ἄπάνω ἀπὸ τοὺς τόπους καὶ τοὺς αἰῶνες,
μέσα στῆς πλάσης τῆ σιγῆς,
χορεύει μὲς τὸ κύμα τὸ σκαρί τῆς,
κ' ἡ νιότη
σκυμμένη στὸ κουπί,
μετριέται μὲ τὴν ἄβυσσο,
διασφαίρει
τὴν ἄβυσσο μὲ τὸ ἄσειστο καράβι,
ποῦ τήνε πάει στ' ἀτέρμονο ταξίδι!

Κ. Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΣΤΗ ΛΙΜΝΗ ΤΩΝ ΚΟΚΚΙΝΩΝ ΨΑΡΙΩΝ

Ὁ Θεός, λένε οἱ νέγροι, ἔκανε τὸν ἄνθρωπο μικρὸ καὶ τὴ γῆ μεγάλη, γιὰ τὴ μέσα στὴ γῆ εἶναι ὁ Θεός κι' εἶναι μέσα στὸν ἄνθρωπο ὁ διάβολος. Ἄν θές νὰ γνωρίσεις τὸ Θεό, πρέπει πρῶτα νὰ γνωρίσεις τὴ γῆ. Γι' αὐτὸ κι' οἱ νέγροι δὲν θὰ χτίζουν ποτέ παντοτινὰ σπίτια, γιὰ τὴ ξέρουνε πὼς κάποτες ὁ διάβολος θ' ἀρχίσει νὰ κεντρίζει τὴν ψυχὴ, μπαλιάζοντάς τὴν εἴτε μὲ τὴ δίψα νὰ γνωρίσει τὸ Θεό, εἴτε, πῶς συχνά, μὲ τὴν ἀγωνία νὰ τὸν ἀποφύγει. Κρεμάζονε στὸν ὄμο, τότες, μιὰ κουβέρτα καὶ ξανοίγονται στοὺς δρόμους, κοιμῶνται στὸ γρασίδι ὅπου ἡ νύχτα τοὺς προφτάσει. Φλοιοὺς καὶ ρίζες θάβρουνε στὸ δάσος — τί σημασία ἔχουν οἱ στερήσεις ὅταν ἡ ψυχὴ σου εἶναι ἀνήσυχη;

Μὰ δὲν εἶναι μόνο οἱ μαῦροι. Κάθε λογῆς φυλὴς θὰ συναντήσεις στὰ μονοπάτια καὶ τὰ σταυροδρόμια τῆς Ἀφρικής. Τοὺς βλέπεις ξαφνικὰ μπροστά σου, ἄλλους μὲ τὸ κεφάλι ψηλά νὰ ἐξερευνοῦν τοὺς μακρινούς ὀρίζοντες, ἄλλους σκυφτοὺς ἀπὸ τὸ φόρτο ἀνομολόγητων ἀναμνήσεων. Δὲ ρωτᾶς πότε ἦρθαν, ἀπὸ ποῦ ἦρθαν, τί ζητᾶνε. Τὰ μάτια τους σοῦ λέν πὼς δὲν ἀνέχονται ἐρωτήσεις. Σοῦ τὸ δηλώνουνε κατηγορηματικὰ πὼς «οἶχτο δὲ ζητᾶνε, οὔτε φιλοξενία». Ἔτσι μοῦ μίλησαν τὰ μάτια τοῦ Ἀρτέμη τοῦ Ἀφεντάκη, ἀπὸ τὴν πρώτη μας συνάντησι, πρὶν δέκα-δώδεκα χρόνια.

Εἶχα τότε, ἓνα μικρὸ χτήμα στὸ Καράτου, στὴ Βόρεια Ταγκανίκα, κι' ἐτοιμαζόμουνα νὰ φύγω ἀπὸ τὴν πόλη γιὰ κεῖ, ἐνενήντα μίλια μακριά. Μὲ πλησιάζει ἓνας μελαχροινὸς ἄντρας ὡς 45 χρονῶν, σφιχτοδεμένος, μπόι γίγαντα, πλάτες φαρδιές, μαλλιά μαύρα, ἀχτένιστα, κομμένα κοντά, καὶ μὲ ρωτᾶει στὴ σουαχίλικη, τὴ μαύρικη γλώσσα, ἂν μποροῦσε νὰ ρηθῆ μαζί μου στ' αὐτοκίνητο, μέχρι τὸ Μούτου-γιὰ-Οὔμπου, τὸ χωριουδάκι δίπλα στὴ λίμνη «τῶν κόκκινων ψαριῶν», καθὼς τὴ λέγανε οἱ ντόπιοι μαῦροι. Στὸ δρόμο μου ἦταν, παρέα γύρευα στὸ μονότονο αὐτὸ ταξίδι, κι' ἔτσι μ' ἐχαρίστησέ μου δέχτηκα.

Ἔβαλε στ' αὐτοκίνητο ἓνα μπόγο ρούχα, ποῦχε στὸ χέρι, καὶ μιὰ μικρὴ κάσα καὶ ξεκινήσαμε. Κάθησε δίπλα μου, μὰ ὅσο μποροῦσε πῶς μακριά μου, καὶ κάπνιζε, ἀλυσίδα, κάτι φτηνὰ τσιγάρα ποῦ μύριζαν ἀλογίσια κοπριά. Τὸν κοίταξα μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ μου καὶ προσπαθοῦσα νὰ μαντέψω τὴν ἐθνικότητά του. Ρωμῆς δὲ μποροῦσε νάταν, γιὰ τὴν θὰ μοῦ μιλοῦσε Ρωμαίικα, ἀφοῦ μὲ ἄκουσε ποῦ τὰ μιλοῦσα πρὶν ξεκινήσουμε. Γιὰ Ἑγγλέζος εἴτε Γερμανὸς δὲν ἔμοιαζε. Τὸν ρωτῶ, στὴ σουαχίλικη, ἂν εἶναι Νοτιοαφρικανός. «Ἄπάνω» (ὄχι), μοῦ ἀπαντᾶ καὶ κάθεται σιωπηλός, λὲς καὶ διασκεδάζει μὲ τὴν περιέργειά μου. Καὶ δὲς του νὰ κάπνιζε τὰ βρώμικὰ του τσιγάρα, ποῦναι νὰ σοῦ φέρουν ἐμετό. Τὸν ρωτῶ ἂν ἔχει φάρμα στὸ Μούτου-γιὰ-Οὔμπου. Καὶ πάλι μ' ἀπαντᾶ ξερὰ «ἀπάνω». Φανερὸ δὲν δέχεται κουβέντα, δὲν τοῦ ἀρέσουν οἱ γνωριμίες.

Ὁ ἥλιος, σὰν πυρακτωμένο πριόνι, βυθιζόταν μέσα στὰ δάση τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Μπούλου, ὅταν φτάσαμε στὸ Μούτου-γιὰ-Οὔμπου, ἓνα βρώμικο χωριό, κουρνιασμένο μέσα στὰ ἔλη τῆς λίμνης Μανιάρρα, τῆς λίμνης τῶν κόκκινων ψαριῶν. Τὰ σπίτια εἶναι χτισμέα μὲ λάσπη, σκεπασμένα μὲ κομμάτια ἀπὸ σκουριασμένους γκαζοντεκεδες. Ρωτῶ ἂν μπορῶ νὰ βοῶ μερικὰ τσιγάρα, ποῦχα ξεχάσει ν' ἀγοράσω ἀπὸ τὴν πόλη, καὶ μ' ἀπαντᾶει πὼς πουλᾶει τσιγάρα στὸ μαγαζί του. Δίνει τὸν μπόγο στὸ μαῦρο του ὑπνέτη καὶ μπαίνουμε στὸ φτωχομάγαζο του. Λίγα φτηνά, φανταχτερά ὑφάσματα γιὰ τοὺς μαῦρους, καλαμποκάλευρο, σαποῦνι, σπύρτα, τσιγάρα — αὐτὸ εἶναι ὄλο-ὄλο. Πληρώνω τὰ τσιγάρα κι' ἀνοίγει τὸ συρτάρι νὰ μοῦ δώσει ρέστα. Μπροστά-μπροστά, μέσα στὸ συρτάρι, βλέπω ἓνα γαλάζιο διαβατήριο. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος», διαβάζω στὸ ξύφυλλο.

— Ἀφοῦ τῆξερεις πὼς ἤμουνα Ρωμῆς, λέω, γιὰ τὴν μοῦ μίλησες σουαχίλικα; Κι' ὄλο τὸν δρόμο οὔτε λέξη, τρεῖς ὀλόκληρες ὥρες;

Μὲ κοιτάζει σιωπηλός. Σκέφτομαι πὼς, ὁ ἄνθρωπος αὐτός δὲν εἶναι νορμάλ, μὰ στὸ κάτω-κάτω ποιὸς στ' ἀλήθεια εἶναι νορμάλ στὴν Ἀφρική; Ὁμαλοὶ ἄνθρωποι μένουνε στὸν τόπο τους, γίνονται καλοὶ γραφιάδες κι' ἀκόμα ἴσως εὐσυνειδητοὶ κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι — δὲν ἀπλώνουν τὰ κλαδιά τους κι' οὔτε ἀναζητοῦν τὸν ἥλιο πέρα ἀπὸ τὰ γνώριμά τους μονοπάτια τῆς γενιάς τους.

* * *

Κάθε λίγες μέρες πήγαινα στοῦ Ἀρτέμη. Ἔτσι μὲ τὸ πείσμα καὶ μὲ τὸ στασιὸν κέρδισα τὴ φιλία του, μ' ὄλο ποῦ χρόνια πέρασαν προτοῦ μοῦ ἀνοίξει ἓνα τόσο

πιά, τρέμαν τὰ χέρια του κι' ἔχασε ὕστερα ἀπὸ λίγο τὸ ἓνα μάτι στὸ κυνήγι. Ἡ Ζαηρέ τώρα, οὔτε πού τὸν λογάριζε, τὸν κλείδωνε συχνὰ ἔξω, ἐνῶ ἐκείνη γλεντοῦσε μὲ τοὺς ἐρωμένους τῆς.

Μὰ κι' αὐτὸ δὲν κράτησε πολὺ. Τοῦφυγε ἓνα βράδυ ἡ Ζαηρέ, ἀκολούθησε τὴ μοίρα τῆς φυλῆς τῆς, τὸ νέγρικο αἷμα μίλησε μέσα τῆς, κι' ἐξαφανίστηκε πέρα ἀπ' τὴ λίμνη τῶν κόκκινων ψαριῶν καὶ τὶς ὄροσειρές τῶν ἡφαιστειῶν.

* * *

Ἀργά, μεσάνυχτα, ἓνα βράδυ, χτύπησε ἡ πόρτα. Νυσταγμένος ἀνοιξε καὶ βλέπων τὸν Ἀρτέμη. Ἀπίστευτο πῶς, μεθυσμένος, περπάτησε τριάντα τόσα μίλια, μέσα στὸ σκοτάδι, ἀπὸ μονοπάτια πού σὲ κάθε τους στροφή παραμονεύει ὁ θάνατος. Ἄναψε τὴ λάμπα τοῦπα νὰ καθήσει. Εἶχε τὰ παποῦσια ξεσχισμένα κι' ἦτανε τυλιγμένος σὲ μιὰν κουβέρτα, ἀξέριτος, ἀχτένιστος. Τὸ ἓνα καὶ μοναδικό του μάτι τοιμπλισμένο, κόκκινο ἀπ' τὸ πιετό. Εἶχε νὰ τὸν δῶ ἀπ' τὸ γάμο του κοντὰ δυὸ χρόνια.

—Τί συμβαίνει, Ἀρτέμη;

Κάθεται σιωπηλός.

—Τί συμβαίνει; Πῶς κατάντησες σὲ τέτοιο χάλι; Τί σ' ἔκανε νὰ περπατήσεις τόσα μίλια, τέτοια ὥρα;

Ἔβγαλε ἀπ' τὴν τσέπη του καὶ μοῦδωσε ἓνα γράμμα.

—Θὰ μὲ κλείσουν φυλακή, λέει μισῶ τὴ φυλακή, προτιμῶ τὸ θάνατο.

Διάβασε τὸ γράμμα καὶ τῶβαλα δίπλα στὸ τραπέζι.

—Ἀκουσε, Ἀρτέμη, λέω. Ἄν ἦρθες νὰ σὲ βοηθήσω, τίποτα δὲ μπορῶ νὰ κάνω ἂν δὲν τὰ ξέρω ὅλα, ὅλα μ' ὄλες τους τὶς λεπτομέρειες. Ἄν δὲ θές νὰ μοῦ πῆς, δικαίωμά σου· μ' ἄδικα ἔκανες τόσο δρόμο.

Μὲ κοιτάζει σκεπτικῶς.

—Σ' ἀρέσει, ἀπαντᾷ, σ' ὄλους σας ἀρέσει ἡ νεκροψία. Τὸ πτώμα εἶναι στὴ διάθεσή σου. Θὰ στὰ πῶ ὅλα, ὅλα ἀπ' τὴν ἀρχή, μ' ὄλες τους τὶς λεπτομέρειες. Δόσε μου ἓνα τσιγάρο, ἂν ἔχεις.

Τοῦδωσε τσιγάρο, τὸ ἄναψε, κι' ἄρχισε νὰ μοῦ διηγίεται:

Πέρασε ὁ Ἀρτέμης ἀμέριμνα τὰ παιδικὰ του χρόνια στὸ Ρέθυμνο, καὶ πρὶν εὐχάριστα πέρασε ἀκόμα τὰ χρόνια πού σπούδαζε οἰκονομολογικά στὴ Γενεύη. Ἦταν πλούσιος ὁ πατέρας του, μὰ ἡ κρίση τὸ βρήκε σ' ἀβολή στιγμή καὶ τοὺς ἄφησε σχεδὸν στὸ δρόμο. Ἀχρηστος ἦταν ὁ Ἀρτέμης στὴν πατρίδα. Ἐνας συμμαθητῆς του ἀπὸ τὴ Γενεύη τὸν δόηθηκε καὶ βρήκε θέση στὸν οἶκο τῶν Λέβυ & Ρόζενμπεργκ, στὸ Κέϊπ-Τάουν, τῆς Νότιας Ἀφρικῆς. Τὸν εἶχε συστήσει ὁ φίλος του στὸ θεῖο του, διευθυντὴ καὶ κύριο μέτοχο τῆς Ἐταιρείας, ἓνα διαβολέμένο Ἑβραῖο.

Ἦταν πλούσιοι ἄνθρωποι οἱ Τέμεπασουμ, ἔμεναν στὸ Μουίζεμπεργκ ὅπου βρῆκαν καὶ γιὰ τὸν Ἀρτέμη ἓνα σπιτάκι στὴν πλαγιά τοῦ λόφου, πού ἀπόθεσε τὸ καθαῖο του ἐκεῖ δίπλα στὴν ἀμμουδερὴ ἀκρογιαλιά, μόνο καὶ μόνο, λές, γιὰ νὰ κουβαλάει τὰ σπιτία τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ Κέϊπ-Τάουν. Ἦταν γείτονες καὶ φίληψε μὲ τὰ παιδιά τοῦ Τέμεπασουμ — δυὸ κορίτσια κι' ἓνα ἀγόρι — ψάρευαν μαζί, κολυμποῦσαν, χόρευαν, ἦταν ἀχώριστη παρέα. Ὁ γιὸς τοῦ Τέμεπασουμ, ὁ Σάμ, δούλευε κι' αὐτὸς στὴν Ἐταιρεία, τὰ δυὸ κορίτσια δὲν κόναν ἄλλο παρὰ νὰ γλεντοῦν καὶ νὰ ἐρωτεύονται: Ἡ Εὐα, ἡ πιὸ μεγάλη, μὲ τὰ κόκκινα μαλλιά καὶ τὴ μεγάλη καρδιά — τόσο μεγάλη ποῦφτανε νάχουν ἀπὸ λίγη ὄλοι οἱ νέοι τῆς γειτονίας — κι' ἡ Ἔστερ, ἡ χλωμῆ, μὲ τὸ ἀδύνατο σῶμα, πού διάβαζε στίχους καὶ δινόταν μὲ τὸ πάθος τῆς γυναίκας πού πιστεύει πῶς ἡ ζωὴ τῆς θάναι σύντομη.

Δὲν ἄργησε ἡ Εὐα νὰ παρατηρήσει τὸ γερὸ κι' ἀντρίκιο του κορμί. Τοῦ ρίχτηκε ἄγρια. Μὰ εἶχε ἀκούσει γι' αὐτὴν τόσα, πού δὲν ἤθελε νὰ μπλέξει σὲ περιπέτεια, πού ἴσως νὰ τοῦ στοίχιζε τὴ θέση του — θέση πολὺτιμη στὴν κρίση πού περνοῦσαν.

Ἦταν φεγγαροβραδυὰ, κατέβηκε ὁ Ἀρτέμης, πήρε τὴ θάρκα τους γιὰ νὰ τραβήξει λίγο κουπί, νὰ κουραστεῖ, νὰ τούρβει ὁ ὕπνος. Ὁ ὤκεανὸς κοιμόταν, ἡ θάρκα μὸλις καὶ γλιστροῦσε πάνω ἀπὸ τὴ μπουνατωμένη μᾶζα τοῦ ἀσημένιου νεροῦ. Ξαφνικά ἀκούει: κάποιος κολυμποῦσε πρὸς τὴ θάρκα.

—Ἀλόου, Ἀρτέμης. Ρωμαντικὸς πρέπει νάσαι γιὰ νὰ βγεῖς βαρκαδάα τέτοια ὥρα, ἀκουσε τὴ φωνὴ τῆς Εὐας.

Τὴν τράβηξε στὴ θάρκα, κάθησε δίπλα του. Ἡ γυμνὴ σάρκα τῆς τὸν προκαλοῦσε, κι' αὐτὴ ὄλο καὶ στριμοχνόταν πρὶν κοντὰ. Ἀσημένιο θυμιατῆρι ἦταν ἡ θάλασσα, κρεασμένο με ἀσημένιες, λεπτὲς ἀλυσιδίτσες ἀπ' τὸ φεγγάρι, θυμιατῆρι μ' ἐξωτικά μυρωδικά, πού νεραίδες ραίνουνε τοὺς νιούς γιὰ νὰ τοὺς ξελογιάσουν, τὸ φεγγάρι γιόμιζε τὴ θάρκα μ' ἄσπρα ροδοπέταλα καὶ τὰ μαλλιά τῆς Εὐας σὰν πυροφάνι σκέπαζαν τοὺς ὤμους του. Τὰ χεῖλη τῆς ἀναζητοῦσαν τὰ δικά του...

Σ' ἓνα μῆνα ἡ Εὐα κι' ὁ Ἀρτέμης παντρεύτηκαν. Μεγάλες ἐλπίδες γιὰ τὴν καριέρα τοῦ Ἀρτέμη. Σὲ κάτι λιγώτερο ἀπὸ ἐνιά μῆνες γένησε ἡ Εὐα τὸ πρῶτο κοριτσάκι. Ἦρθε τόσο ξαφνικά, μ' ὄλο πού κι' αὐτοὶ τὸ περίμεναν νωρίς, πού τοῦ τηλεφώνησαν στὸ γραφεῖο κι' ὡς νὰ φτάσει σπιτί ἡ Εὐα εἶχε γεννήσει. Μ' ἀντίς νὰ βρεῖ χαρὲς καὶ γέλοια, ὄλοι κατσουφιασμένοι κι' ἀμίλητοι. Τρέχει, ξεσκεπάζει τὸ κοριτσάκι, μαῦρο σὰν κατράμι, ἰγερικὴ φάτσα.

Ἡ καρδιά του βούλιαξε, τὸ μυαλό του ζαλίστηκε. Εἶπανε πῶς ἴσως κάποιος μακρινὸς πρόγονος τῆς Εὐας νάταν νέγρικης καταγωγῆς, μὰ τὸβρίσκει φτωχὴ δικαιολογία. Οἱ Ρωμιοὶ τοῦ Κέϊπ-Τάουν, καλὰ πού δὲν τὸν χώνευαν πῶς ἦτανε ψηλοπιασμένος, τώρα τὸν περιγελοῦσα εὐεστὰ φανερά. Δὲν τολμοῦσε ν' ἀποκοτῆσει σὲ κέντρα Ἑλληνικά. Γιὰ τοὺς Ἑβραίους, ἦταν πάλι πάντα ὁ «ξένος», τὸ παράσιτο. Πῶς θάδωγαινε περίπατο αὔριο, μὲ τὸ μαυράκι στὸ χέρι; Σὲ ποῖο σκολεῖδ θὰ τὸ στέλναν; Ἀδύνατο νὰ τὸ δεχόντουσαν στὰ σχολεῖα γιὰ τοὺς λευκοὺς, κι' οὔτε μποροῦσαν νὰ τὸ στείλουνε στὰ νέγρικα σχολεῖα.

Ἡ Εὐα πάλι τόχε ρίξει ἔξω.

Δὲν ἦταν ζωὴ γιὰ τὸν Ἀρτέμη. Φούσκωνε, φούσκωνε ἡ καρδιά ἀπ' τὸν πόνο καὶ δὲν ἤθελε πιά παρὰ ἓνα τόσο δᾶ ζουλήμα γιὰ νὰ ξεσπάσει. Κι' ἐγίνε κι' αὐτὸ ἓνα βράδυ στὸ χορὸ τῶν «Κρητικῶν», πούχε πάει μὲ τὴν γυαῖκα του. Κάποιος πού δὲ χώνευε τὸν Ἀρτέμη, σκνίπα στὸ μεθύσι, τοῦ φωνάζει:

—Ἀρτέμη, κοιτάξε νὰ συμβουλέψεις τὴ γυναῖκα σου, νὰ μὴ μαζεύει σπόρους στὸ σκοτάδι. Μπορεῖ νὰ περιμένει κρίνα καὶ νὰ βγαῖ γαϊδουράγκαθα.

Βάλαν ὄλοι τὰ γέλοια. Ἐκανε πῶς δὲν ἀκουσε ὁ Ἀρτέμης, πήρε τὴ γυναῖκα του κι' ἔφυγε.

Μεσάνυχτα. Ξυπόλυτος ὁ Ἀρτέμης σκύβει πάνω ἀπ' τὸ κρεβατάκι τοῦ μαροῦ, ἓνα μαῦρο προσωπάκι ξέγνοιαστα ἐγκαταλειμμένο στὸ λευκὸ μαξιλαράκι. Παίρει τὴν κουβέρτα, τοῦ σκεπάζει τὸ πρόσωπο καὶ μ' ἓνα μαξιλάρι τοῦ κλιεῖ τὸ στόμα, τὰ ρουθούνα. Δὲν τὸ πιέζει δυνατὰ, θέλει νὰ φανεῖ γιὰ φυσικό. Σπαρτάρησε λιγάκι τὸ μαρὸ, κάτω ἀπ' τὰ χέρια του, κλώτσησε κι' ἔσπρωξε μὲ τὰ χερᾶκια του, ἡ ἀναπνοή του ἔγινε ἀραιή, πρὶν ἀραιή, σὰ ρολόγι πού ξεχνᾶς ἡνὰ τὸ κουρδίσσεις, κι' ὕστερα σταμάτησε. Ἦσχυρα, πάλι χάρις θέρυβο, γύρισε ὁ Ἀρτέμης καὶ ξάπλωσε στὸ κρεβάτι. Δυστύχημα, εἶπαε, τὴν ἐπόμενη μέρα, καὶ τὸ θάψανε. Βολικὸ ζεμπέρδεμα.

Μὰ δὲ βρῆκε τὴν ἡρεμία πού ζητοῦσε. Κυνηγοῦσε, παραφύλαγε τὴν Εὐα, ὄχι τόσο ἀπὸ ζήλεια, ὅσο ἀπὸ φόβο μὴν τοῦ κάνει πάλι καινούργιο μπασταρδάκι νέγρικο. Κάλιο νάχε ἐραστὲς λευκοὺς παρὰ νὰ τὴν ἀνάγκαζε νὰ γύρευε ἡδονὴ στὴν ἀγκαλιὰ κάποιου Ζούλου ὑπηρέτη.

Πέρασε κι' αὐτὸς ὁ φόβος, ὅμως, γιὰ νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ νὰ πέσει στὴ φωτιά. Κάποιος θεῖος του, περνώντας γιὰ τὴν Αὐστραλία, σταμάτησε γιὰ λίγες μέρες στὸ Κέϊπ-Τάουν, καὶ τοῦ ξήγησε τὸ μυστήριό τοῦ μαῦρου τοῦ παιδιοῦ. Ἦταν ὁ προπάππος του Ἀράπης, πού ἐγκαταστάθηκε στὸ Ρέθυμνο ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ θεμέλιωσε τὴν οἰκογένεια τῶν Ἀφεντάκηδων. Ἦταν φανερὸ πῶς ἦτανε δικό του τὸ παιδί πούχε σκοτώσει — καὶ ποῖος ἤξερε ἂν κι' ἄλλο του παιδί δὲ θάταν μαῦρο; Ζοῦσε ἡ γυναῖκα του ἐκλυτὴ ζωῇ, αὐτὸς, μὲ τὸ αἷμα τοῦ παιδιοῦ του στὰ χέρια του, ἄλλο παιδί δὲν ἤθελε, δὲν τοῦμενε πιά θέση πουθενά. Ἐκλείσε τὰ μάτια του κι' ἐξαφανίστηκε, ἔκανε ὅτι μποροῦσε νὰ ξεχάσει τὸν Ἀρτέμη Ἀφεντάκη.

Καταστάλαξε στὴ λίμνη τῶν κόκκινων ψαριῶν καὶ τώρα σίγουρα τὸν ἀναζητοῦσαν νὰ τὸν φυλακίσουνε γιὰ διαγαμία. Τὸ γράμμα πού κρατοῦσε ἦταν ἀπὸ τὸν Ἄγγλο διοικητή. Τοῦγραφε πῶς ἡ Κυβέρνηση τῆς Νότιας Ἀφρικῆς τὸν ἀναζητοῦσε σχετικὰ μὲ τὴν γυναῖκα του Εὐα Ἀφεντάκη καὶ πῶς ἤθελε νὰ τὸν δεῖ τὸ συντομότερο στὸ γραφεῖο του. Τί νάκανε; Δὲν ἦταν πιά γιὰ φυλακή, δὲ θ' ἄντεχε, δὲν ἤθελε τὰ τελευταῖα τοῦ χρόνια, νὰ τὰ περάσει πίσω ἀπ' τὰ σίδερα.

Ὁ Ἀρτέμης διηγότανε ἄργά, ἡρεμα, ἀμείλιχτος στὸν ἑαυτὸ του, λὲς καὶ ξα-

Μιχαήλ Ἀγγέλου: Pieta (1498—1501).

τος, είναι ἀλήθεια μοναδική. Ὅμως εἶναι κάτι πού συγκρατεῖ κάπως τὸν ἐνθουσιασμό μου καὶ δὲν ξέρω ἂν αὐτὸ ὀφείλεται στὰ ἀνέκφραστα πρόσωπα, στὴν πολλὴ γλυκερότητα τοῦ ἔργου ἢ στὸ ἀντιαισθητικώτατο βερνίκωμα τοῦ μαρμάρου. Ὅλο τὸ ἔργο στάζει γλυκύτητα, ἀντὶ ὁδύνη καὶ πάθος. Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ ὄλων τῶν ἄλλων ἔργων τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου εἶναι ἡ δύναμη, ὁ δυναμισμὸς καλύτερα, καὶ τὸ πάθος πού τὰ διαπνέει. Ἐδῶ ἀντὶ νὰ μᾶς δεῖξει τὸ μεγάλο πάθος, μᾶς παρουσιάζει μιὰ γλυκεῖα μάνα πού πνίγει τὸν πόνο τῆς ἀπάνω στὸ νεκρὸ τῆς γυιῶ.

Δὲν ξέρω ἂν ἴδιος ὁ Μιχαήλ Ἀγγέλος εἶχε βερνικώσει τὸ μάρμαρο αὐτό, ἢ ἂν κατοπινοὶ καθολικοὶ παπάδες τοῦ ἔδωσαν οὗτὸ τὸ ἐπίχρισμα. Ἐνα μόνο ξέρω, ὅτι αὐτὸ μειώνει τρομερὰ τὴν ὀπτικήν αἴσθηση, μὲ τὸ φοβερὸ γυάλισμα πού κάνει, ἔτσι μάλιστα ὅπως φωτίζεται ἀπὸ τὸν ἠλεκτρικὸ προβολέα.

ΚΑΠΕΛΑ ΣΙΞΤΙΝΑ

Στὰ 33 του χρόνια ὁ Μιχαήλ Ἀγγέλος ἀνέλαβε νὰ διακοσμήσει τὴν ὄροφὴ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Πάπα Σίξτου. Μὲ πίστη στὴ δύναμη τῆς τέχνης του, ἔδιωξε ἀμέσως ὄλους τοὺς βοηθοὺς πού ὁ Πάπας Ἰούλιος Β' εἶχε θέσει στὴν ὑπηρεσία του, ἔπιασε κι' ἔσβυσε ὅλα τὰ σχέδια πού ἄλλοι πρὶν ἀπ' αὐτὸν εἶχαν φτιάξει, ἔστησε μιὰ σκαλωσιά κι' ἄρχισε νὰ ζωγραφίζει, ξεπλωμένος ἀνάσκελα, μιὰ κολοσσιαία σύνθεση μὲ θέμα τὴ Γένεση ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη.

Μὰ δὲν περιορίστηκε μόνο σ' αὐτὸ τὸ θέμα. Ἀνακάτεψε μέσα καὶ πρόσωπα παρμένα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Μυθολογία, γιὰ νὰ κάμει μιὰ διακόσμηση μὲ κάπου 343 εἰκόνες πού κάθε μιὰ ἔχει ἕνα τεράστιο μήκος. (Ὁ Ἀδάμ του πιάνει περίπου 10 μέτρα καὶ λέγεται πὼς τὸν τέλειωσε μέσα σὲ 3 μέρες!).

Ὅταν ὕστερ' ἀπὸ 4 χρόνια κατέθηκε ἀπ' τὴ σκαλωσιά του εἶχαν ἔτοιμη τὴν πιὸ καταπληκτικὴ σύλληψη πού ποτὲ ἄνθρωπος σ' ὄλο τὸν κόσμο μπόρεσε νὰ κάμει! Μιὰ σύλληψη πού ἀφήνει καὶ τὸ σημερινὸ θεατὴ νὰ κάθεται ἄφωνος κι ἐκστατικός μπροστὰ στὸ μεγαλεῖο τῆς. Δέος σὲ καταλαμβάνει ὅταν ἀναλογιστεῖς πὼς μπόρεσε νὰ ζωροφίσει μὲ τὶς σωστὲς ἀναλογίες τους καὶ τὴν προοπτικὴ τους ὅλ' αὐτὰ τὰ δυναμικά, τ' ἀθλητικὰ κορμιά, ὅλες αὐτὲς τὶς μορφές, τὶς Σίδιλλες καὶ τοὺς Προφήτες, τὸν Ἀδάμ καὶ τὴν Εὐᾶ, τὸ Θεὸ καὶ τὸ Νῶε καὶ τοὺς γίγαντες ὄλους, πού ξεπλώνονται στὴν ἀπέραντη ὄροφὴ τῆς Καπέλα Σιξτίνα!

Τί νὰ πρωτοκοιτάξεις ἀπ' αὐτὸ τὸ τέρας τῆς σύλληψης; Τὶς γυναῖκες—Σίδιλλες μὲ τὶς ἀρρενωπὲς μορφές καὶ τὰ γιγάντια σώματα ἢ τ' ἀθλητικὰ κορμιά τῶν ἀντρῶν μὲ τὰ γυναικεῖα χαρακτηριστικά; (Τὸ φύλο στὰ ἔργα τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου δὲ διακρίνεται. Ὅλα ἔχουν μιὰν ἐξιδανίκευση καὶ μιὰ γενικότητα κι' οὐδέποτε θέλησε νὰ τονίσει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ φύλου τους στὸ πρόσωπο).

Ἐσὺ πού κοιτάς αὐτὸ τὸ κολοσσιαῖο ἔργο, αἰσθάνεσαι πὼς ξαφνικά ἐγίνες ἕνας πυγμαῖος, ἕνα μυρμηγκι, ἕνα τίποτε, μπροστὰ στὴ δύναμη τοῦ Δημιουργοῦ — Καλλιτέχνη πού σ' ἔχει ἐξουθενώσει καὶ σ' ἔχει ρίξει κάτω στὸ πάτωμα τῆς Καπέλα Σιξτίνα, νὰ παλαίεις μὲ τὸν ἑαυτὸ σου γιὰ ν' ἀποτινάξεις ἀπὸ πάνω σου αὐτὸ τὸ βάρος τῶν μορφῶν πού μὲ τὸν ὄγκο τους σ' ἔχουν ἐκμηδενήσει!

Στὸ μεγάλο τοῖχο πάνω ἀπὸ τὴν Ἁγία Τράπεζα, στὴν Καπέλα Σιξτίνα, ὁ

Μιχαήλ Ἀγγέλος ζωγράφησε μέσα σὲ 7 χρόνια τὸν κολοσσιαῖο του πίνακα «Δευτέρα Παρουσία».

Ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου δὲν μπορεῖ νὰ κριθῆ μὲ τὰ κοινὰ μέτρα καὶ μὲ τὴν τρέχουσα λογική. Ἐχει παραπετάξει ὅτι ἦταν συντηρημένο ἴσαμε τότες κι ἐδημιούργησε μιὰ καινούργια φυλὴ ἀνθρώπων τοὺς ὑπερανθρώπους. Εἶναι ὁ Νίτσε τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν. Εἶναι ὁ καινούργιος Δημιουργός, ὁ νέος Θεός, πού δὲν ἔπλασε τὸν κόσμο «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσή» του, ἀλλὰ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τῆς δικῆς του φαντασίας.

Ὅμως, μ' ὄλο πούχει ὄλ' αὐτὰ ὑπόψη του ὁ Ἕλληνας θεατῆς, δὲ μπορεῖ νὰ ξεχάσει τὴ Βυζαντινὴ ἀντίληψη στὴν ἀπεικόνιση τῶν Ἀγίων καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βγάλει τὶς μνήμες πού καταστάλαξαν μέσα του κι ἔγιναν παράδοση καὶ δὲν μπορεῖ ν' ἀνεχθῆ νὰ εἶναι ὁ Χριστὸς αὐτὸς ὁ ξυρισμένος ἀθλητικὸς Ἑρακλῆς—Γίγαντας, μὲ τὴ γυναικεῖα κόμμωση, πού βρίσκεται στὸ κέντρο τοῦ πίνακα.

ἴσως ὅταν εἶδε ὁ Θεοτοκόπουλος αὐτὴν εἰδικὰ τὴν τοιογραφία ν' ἀναγκάστηκε νὰ ἐκστομίσει τὴν τρομερὴ φράση πού τὸν ὑποχρέωσε νὰ αὐτοεξοριστεῖ ἀπὸ τὴ Ρώμη: «ὁ Μιχαήλ Ἀγγέλος εἶναι καλὸς ἄνθρωπος μὰ δὲν ξέρεי νὰ ζωγραφίσει!»

Πὼς ἦταν δυνατόν ὁ μαθητῆς αὐτὸς τῶν Κρητικῶν ἀγιογράφων καὶ τῶν Μοναχῶν τοῦ Ὄρους Σινᾶ ὁ Ἕλληνας αὐτὸς ὁ ἐμποτισμένος ἴσαμε τὸ κόκκαλο μὲ τὴ βυζαντινὴ παράδοση, τόσο ὥστε ν' ἀπαρνηθῆ στὴν πιὸ μεγάλῃ του καλλιτεχνικῇ δόξῃ, στὴν Ἰσπανία, τὰ ὅσα ἔμαθε ἀπὸ τὸ δάσκαλό του τὸν Τισιανὸ στὴ Βενετία καὶ νὰ ξαναγυρίσει στ' ἀχνάρια τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, πὼς ἦταν δυνατό, σκέφτομαι, ν' ἀνεχθῆ ἢ Ἑλληνικῇ του ψυχῇ τὰ εἰκονοκλαστικὰ εἰδῶλα τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου καὶ τὴ δημιουργία ἐνὸς νέου τύπου Χριστοῦ—παλαιστή;

Ἄλλὰ καὶ πὼς μπορούσε πιὰ ὁ Γκρέκο νὰ ζήσει στὴ Ρώμη, πού εἶχε γιὰ ἴνδαλμά της τὸ Μιχαήλ Ἀγγέλο; Καὶ ποῖος Πάπας θὰ τολμοῦσε ποτὲ νὰ τοῦ ἀναθέσει νὰ ζωροφίσει ὕστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴ θλαστήμια πού εἶπε γιὰ τὸν καινούργιο Θεὸ τῆς Ρώμης;

Πῆρε, λοιπὸν ὁ Γκρέκο τὸ δρόμο τῆς ἐξορίας. Εὐτυχῶς γιὰ τὴν Τέχνη: Γιατὶ μπόρεσε ἐκεῖ στὴν Ἰσπανία τοῦ Φιλίππου τοῦ Β', νὰ ξαναβρεῖ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸ κλίμα πού τοῦ ταίριαζε γιὰ νὰ δημιουργήσει τὰ μεγάλα του ἔργα.

ΜΩΥΣΗΣ

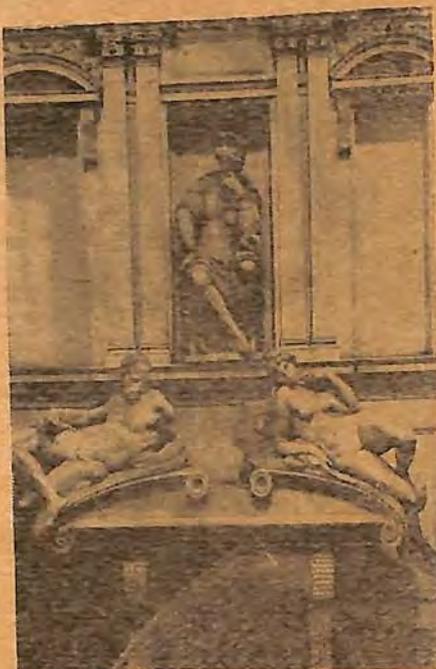
Σὲ μιὰ ἐκκλησία τῆς Ρώμης, στὸ San Pietro in Vincoli (Ἅγιο Πέτρο στὶς ἄλυσίδες) βρίσκεται ἕνα ἀπὸ τὰ γλυπτικὰ ἀριστουργήματα τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου. Εἶναι ὁ «Μωϋσῆς» του, πού ἔγινε γιὰ τὸν τάφο τοῦ Πάπα Ἰούλιου Β' μαζί μὲ μιὰ σειρά ἀπὸ πολλὰ ἀγάλματα πού ὅμως πολὺ ὀλίγα τελείωσαν.

Ὅμως ὁ Μωϋσῆς μὲ τὴ βοστρυχωτὴ γενειάδα τὴ δύναμη τῆς ἐκφρασης στὸ πρόσωπο, τὰ δυὸ μικρὰ κέρατα στὸ κεφάλι γιὰ νὰ τὸν δείχνει σὰν ἕνα δν ὑπεράνθρωπο καὶ ὑπερφυσικό, τὴν πλαστικότητα τῶν χεριῶν καὶ τὴ δυναμικότητα τοῦ σώματος πού σφύζει ἀπὸ ζωῆ, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἀντιπροσωπευτικώτερα ἔργα τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου.

Λέγεται ὅτι ὁ ἴδιος ὁ καλλιτέχνης, πού συνήθως δὲν ἔμενε ἱκανοποιημένος ἀπὸ

Μιχαήλ Ἀγγέλου: Μωϋσῆς (1513—1516).

Μιχαήλ Ἀγγέλου: Αὐγή καὶ Λυκόφως, Μέρο, τοῦ τάφου τοῦ Λορέντζου Μεδίκου.

δεξιά, δείχνουν πλιότερο τὸ γλύπτη παρὰ τὸ ζωγράφου.

Εἶναι περισσότερο ἕνας παγανιστικὸς πίνακας παρὰ μιὰ εἰκόνα μεθρησκευτικὸ θέμα.

Ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἐκθέματα τῆς αἰθουσας αὐτῆς τῆς Πινακοθήκης τοῦ Οὐφίτζι, τὴν «Μαντόνα τοῦ Γκόλντφιν» τοῦ Ραφαέλου, τὸ «Νεκρὸ Χριστὸ» τοῦ Μπροντζίνο, κ. ἄ., ὁ στρογγυλὸς πίνακας τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου τραβᾷ πλιότερο τὴν προσοχὴ τοῦ θεατῆ. Σὲ προστάζει νὰ τὸν κοιτάξεις. Φαίνεται ἀμέσως πὼς εἶναι καμωμένος ἀπὸ τὸ χέρι ἑνὸς πολὺ μεγάλου. Ἡ σύγκριση εἶναι καταθλιπτικὴ γιὰ τὸ Ραφαέλο.

ΤΑ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΜΕΔΙΚΩΝ

Οἱ Μεδικοί θέλησαν νὰ κάμουν ἕνα Μαυσαλεῖο γιὰ τοὺς νεκροὺς τῆς οἰκογενείας τους κι' ἀνέθεσαν στὸν περίφημο ἀρχιτέκτονα Μβρουελέσκι νὰ ξαναχτίσει τὴν παλιὰ ἐκκλησίαν τοῦ Σάν Λορέντζο στὴ Φλωρεντία, ὥστε νὰ χρησιμοποιοῖται ὡς κρύπτη τῶν σαρκοφάγων.

Τὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς εἶναι σχεδιασμένο ἀπὸ τὸν Μιχαήλ Ἀγγέλο κι εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ γνήσια

Μιχαήλ Ἀγγέλου: Ὁ Χριστὸς Κριτῆς. Μέρο τῆς Δευτέρας Παρουσίας.

παραδείγματα τοῦ τύπου τῆς Ἀναγέννησης, μετὶ τῆς λεπτῆς κολῶνας, τῆς στρογγυλῆς ἀψίδος, τῆς σοβαρῆς καὶ ψυχρῆ διακόσμησης καὶ τοὺς δυὸ κύριους τόνους χρώματος—τὸ ἄσπρο τοῦ φόντου καὶ τὸ γκριζο τῆς «pietra serena» στὶς κολῶνας καὶ τῆς ἀψίδος.

Δὲν ἀγαπᾷ τὴν Ἀναγέννηση στὴν ἀρχιτεκτονικὴ. Νόμισαν ὅτι κάνουν κλασσικὴ Ἑλληνικὴ τέχνη μετὶ τὸ νὰ ξαναβάλουν Κορινθιακὰ κιονόκρανα καὶ κολῶνες μετὶ ραβδώσεις στὸς τοίχους τῶν ἐκκλησιῶν, ἐνῶ δὲν ἔκαμαν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ νοθεύουν τὴν ἁρμονία τῶν ἀρχαίων ρυθμῶν μετὶ στρογγυλῆς ἀψίδος καὶ διάφορα στολίδια στὸς τοίχους, ἀμφιδόλου ἑλληνικότητας.

Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἕνα ψυχρὸ διανοητικὸ κατασκευάσμα, χωρὶς χάρη, χωρὶς ποίηση. Κατάστρεψαν ὅτι πιὸ ὠραῖο εἶχε νὰ δείξει ὁ μεσαιῶνας μετὶ τὴν νταντέλα τοῦ Γοτθικοῦ ρυθμοῦ, μετὶ τὴν ἀάταση τοῦ ὕψους, μετὶ τῆς μυστικοπάθειας πού εἰδειχναν τὰ γοτθικὰ τοῦ παράθυρου καὶ τὰ τόξα τῶν θόλων του.

Δὲν εἶναι ἡ πρόθεσή μου νὰ ξετάσω ἐδῶ τὰ ὠραῖα γλυπτὰ καὶ τῆς τοιχογραφίας τοῦ Ντονατέλλο, πού βρίσκονται μέσα στὴν ἐκκλησίαν, οὔτε τῆς σαρκοφάγου ἀπὸ πορφύρετο λίθο καὶ μπρούντζο τοῦ Βερόκκιο.

Ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ δοῦμε εἶναι τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δυὸ παρεκκλήσια πού συνορεύουν μετὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Σάν Λορέντζο κ' εἶναι καμωμένα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Μιχαήλ Ἀγγέλο τόσο ὡς ἀρχιτεκτονικὸ σχέδιο, ὅσο καὶ ὡς διακόσμηση καὶ γλυπτικὴ Προπύλαιον τῆς γλυπτικῆς. (Τὸ ἄλλο παρεκκλήσι «τῶν Πριγκήπων», ὅπως λέγεται, χτίστηκε γιὰ τὸ Μεδικό Κοζίμο Α', πού ὡς ἔγινε Μέγας Δούκας τῆς Τοσκάνης, θέλησε νὰ ἔχει γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του καὶ τοὺς ἀπογόνους του ἕνα Μαυσαλεῖο ἰσάξιο μετὶ τοὺς τάφους τῶν ἄλλων βασιλικῶν Πριγκήπων: Εἶναι καμωμένο, μετὶ πλούσια πολυχρωμὰ καὶ πανάκριβα μάρμαρα καὶ διάφορες βαρεῖες διακοσμῆσεις.)

Ὅπως εἶπαμε, τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ παρεκκλήσια εἶναι σχεδιασμένο ἀπὸ τὸν Μιχαήλ Ἀγγέλο καὶ περιέχει τὰ θαυμαστά του γλυπτὰ στὸς τάφους δυὸ Μεδίκων: τοῦ Τζουλιάνο, Δούκα τοῦ Νεμούρ (γιου τοῦ Λορέντζου τοῦ Μεγαλοπρεποῦς) καὶ τοῦ Λορέντζου, Δούκα τοῦ Οὐρμπίνιο (ἑγγονοῦ τοῦ Μεγαλοπρεποῦς). Τὸν πρῶτο τὸν παρουσιάζει ὡς τὴν προσωποποίηση τῆς δράσης. Ἀπάνω στὴν σαρκοφάγον του ἔχει παραστήσει δυὸ θαυμάσιες φιγούρες πού συμβολίζουν τὴν Ἥμερα καὶ τὴν Νύχτα (ἡ ἀνδρική μορφή εἶναι ἡ Ἥμερα, πού στὴν Ἰταλικὴ εἶναι γένους ἀρσενικοῦ). Τὸ δεύτερο τὸν παρουσιάζει σκεπτόμενο. Στὴν σαρκοφάγον του συμβολίζεται μετὶ δυὸ ἄλλες μορφῆς ἡ Αὐγή καὶ τὸ Λυκόφως, γυναῖκα κι' ἄντρας.

Ἡ πρόθεση τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου μετὶ τοὺς συμβολισμοὺς αὐτοὺς ἦταν νὰ δείξει ὅτι ὁ Χρόνος (Ἥμερα καὶ Νύχτα, Αὐγή καὶ Λυκόφως) καταστρέφει τὴν Δράση καὶ τὴν Σκέψη, (ὅπως παρουσιάζονται στὰ πρόσωπα τῶν δυὸ νέων Δουκῶν).

Ἡ «Νύχτα» εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα γυναικεῖα γλυπτὰ τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου. Δείχνει τὸ σῶμα μιᾶς ὄριμης γυναίκας μετὶ ἕνα σκυμμένο κεφάλι ἀριστουργηματικῆς ὁμορφιάς. Ἡ κάμψη τοῦ μηροῦ σχηματίζει ὄρθη γω-

Μιχαήλ Ἀγγέλου: Ἡ Ἥμερα. Ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ Ἰουλιου Μεδίκου.

Μιχαήλ Ἀγγέλου: Ἡ Νύχτα. Ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ Ἰουλιου Μεδίκου.

νία με τὸ λοιπὸ σῶμα, πούνα κάπως πλαδαρό, ἐνῶ ἀνάμεσα στὸ μηρὸ καὶ στὴν κνήμη ξεπροβάλλει τὸ πουλὶ τῆς νύχτας, ἡ κουκουβάγια.

Ἡ «Μέρα» εἶναι ἓνα ἀντρίκιο γυμνὸ, με δυνατοὺς μῦς καὶ με μιὰ πρωτότυπη κίνηση στὸ σῶμα. Τὸ ἀριστερὸ χέρι δρίσκεται πίσω ἀπὸ τὴ ράχη, ἐνῶ τὸ δεξιὸ στρέφει τὴν ὠμοπλάτη πρὸς τὰ μπῆρες γιὰ νὰ φανεῖ ὀλόκληρη ἡ ράχη. Τὸ κεφάλι με πυκνὴ γενειάδα, τὸ ἄφησε ἀτελείωτο, σὰ σκίτσο. Ἀκριβῶς ὅπως θὰ τὸ ἔκανε ἓνας σύγχρονος γλύπτης.

Ἡ «Αὔγη» εἶναι ξαπλωμένη σ' ἓνα βράχο, με τὸ ἀριστερὸ πόδι σὲ μικρὴ κάμψη, ἐνῶ τὸ ἀριστερὸ χέρι ἀγγίζει με μιὰ κίνηση γεμάτη χάρη τὸ μαντίλι τοῦ κεφαλιοῦ ποὺ πέφτει στὸν ὦμο. Μιὰ ἐκφραση θλίψης καὶ πόνου εἶναι χυμῆνη σ' ὄλο τὸ πρόσωπο.

Τὸ «Λυκόφως» εἶναι ἓνα γυμνὸ γέρου καὶ μαζί γεροῦ ἄντρα ξαπλωμένου νοσηλικά. Τὸ κεφάλι ἀδρὰ σχεδιασμένο, με γρήγορες καὶ βιαστικὰ κομμένες ἐπιφάνειες, μοῦ θυμίσε ἀνάλογα κεφάλια τοῦ Ροντέν.

Ἄλλα μαζί τὰ συμπλέγματα αὐτὰ δημιουργοῦν στὸν ἐπισκέπτη τὴν ἐντύπωση τῆς ἀπόλυτης τελειότητας. Τίποτε δὲ θὰ μπορούσε νὰ προστεθεῖ, τίποτε δὲ θὰ μπορούσε νὰ λείψει. Τίποτε τὸ περιττὸ, τὸ βαρὺ. Ἄλλα εἶναι ἄψογα καὶ τέλεια.

ΤΑΚΗΣ ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ

Μιχαὴλ Ἀγγέλου: Ἡ Ἁγία Οἰκογένεια (1504).

T. S. ELIOT

Ἡ ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ *

Εἶναι εὐκόλο νὰ ἐκφέρει κανένας γνώμες πάνω στὸ παρὸν ἢ τὸ ἀπαισιόδοξο μέλλον τῆς λογοτεχνίας. Τὸ δύσκολο εἶναι νὰ προβάλει θετικές εἰσηγήσεις πάνω στὸν τρόπο με τὸν ὁποῖον ὁ τύπος αὐτὸς θὰ εἰσήγετο μέσα στὸ γενικὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα. Σχετικὰ με τὴν παιδεία ἐνδιαφερόμαστε συνήθως γιὰ τὰ προβλήματα τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἐφήβου· κυρίως γιὰ τὰ προβλήματα τοῦ μέσου ἢ τοῦ μέτριου παιδιοῦ ἢ τοῦ παιδιοῦ ποὺ δὲν ἔχει πολλὲς εὐκαιρίες νὰ μορφωθεῖ. Ὅταν σκεφτόμαστε τοὺς πολλοὺς σκεφτόμαστε (καὶ πολὺ σωστὰ) τοὺς τρόπους με τοὺς ὁποῖους θὰ δημιουργήσουμε καλοὺς πολίτες. Τὸ πρόβλημα ποὺ θέλω νὰ σὰς παρουσιάσω εἶναι κατὰ πόσο νομίζουμε πὼς ἡ διατήρηση τῆς λογοτεχνίας μας εἶναι ἀρκετῆς σημασίας, ὥστε νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψη στὰ ἐκπαιδευτικὰ μας συστήματα. Κι' ἀκόμα, ἂν συμφωνήσουμε γιὰ τὴ σπουδαιότητα τῆς λογοτεχνίας, νὰ σκεφθοῦμε κατὰ πόσον ἡ παιδεία μπορεῖ νὰ πάρει εὐδύνη γι' αὐτήν. Ἡ ἀπάντηση ἐκ πρώτης ὄψεως μπορεῖ νὰ εἶναι ἀρνητική. Μολαταῦτα ἡ ἐρώτηση πρέπει νὰ τεθεῖ καὶ ἡ ἀπάντηση δὲν πρέπει νὰ δοθεῖ βιαστικὰ. Ἡ σωστὴ ἀπάντηση πρέπει νὰ δοθεῖ ὕστερα ἀπὸ βαθεῖα σκέψη, σκέψη με πλατειοὺς ὀρίζοντες καὶ ἀπὸ πολὺ κόσμος. Ἡ δυσκολία ποὺ σὰς παρουσιάζω δὲν εἶναι προσποιητή. Τὸ πρόβλημα τῆς μόρφωσης ἐπαρκῶν ἐπιστημόνων κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὶς ἀνάγκες τοῦ κλάδου τῆς ἐπιστήμης των εἶναι πολὺ κοινὸ. Νομίζω πὼς εἶναι ἐπίσης ἓνα πρόβλημα στὸ ὅποιο μπορούμε νὰ δώσουμε εὐκολώτερη λύση παρὰ στὸ δικό μου πρόβλημα. Δὲν νομίζω ἔμως πὼς θάταν εὐκολώτερο τὸ πρόβλημα ἂν δὲν ἀναγνωρίζαμε τὴν ἀναγκαιότητά του κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῶν ὑλικῶν παραγόντων. Καὶ νομίζω πὼς ἡ συμφωνία πάνω στὴ σπουδαιότητα ἐνὸς προβλήματος κάνει τὴ λύση του πολὺ εὐκολώτερη.

Πιστεύω, πὼς μπορούμε νὰ καθορίσουμε ἀκριβέστερα τὸ πρόγραμμα ἐξασκήσεως ἐνὸς ἐπιστήμονα ἢ καλλιτέχνη — ἀκόμη καὶ τώρα ποὺ οἱ κλάδοι τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν εἶναι τόσο ἐκτεταμένοι — παρὰ τὸ πρόγραμμα τῆς δημιουργίας ἐνὸς ἀνθρώπου τῶν γραμμάτων. Ὁ ζωγράφος, ὁ γλύπτης, ὁ ἀρχιτέκτονας, ὁ μουσικός, ἂν καὶ δυσκολεύονται νὰ κερδίσουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἢ νὰ συνδυάσουν τὴν τέχνη τους με ἓνα ἄσχετο προσοδοφόρο ἐπάγγελμα, ὅλοι ὅμως ἔχουν νὰ δουλέψουν πάνω σὲ μιὰ πιὸ καθωρισμένη τεχνικὴ παρὰ ὁ συγγραφέας. Ἡ βασικὴ τους ἐξάσκηση εἶναι πιὸ πρακτική. Τὰ θέματα ποὺ πρέπει νὰ μάθουν εἶναι πιὸ καθαρά ὀρισμένα. Δὲν χρειάζονται ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἐκείνη τὴν πλατεῖα γενικὴ μόρφωση ποὺ χρειάζεται ἓνας ἀνθρώπος τῶν γραμμάτων. Μιὰ ἄλλη διαφορά, ὅχι ἄσχετη με τὶς προηγούμενες, εἶναι ὅτι ἡ λογοτεχνικὴ διάθεση δὲν ἐκδηλώνεται τόσο γρήγορα ἢ με τόσο ἀκριβὴ ἐμπιστοσύνη γιὰ τὸ τέρμα τῆς, ὅπως οἱ ἄλλες τέχνες. Μιὰ ἐπιθυμία νὰ γράφουν στίχους εἶναι (ἔτσι τουλάχιστο με κάνει ἡ πείρα μου νὰ πιστεύω) ἓνα κοινὸ χαρακτηριστικὸ τῶν Ἀγγλοσαξόνων καὶ τῶν δύο φύλων, σὲ κάποιον στάδιο τῆς ἀνάπτυξής τους. Ὅταν ἓνα παιδί συνθέτει καλοὺς στίχους, δικαιούμαστε νὰ περιμένουμε ὅτι στὴν κατοπινὴ του ζωὴ θὰ διατρέψει σὲ κάποιο κλάδο — αὐτὸς ὅμως ὁ κλάδος μπορεῖ νὰ τὸν τραβήξει μακριὰ ἀπὸ τὰ γράμματα καὶ τὴν ποίηση — μπορεῖ νὰ τὸν ὀδηγήσει στὸ νυμικὸ ἢ τὸ ἐκκλησιαστικὸ στάδιο. Τὸ πραγματικὸ λογοτεχνικὸ μυαλὸ συνήθως ἀναπτύσσεται σιγά-σιγά. Ὁ συγγραφέας χρειάζεται μιὰ πιὸ καθολικὴ καὶ διαφορετικὴ διαίτα, μιὰ πιὸ πολὺπλευρὴ γνώση γεγονότων, μιὰ μεγαλύτερη πείρα ἀνθρώπων καὶ ἰδεῶν ἀπὸ κείνες ποὺ χρειάζεται ἓνας ἄλλος τεχνίτης. Εἶναι γι' αὐτὸ ποὺ παρουσιάζει ἓνα πιὸ δύσκολο ἐκπαιδευτικὸ πρόβλημα. Μ' αὐτὸ δὲ θέλω νὰ ἀξιῶσω σπουδαιότερη θέση στὴν τέχνη τῶν γραμμάτων. Ἀπλῶς δηλώνω μιὰ διαφορά στὴν προπαρασκευὴ.

Θάθελα νὰ δηλώσω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὅτι ὑπάρχουν πολλὲς ἀπόψεις γιὰ τὴν ὠφελιμότητα τῆς κλασσικῆς ἐκπαίδευσης με τὶς ὁποῖες, μολοντί εἶναι ἀρκετὰ πειστικές, δὲ θὰ ἀσχοληθῶ τώρα. Δὲ θὰ καταπιστώ με τὸ θέμα τοῦ ἂν πρέπει ἢ ἂν εἶναι πρακτικὸ, ὅλα τὰ παιδιά, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν προορισμὸ τους, νὰ διδάσκονται στοιχειώδη λατινικὰ καὶ ἴσως ἑλληνικά. Θάθελα μόνο νὰ παρατηρήσω ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἡλικίας, μέχρι τῆς ὁποίας ὅλα τὰ παιδιά θάπρεπε νάχουν τὴν ἴδια ἐκπαίδευση καὶ τὸ ζήτημα ἐνὸς κοινοῦ στοιχείου σὲ ὅλη τὴν ἐκπαίδευση σ' ἓνα μεταγενέστερο

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

στάδιο, είναι πολύ σπουδαίο από την πλευρά του ανθρώπου των γραμμάτων. Γιατί πάνω σ' αυτό στηρίζεται ή δυνατότητα ενός γενικού άκρατηρίου, ή δυνατότητα του συγγραφέα να επικοινωνεί με ανθρώπους από όλα τα στρώματα της ζωής, και ή δυνατότητα των ανθρώπων να μπορούν να καταλαβαίνουν ο ένας τον άλλο. Νομίζω επίσης ότι με το να αναβάλλουμε την εισαγωγή των λατινικών ως την ηλικία που το παιδί φαίνεται πιο προικισμένο για την εκμάθηση ξένων γλωσσών παρά για άλλες μελέτες, άργοπορούμε πολύ. Θά επιθυμούσα επίσης πολύ να κατείχε καθένας κάποια γνώση της λατινικής, αν όχι και της ελληνικής. Δεν υποστηρίζω όμως τη μελέτη των δυο αυτών γλωσσών σαν «διανοητική πειθαρχία». Πολλοί υποστηρίζουν με φανατισμό τη μελέτη σαν απλή πειθαρχία. Άκουσα, για παράδειγμα, ένα άπιστο να υποστηρίζει τον υποχρεωτικό εκκλησιασμό των παιδιών με το επιχείρημα πως ήταν καλό για τα παιδιά να εκτελούν ένα καθήκον που τους ήταν τόσο δυσάρεστο. Ή υποστήριξη της πειθαρχίας σαν κάτι το άφηρημένο, ή ιδέα πως μία πνευματική πειθαρχία που ακολουθείται συστηματικά και για πολύ καιρό, θα παράγει ένα μορφωμένο άνθρωπο, φαίνεται πως έχει σχέση με τις εξισωτικές τάσεις του 19ου αιώνα που επέξέτεινε την ιδέα της ισότητας και στα θέματα μελέτης, όπως και στους ανθρώπους που τα μελετούσαν. Έν τούτοις ή αξία βρίσκεται στο θέμα καθαυτό, και όχι στην τυχαία και αναγκαία πειθαρχία με την οποία εκμανδύνεται. Και όπως δεν ενδιαφερόμαι για την άφηρημένη εκπαίδευση ή για το κάπως ξηρό πρόβλημα του όριμου του άφηρημένου μορφωμένου ανθρώπου.

Για το σκοπό μου επίσης ή διάκριση μεταξύ πρακτικής και ανθρωπιστικής εκπαίδευσης είναι σχεδόν άχρηστη. Κι' αυτό ανεξαρτήτως του μειονεκτήματος ότι «πρακτική μόρφωση» μπορεί να υποδηλώνει απλώς ένα μισθό και μία σύνταξη, και «ανθρωπιστική» μία «μόρφωση όκηριας», που είναι είτε ένας εκλεπτυσμένος ήδονισμός ή μία δεξιότητα σε ακίνδυνες ένασχολήσεις. Ο συγγραφέας, ως συγγραφέας, σπάνια παίρνει μισθό και δεν έχει το πρόβλημα να γεμίσει με άλλες ένασχολήσεις μία ώρα άργιας του. Το καθετί μπορεί να είναι χρήσιμο στο μέτρο του, και όσο περισσότερο για κείνον είναι ή διάκριση των θεμάτων που θάπρεπε να μάθει μόνος. Ή δουλειά του είναι ή επικοινωνία μέσω της γλώσσας. Όταν είναι συγγραφέας με δυνατή φαντασία, άπασχολείται με το πιο δύσκολο είδος επικοινωνίας, όπου ή ακρίβεια είναι τεράστιας σημασίας, μία ακρίβεια που δεν μπορεί να δοθεί εκ των προτέρων, αλλά πρέπει να δίδεται σε κάθε καινούργια φράση. Για να καταλάβουμε τη γλώσσα με τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος των γραμμάτων θάπρεπε να την καταλαβαίνει, πρέπει να ξέρουμε τους ποικίλους τρόπους με τους οποίους ή γλώσσα έχει χρησιμοποιηθεί. Και αυτό συνεπάγεται γνώση των θεμάτων που για την επικοινωνία τους οι άνθρωποι χρησιμοποίησαν τη γλώσσα στο παρελθόν. Ίδιαίτερα της ιστορίας, γιατί δε μπορείς να καταλάβεις τη λογοτεχνία του παρελθόντος χωρίς κάποια γνώση των συνθηκών κάτω από τις οποίες γράφτηκε και του είδους των ανθρώπων που τη γράψανε. Της λογικής, γιατί ή λογική είναι μία έρευνα της άνατομίας της σκέψης στη γλώσσα. Της φιλοσοφίας, γιατί αυτή είναι ή προσπάθεια χρησιμοποίησης της γλώσσας στον πιο άφηρημένο δυνατό τρόπο.

Σ' αυτό το ήδη βαρύ πρόγραμμα πρέπει να μπάσουμε, σε κάποιο στάδιο, τουλάχιστον μία νεώτερη ξένη γλώσσα καθώς και τη μητρική γλώσσα και τους κλασσικούς. Θά πρέπει ή ξένη αυτή γλώσσα να είναι μία κύρια γλώσσα, με παράλληλη εξέλιξη προς τη δική μας, και με μία ακμάζουσα σύγχρονη λογοτεχνία. Γιατί βοηθούμαστε πολύ στο να αναπτύξουμε αντικειμενικότητα γούστου αν μπορούσαμε να εκτιμήσουμε τα έργα ξένων συγγραφέων, που ζούνε στον ίδιο με μας κόσμο, και εκφράζουν τις σκέψεις γι' αυτόν, σε μία άλλη γλώσσα. Ή εκμάθηση πολλών ξένων γλωσσών είναι βέβαια προτιμότερη από την εκμάθηση μίας μόνο γλώσσας. Είναι όμως αδύνατο να γνωρίσει κανένας εξ ίσου καλά τη γλώσσα, τη λογοτεχνία και τον άνθρωπο των γραμμάτων στον καιρό μας είναι ή γαλλική. Και για τα γαλλικά ή γνώση των λατινικών είναι πιο σπουδαία από τα Άγγλικά. Και ή γνώση της ελληνικής δεν είναι καθόλου λιγότερο σπουδαία. Για έναν άνθρωπο εξαιρετικής γλωσσικής ικανότητας, που δεν θούλιαζε από το βάρος των προσόντων που συστήνω, πιστεύω πως ή γνωριμία με μία μεγάλη και πιο άπομακρυσμένη γλώσσα, είναι ένα μεγάλο επίπροσθετό προσόν. Τα Έβραϊκά μου έρχονται στο νου, με μία πολύ καλή

έκλογη θάταν τα Κινέζικα, τόσο για την μεγάλη τους διαφορά σύνταξης όσο και για τη διανοητική τους μεγαλοπρέπεια. Αυτό όμως ξεφεύγει από τα όρια της όμαλης δυνατότητας.

Όλοι αυτοί οι κλάδοι γνώσης θα πρέπει να άποκτηθούν μέσω δασκάλων. Φαίνεται όμως πως δεν μένει άρκετός χώρος στο πρόγραμμα για έπιστημονικά θέματα. Προϋποθέτω όμως πως ό εξαίσιος μου «άνθρωπος των γραμμάτων» έχει (δ,τι εγώ δεν κατώρθωσα να άποκτήσω) άρκετή εξάσκηση στα μαθηματικά, ώστε να μη χάσει εντελώς όταν προσπαθεί μονάχος του να καταλάβει τη γενική σπουδαιότητα μίας έπιστημονικής ανακάλυψης. Πρέπει άκόμη να γνωρίζει κάτι άπ' όλους τους κλάδους της έπιστήμης. Γιατι, όπως είσηγήθηκα, για ένα άνθρωπο με φαντασία το καθετί μπορεί να σταθεί χρήσιμο. Λέγεται κάποτε ότι τα θαύματα της έπιστήμης παρέχουν τροφή στη φαντασία. Είμαι βέβαιος πως αυτό είναι δυνατό. Νομίζω όμως πως πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ της φαντασίας ενός μεγάλου έπιστήμονα, που έφτασε σε μία ανακάλυψη βασίζόμενος πάνω σε παρατηρηθέντα φαινόμενα, που δεν προσέχτηκαν από άλλους εξ ίσου εξασκημένους και μορφωμένους έπιστήμονες, και της φαντασίας ενός Λουκρήτιου ή άκόμη ενός Σιέλλυ, που προσδίδει στην έπιστημονική γνώση ένα αισθαντικό περιεχόμενο με το όποιο ό έπιστήμονας, σαν έπιστήμονας, δεν έχει καμμία σχέση.

Δεν έχω υποστηρίξει μία ανθρωπιστική ή γενική εκπαίδευση ενάντια σε μία ειδικευμένη εκπαίδευση. Γιατί κατά κάποιο τρόπο ή εκπαίδευση του ανθρώπου των γραμμάτων πρέπει να είναι κι' αυτή ειδική και «έπιστογγελματική». Έχουμε όμως ν' αντιμετωπίσουμε μία δυσκολία. Δήλωσα από την άρχη πως δεν προσπαθώ να θεσω νόμους για τον εξαίρετικό συγγραφέα, αλλά για το περιβάλλον των ανθρώπων των γραμμάτων μέσα στο όποιο θα γεννηθεί ή θα βρει το δρόμο του. Από την άλλη μεριά όμως δε μπορούμε να χωρίσουμε το συγγραφέα από το άκροατήριό του ή τον κριτικό που γράφει από τον κριτικό που κριτικάρει. Κανένας δεν ζημιώνεται περισσότερο με το να περιορίζεται στους ανθρώπους του επαγγέλματός του, από το συγγραφέα. Κι' είναι άκόμη χειρότερο όταν το άκροατήριό του άποτελείται κυρίως από άλλους συγγραφείς ή μέλλοντες συγγραφείς. Χρειάζεται ένα μικρό κοινό με την ίδια βασική εκπαίδευση όπως και τη δική του, και με τα ίδια γούστα. Ένα μεγαλύτερο κοινό με κάποιο κοινό στοιχείο εκπαίδευσης. Και τέλος, πρέπει να έχει κάτι κοινό με κάθε άνθρωπο που έχει μυαλό και αίσθημα και μπορεί να διαβάσει τη γλώσσα του.

Αν πρόκειται λοιπόν να επίζησει ή Άγγλική λογοτεχνία πρέπει να υπάρχει μία ένότητα στην εκπαίδευση. Αυτή ή ένωση όμως δεν πρέπει να φέρει μαρasmus των επί μέρους κλάδων της γνώσης και της έρευνας, είτε έπιστημονικής είτε ανθρωπιστικής. Αυτό το πρόβλημα είναι πολύ πιο σπουδαίο από κάθε πρόβλημα διοίκησης, όργάνωσης ή προγραμματικών σχεδίων, γιατί είναι ένα πνευματικό πρόβλημα, και γιατί ή λύση του προϋποθέτει όχι μόνο σχέδια αλλά την καλλιέργεια μίας ολόκληρης σειράς αξιών. Είναι ένα τόσο μεγάλο πρόβλημα που δεν άφορά μόνο τους εκπαιδευτικούς, αλλά και όλους όσους ενδιαφέρονται για το είδος της κοινωνίας, στην όποια ζούνε. Είναι ένα πρόβλημα για το όποιο δεν μπορώ να κόμω τίποτε περισσότερο εδώ, παρά να δείξω ότι αισθάνομαι την ύπαρξή του. Ή μόνη μου συμβολή είναι να κηρύξω ότι το μέλλον της Άγγλικής λογοτεχνίας θα εξαρτηθεί πολύ από τον τρόπο με τον όποιο θα αντιμετωπίσουμε αυτό το πρόβλημα.

Ή προσωπική μου θέση είναι, ότι ή διατήρηση της κλασσικής εκπαίδευσης είναι βασική για τη διατήρηση της συνέχειας της Άγγλικής λογοτεχνίας. Πως και με ποιές προσαρμογές θα καθορίσουμε τη θέση των κλασσικών στην εκπαίδευση, δεν είναι δουλειά δική μου να υποδείξω. Είμαι όμως βέβαιος πως ή γραμμή που άκολουθήσα είναι μία σπουδαία γραμμή υποστήριξης των κλασσικών. Πρέπει να άσουμε το επίπεδο της ακαδημαϊκής μόρφωσης και ή έπιστημονική έρευνα πρέπει να εκτιμηθεί όπως της αξίζει. Είναι άναγκαίο να μη επιτρέψουμε να μικράνει το κύρος του μεγάλου ακαδημαϊκού μελετητή. Δεν άμφιβάλλω ότι θα εξακολουθεί να υπάρχει μία θέση για τον μεγάλο έρευνητή που χωρίς αυτόν, όλο το οικοδόμημα της κλασσικής εκπαίδευσης κατάρρει.

Ή δεύτερη όμάδα που πρέπει να υπάρχει είναι εκείνη των έρασιτεχνών έρευνητών και των έρευνητών που άνήκουν σε άλλους κλάδους με που τους είναι άναγκαία ή που θάπρεπε να τους είναι άναγκαία, μία άκριβή γνώση των κλασσικών γλωσσών. Αυτή ή τάξη περιλαμβάνει όχι μόνο τους θεολόγους και τους ιστορικούς, αλλά και τον κληρο, τους καθηγητές των νεώτερων γλωσσών και λογοτεχνιών και τους φιλολο-

γικούς κριτικούς. Για τους τελευταίους δεν είναι αρκετό να έχουν ξοδέψει μερικά χρόνια στο σχολείο μαθαίνοντας τις κλασικές γλώσσες, χωρίς άργότερα να έχουν ανοίξει ούτ' ένα κείμενο. Πρέπει να έχουν την κλασική λογοτεχνία τόσο προσιτή ώστε να τους επηρεάζει τα γούστα και τις κρίσεις τους. Πρέπει να μπορούν να την απολαμβάνουν. Η διατήρηση όμως αυτών των τύπων μελέτης δεν είναι δυνατή χωρίς τη γνώση του πολιτισμού της Ελλάδας και της Ρώμης, χωρίς το σεβασμό για τα κατορθώματά τους, χωρίς την κατανόηση της ιστορικής τους σχέσης με μας, και χωρίς την καλλιέργεια κάποιας μεταφραστικής ικανότητας ανάμεσα σ' ένα μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων. Εκείνων δηλαδή (που σαν εμέ) δεν έχουν αρκετή μνήμη για να διαβάσουν τα πρωτότυπα με ευκολία και εκείνων που ποτέ δεν μελέτησαν τις κλασικές γλώσσες.

Ο ισχυρισμός μου για την εξάρτηση της Αγγλικής λογοτεχνίας από τη Λατινική και την Ελληνική, αισθάνομαι πως δεν θα έχει πειστική επίδραση ανάμεσα σε πολλές τάξεις ανθρώπων. Υπάρχουν εκείνοι που δεν πιστεύουν ότι η λογοτεχνία είναι ζήτημα μεγάλης σημασίας και εκείνοι που ενώ αναγνωρίζουν κάποια αξία στη λογοτεχνία του παρελθόντος, νομίζουν πως δεν είναι έξ' ισσου σπουδαία ή σημερινή Αγγλική λογοτεχνία και πως δεν έρχεται στην πρώτη σειρά των Ευρωπαϊκών λογοτεχνιών. Υπάρχουν εκείνοι που αναγνωρίζουν τη σπουδαιότητα της λογοτεχνίας, μα δεν πιστεύουν ότι ο ένας ή ο άλλος τύπος εκπαίδευσης έχουν σημασία στο να βοηθήσουν την εξέλιξή της. Υπάρχουν εκείνοι που είναι άποροφημένοι στο πως να δώσουν στο έθνος ένα είδος γενικής μόρφωσης και που θεωρούν αυτό το επιπρόσθετο πρόβλημα λιγώτερο επίγειο, μπροστά στο βάρος των άλλων προβλημάτων με τα οποία πρέπει να καταπιαστούν. Τέλος, υπάρχουν εκείνοι που επιθυμούν ένα τόσο νέο κόσμο, ώστε να καλωσορίζουν κάθε προσδοκία διακοπής της παράδοσης. Και σε πολλά μυσικά όλες αυτές οι στάσεις μπορούν να συνυπάρχουν σε μία μισοτελειωμένη κατάσταση, έτσι που τώρα ή μία κι ύστερα ή άλλη να παρουσιάζονται στη συνείδηση.

Αν προσπαθούσα να ανασκεύσω αυτές τις αντιρρήσεις θα φαινόμουν αναιδής μπροστά σ' αυτό το άκροατήριο. Άλλωστε μερικές απ' αυτές υπάγονται στη δικαιοδοσία ανθρώπων που απόκτησαν μακροχρόνια πείρα της τάξης και της αΐθουσας συνειδήσεων. Η θέση μου μπορεί να κατανοηθεί μόνο από τους ανθρώπους που ήδη δέχονται τον ισχυρισμό ότι η διατήρηση μίας ζωντανής λογοτεχνίας είναι κάτι περισσότερο από κάτι που ενδιαφέρει μόνο τους ερασιτέχνες του στίχου ή τους ανθρώπους που διαδίδουν μυθιστορήματα, και που βλέπουν σ' αυτή τη διατήρηση την εξέλιξη του αναπτυγμένου λόγου και του πολιτισμού ενάντια στη βαρβαρότητα. Υπάρχουν επίσης κι' εκείνοι που αναλογίζονται την ανάγκη ενός πράγματος που είναι κάτι περισσότερο από τη διοικητική ή οικονομική ενότητα. Αν πρόκειται να υπερνικηθεί το σημερινό χάος, χρειαζόμαστε μία πνευματική ένωση. Η ένωση αυτής της διατήρησης των τοπικών διαφορών της Ειρώπης, και αυτή η ένωση μπορεί μόνο να αναπτυχθεί πάνω στις παλιές ρίζες. Τη Χριστιανική πίστη και τις κλασικές γλώσσες, που είναι κοινές κληρονομίες των Ευρωπαίων. Αυτές οι ρίζες είναι, νομίζω, άρρηκτα ενωμένες. Μ' αυτό δε θέλω να ισχυριστώ ότι θεωρώ, όπως μερικοί θρησκευτικοπολιτικοί συγγραφείς, τον Χριστιανισμό σαν Ευρωπαϊκό κίνημα, παρά μία καθολική πίστη. Δε θέλω επίσης να κατηγορηθώ ότι εκφράζω μια νέα αίρεση με το να υποστηρίζω ότι η άφραση των άμορτων εξαρτάται από την απόκτηση ενός καλού διπλώματος στην κλασική φιλολογία. Ο Ευρωπαϊκός όμως πολιτισμός, όπως είναι τώρα, είναι ένας χριστιανικός πολιτισμός. Και αντίστροφα, η θρησκευτική παράδοση της Ευρώπης, και μαζί και της Βρετανίας, δεν μπορεί να διατηρήσει την πνευματική της ικμάδα, εκτός αν ένα ψηλό επίπεδο μελέτης των λατινικών και ελληνικών, διατηρηθεί ανάμεσα στους δασκάλους της.

Αυτές όμως οι παρατηρήσεις ξεφεύγουν από τα όρια της σημερινής μου ομιλίας. Και δεν θέλω να σας αφήσω με την εντύπωση ότι ζητώ πάρα πολλά από την παιδεία, είτε στη σφαίρα της θρησκείας είτε στη σφαίρα της λογοτεχνίας. Ξέρω πολύ καλά πως ένα εκπαιδευτικό σύστημα δεν μπορεί μόνο του να φέρει ούτε μεγάλη πίστη, ούτε μεγάλη λογοτεχνία. Είναι πιο σωστό να λέμε πως η παιδεία μας είναι το αποτέλεσμα, παρά ο παράγοντας, του πολιτισμού μας. Εκείνοι όμως που ενδιαφέρονται για τη διατήρηση, τη διάδοση και την άνοδο του πολιτισμού μας, δεν μπορούν παρά να ενδιαφέρονται — όσο αναρμόδιοι κι' αν είναι στο να εκφέρουν κρίσεις — για την κλασική μας κληρονομία.

Μεταφρ. Σ. Α. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ

ΜΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ Γ. ΣΕΦΕΡΗ

Το πέραςμα του ποιητή Γ. Σεφέρη από την Κύπρο ήθελε σαν ένα ανάταραγμα της πνευματικής ζωής μας. Εκπρόσωπος των νεότερων τάσεων στην Ελλάδα και του εξευρωπαϊσμού του ελληνικού λαϊκού λόγου, ο Σεφέρης ήταν μια αποκαλύψη για

Γιώργος Σεφέρης

Όταν πρωτογνωριστήκαμε με τον ποιητή Γ. Σεφέρη, μου έκαμε εντύπωση το ζωηρό του ενδιαφέρον για τη γλώσσα και την παράδοση. Άργότερα είχα αντιληφθώ πως το ενδιαφέρον του αυτό δεν ήταν κάτι το απλό, αλλά ήταν ζήτημα πνευματικής ζωής και προπαντός βασικό αίτημα. Η γλώσσα σαν εκφραστικό όργανο διανοημάτων και συνασθημάτων ασφαλώς ενδιαφέρει ένα ποιητή, αφού του είναι το υλικό πρόβλημα για τον έσωτερικό του κόσμο. Για την παράδοση υπονοούμενως απλώς τα αίτια του ενδιαφέροντός του, χωρίς βεβαιότητα. Είχα τις προκαταλήψεις μου και φοβόμουν να διακινδυνεύσω άποψη. Θέλω η προσπάθειά να είμαι προσκολλημένος στην παράδοση, την ελληνική και ιδιαίτερος την τοπική ως τμήμα ελληνικό, είτε αυτή ειρήσθη, είτε εσωτερικής ύψης, είτε είναι ζήτημα εξωτερικής εμφάνισης. Αυτό θα με βοηθούσε να καταλάβω και να οργανομετρούσα την αιτιολογία, αλλά μπορούσε άνοιξ' ως αυτό να με παραπλανήσει. Άργότερα στη ροή της συνομιλίας και πιο ύστερα της στενότερης γνωσιμίας, αντιλήφθηκα πως η παράδοση για το Σεφέρη, ή μαρτυρία ελληνική παράδοση, ήταν θεμέλιο της πνευματικής του ζωής. Έτσι κατάλυσα πιά γιατί το πρόβλημα ενδιαφέρον του αρχή-αρχή της γνωσιμίας και πρώτης συνομιλίας μας ήταν η παράδοση και η γλώσσα.

Και εκτίμησε ο Σεφέρης την Κυπριακή παράδοση. Δε μπορού να τ' απορρίψω πως ζολαζενόθηκα σαν Κύπριος για την εκτίμησή του αυτή. Το ζήτημα της Κυπριακής παράδοσης από τ' αλάθηστο πνευματικό ζέγι ενός Σεφέρη κι' η εκτίμησή με υπέσθηνα πιστοποιητικά νομίζω δικαίως πρέπει να γενούν μια πνευματική βιανοπώηση σ' εμάς με πιο βαθιές όμως εθύνες και υποχρεώσεις.

Είναι φανερό πως η ζωντανή παράδοση που ζει ακόμα στην επαρχία, προπαντός στα απομονωμένα μέρη που δεν τα έπνιξε η σωρεία των λογίων γυτών, κατασπαράζοντας την ελληνική αγνότητα εσθήματος, διανοήματος και εκφράσεως, έχει κατανοηθεί το Σεφέρη. Διότι το φως έχω αντιληφθώ μια εγχή του να συνεργαστεί με την επαρχία, γιατί βόσκει τόση παράδοση σ' αυτή. Μου φαίνεται πως δε θ' άογήσει να γίνει πραγματικότητα η εγχή του, αρχίζοντας τη συνεργασία με τα «Κυπριακά Γράμματα». Αυτό όμως μας οδηγεί και κάποιον άλλο: στην τόνωση της πίστεώς μας στα δικά μας ιδιόζοντα στοιχεία. Πιστεύουμε, δηλαδή, πως από τα δικά μας στοιχεία τα ιδιόζοντα στην ελληνική μας επαρχία, όπως είναι η Κύπρος (όχι βέβαια διοικητικό), μπορούμε να δημιουργήσουμε έργο ιδιότυπο χωρίς να προδώσου-

με το ἑλληνικό στοιχείο. Κάτι τέτοιο πιστεύει ὁ Σεφέρης: πὼς κάθε ἐπαρχία ἀπὸ τὰ ἰδιάζοντά της στοιχεία μπορεῖ νὰ δώσει ἔργα ἀνώτερης πνοῆς, χαρακτηριστικὰ μάλι-
στα τοῦ φυλετικοῦ μας συνόλου.

Εἶναι δύσκολο ἕνας νὰ συνοψίσει τὰ τόσα θέματα ἔχουν θιγῆ. Εἶχα θεωρήσει ὅ-
μως σωστό νὰ ὑποβάλω στὸ Σεφέρη μερικὰ ἐρωτήματα γιὰ φλέγοντα ζητήματα.
τοπικὰ μας ἢ γενικῶς ἑλληνικά, στὸν πνευματικὸ πάντοτε τομέα περιορισμένα. Ὁ
ποιητὴς μοῦ ἀπάντησε πρόθυμα καὶ μὲ χαρακτηριστικὴ καλωσύνη. Παραθέτω τὴν εἰ-
δικὴ αὐτῆ συνέντευξη :

—Πὼς βλέπετε τὴν πνευματικὴ κίνηση τῆς Κύπρου;

—Τὴ βρίσκω ἐξαιρετικὰ ζωντανή. Μοῦ κάνει ἐντύπωση ἡ εὐρωστὴ διάθεση ποὺ
δείχνουν οἱ Κύπριοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι ὄχι μόνο ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν προσω-
πικὴ τους δημιουργία ἀλλὰ καὶ γιὰ γενικότερες μορφωτικὲς προσπάθειες, ὅπως λ.χ.
ἡ μελέτῃ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ νησιοῦ αὐτοῦ ποὺ κάθε πέτρα του
εἶναι γεμάτῃ θρύλο καὶ μῦθο.

Θὰ ἤθελα νὰ προσθέσω πὼς μὲ συγκίνηση παρατήρησα στὴ, δυστυχῶς ὑπερ-
βολικὰ σύντομη περιοδεία ποὺ ἔκανα στὴν Κύπρο, πόσο ἐντονη εἶναι ἀκόμα στὶς
ψυχὲς τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων τῆς υπαίθρου καὶ τοῦ χωριοῦ ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴν ἔκφραση.
Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι μοῦ θύμισαν τὸ Μακρυγιάννη, ποὺ τόσα τοῦ ὀφείλω. Αὐτὸν τὸν
ἀγράμματο ποὺ ἔμαθε νὰ γράφει στὰ 35 τοῦ χρόνιου γιὰ νὰ πει τὰ ὅσα αἰσθάνθηκε—
ἐπιμένω στὴ λέξη—στὸν πόλεμο τοῦ 21' ποὺ ξαίρει νὰ φτιάξει τραγούδια ὅταν τοῦ
τὸ ζητάει ὁ ξένος, ποὺ φιλεῖε στὸ τραπέζι του, ποὺ στολίζει τὸ περιβόλι του μὲ
ἀλληγορικὲς παραστάσεις ἀπὸ μαύρα καὶ ἄσπρα πετραδάκια, ποὺ καθοδήγησε τέλος
μὲ τὸ στοχασμὸ του τὸν Παναγιώτῃ Ζωγράφο γιὰ νὰ φτιάξει τὶς περίφημες σήμερα
εἰκόνες τοῦ Ἁγίου.

Τὸ ποίημα ἀσπασίνει ἀκόμη ὀλοζώντανο στὸ κυπριώτικο χωριό. Κουβέντισσα ἔ-
να βράδυ μ' ἕναν ἀπὸ τοὺς ποιητῆρῆδες σας, μοῦ εἶπε καὶ ὀρισμένες παρατηρήσεις
γιὰ τὴν ποιητικὴ δημιουργία, ποὺ θὰ χαιρόμουν ἂν τὶς ἄκουα ἀπὸ τὸ στόμα ἑνὸς
πολὺ μορφωμένου ποιητῆ.

Κοίταξα, ὅσο μπόρεσα, τὸ φτωχὸ σπίτι τοῦ χωριοῦ πὼς εἶναι χτισμένο πὼς
εἶναι στολισμένο· κ' ἔνοιωσα παντοῦ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν ἔκφραση καὶ αὐτὴν τὴν ἀ-
νάγκη νὰ ἐμψυχωθῶν καὶ τὰ πιὸ ἀσημαντὰ ἀντικείμενα.

Πίστεψα πάντα πὼς ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, στὸν τόπο μας, ὅπου ἡ προφο-
ρικὴ, καὶ θὰ ἔλεγα ἡ ὑποσυνείδητὴ παράδοση εἶναι τόσο πλούσια, ἔχει πολλὰ νὰ
μάθει ἀπὸ τὸ λαό του. Σ' ἐσᾶς τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τῆς Κύπρου ἀνήκει
τὸ χρέος νὰ μὴ ἀφίσσετε νὰ σβῆσει ἡ ψυχὴ τοῦ χωριοῦ σας.

—Κατὰ τὴν κρίση σας τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» ἐκπροσωποῦν δεόντως τὴν πνευματικὴ κίνηση τῆς Κύπρου;

—Ἡ προσπάθεια τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» εἶναι ἀξιοθαύμαστη. Ἐδῶ καὶ
18 χρόνια συνεχίζουν τὴν ἐκδοὴ τους χωρὶς διακοπὴ. Ξέρω ἀπὸ προσωπικὴ πείρα
τὴ ἀφοσίωση, τὴ ἐπιμονὴ καὶ τὴ ἀγῶνας χρειάζεται γιὰ νὰ κρατηθῆ ἕνα περιοδικὸ
σὲ τόσο μακρὸ διάστημα. Στὸ διάστημα αὐτὸ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» μᾶς ἔχουν
πληροφορήσει, ὅσο μπορούσαν καλύτερα, γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου. Ἀλ-
λὰ ξέρω ἐπίσης ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ ψυχολογικὰ ἕνα περιοδικὸ νὰ τὰ καλύψει ὅλα.
Σὲ πνευματικὰ πλούσιους τόπους πάντα μένουν ἐδάφη ἀνεκμετάλλευτα, ποὺ εἶναι
ἄλλωστε μιὰ ἐγγύηση γιὰ τὴν μαχητικὴ ζωὴ τοῦ περιοδικοῦ. Εὐχομαι στὰ «Κυπριακὰ
Γράμματα» πάντα νὰ προκόβουν καὶ νὰ μεστώνουν.

—Ποιά προβλήματα νομίζετε ὅτι ὑφίστανται εἰδικῶς στὴν Κύπρο ὅσον ἀφορᾷ τὴ λογοτεχνικὴ δημιουργία;

—Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι πολὺ πλατὺ. Θὰ ἔπρεπε, πρὶν μπορέσει κανεὶς ν'
ἀπαντήσει, νὰ ξεχωρίσει ποιὲς εἶναι γενικὰ οἱ δυσκολίες τῆς πνευματικῆς δημιουρ-
γίας στὴ σημερινὴ ἐποχὴ καὶ ποιὲς εἶναι οἱ τοπικὲς δυσκολίες. Καὶ αὐτὸ θὰ μᾶς
πῆγαυε μακριά. Ὡστόσο νομίζω πὼς μπορῶ νὰ σημειώσω ἕνα πράγμα ποὺ μοῦ
ἔκανε ἐντύπωση ἐδῶ στὴν Κύπρο, τοῦτο: Βρισκόμαστε πολὺ πιὸ κοντὰ ἀπὸ ἐμᾶς
στὶς πηγές, θέλω νὰ πῶ στὴν ζωντανή, αἰθόρμητῃ, ὁμαδικὴ λαϊκὴ δημιουργία, ἢ,
ὅπως ἔλεγα προηγουμένως, στὴν προφορικὴ ὑποσυνείδητὴ παράδοση. Σὲ καιροὺς ὁ-

ποῦ ἡ μεγάλη δυσκολία τοῦ καλλιτέχνη εἶναι, ὅπως εἰπώθηκε τόσες φορές, ἡ ὑπερ-
βολικὴ ἀνάπτυξη τῆς συνείδησης, μοῦ φαίνεται ὅτι τὸ γεγονός αὐτὸ παρουσιάζει γιὰ
τὸν Κύπριο λογοτέχνη ἕνα σημαντικό πλεονέκτημα. Ἔτσι νομίζω πὼς ἡ βοήθεια ποὺ
μπορεῖτε ν' ἀντλήσετε ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἰδιαίτερη θέση σας μπορεῖ νὰ εἶναι μεγάλη.
Ἔτσι ποὺ μιλοῦμε πρόχειρα εἶναι δύσκολο νὰ ἐξηγήσω μὲ μεγαλύτερη σαφήνεια τὸ
αἶσθημά μου. Σκέπτομαι ὅμως κάτι ποὺ θὰ βρίσκονταν μεταξύ τοῦ ρόλου ποὺ ἔπαιξε
ἡ κρητικὴ λογοτεχνία γιὰ ἕναν μεγάλο ποιητῆ ὅπως ὁ Yeats. Τὰ πα-
ραδείγματά μου αὐτὰ δείχνουν, νομίζω, ὅτι δὲν συμβουλεύω τὸν Κύπριο λογοτέχνη
νὰ στραφῆ πρὸς αὐτὸ ποὺ ἄλλοτε λέγαμε στὴν Ἑλλάδα ἡθογραφία. Ἄλλὰ πρὸς μιὰ
βαθύτερη κράση, αὐτῶν τῶν ζωντανῶν πηγῶν μὲ τὰ δικά του ψυχόρμητα, γιὰτὴ τέχνη
τοῦ λόγου σημαίνει, νομίζω, ἔκφραση καὶ βάθος. Ἐχετε τὸ μεγάλο πλεονέκτημα νὰ
βρισκόσαστε ψυχικὰ κοντὰ στὶς ρίζες, τὶς ρίζες μιᾶς βαθειᾶς μακροχρόνης παρά-
δοσης, γιὰ τὶς ὁποῖες πρέπει νὰ εἰσάσετε —ὅπως κ' ἐμεῖς ἄλλωστε— ὑπερήφανοι.

—Ποιά εἶναι τὰ βασικὰ πνευματικὰ ζητήματα, ποὺ σᾶς ἀπασχολοῦν;

—Τὸ ζήτημα τῆς ἔκφρασεως μὲ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο μου
πρόβλημα ὡς λογοτέχνη.

—Νομίζετε ὅτι οἱ νέοι Ἕλληνες ποιητὲς βρίσκονται σὲ καλὸ δρόμο;

—Πιστεύω ὅτι στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν ἀξιόλογα ταλέντα καὶ μεταξύ τῶν νέων.
Τὸ μεγάλο ὅμως πρόβλημα στὴν Ἑλλάδα εἶναι τὸ πόση ἀνταχὴ ἔχουν τὰ ταλέντα
αὐτὰ καὶ πὼς μποροῦν νὰ φθάσουν στὴν καλύτερη ἀπόδοσή τους. Ἄν μιλήσω ἀπὸ
τεχνικῆς πιά ἀπόψεως θὰ ἤθελα νὰ σημειώσω καὶ τοῦτο: Κάποτε μοῦ φαίνεται πὼς
οἱ νέοι νομίζουν πὼς γιὰ τὴν Τέχνη φθάνει νὰ εἶναι ἕνας αὐθόρμητος εἰλικρινῆς. Πι-
στεύω ὅτι ἡ εἰλικρίνεια τῆς Τέχνης εἶναι πολὺ διάφορο πράγμα ἀπὸ τὴν εἰλικρίνεια
τῶν ἀτόμων. Γιὰ νὰ φθάσει ἕνας στὴν εἰλικρίνεια τῆς Τέχνης χρειάζεται μεγάλος
κόπος, μεγάλη ἄσκηση καὶ πολλὴ δουλιὰ στὰ θεμέλια. Μιὰ πρακτικὴ συνταγὴ ποὺ
δίνω εἶναι τούτη: ὅποιανδήποτε τεχνοτροπία καὶ ἂν ἀκολουθῆ πρέπει συνεχῶς νὰ
δουλεῖ καὶ νὰ ἀσκεῖται ὅπως ἀκριβῶς ἕνας μουσικὸς ποὺ προτοῦ παίξει τὸ μουσικὸ
του κομμάτι παίξει γιὰ ὥρα τὶς κλίμακες.

—Ποιά εἶναι κατὰ τὴν κρίση σας ἡ θέση τῆς σημερινῆς Ἑλληνικῆς λο- γοτεχνίας μέσα στὴν Παγκόσμια Πνευματικὴ Κίνηση;

—Δὲν εἶναι πολλὰ χρόνια ποὺ ἡ Ἑλληνικὴ Λογοτεχνία ἦταν ἀπλῶς ἕνα πει-
ραματόζωο γιὰ τοὺς εἰδικούς ἐπιστήμονες. Δηλαδή, τὰ νεοελληνικὰ κείμενα ἦταν ἄ-
πλως παραδείγματα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας γιὰ τοὺς νεοελληνιστῆς. Εἶναι δύσκολο
ἀκόμα νὰ βρεῖς στὴν πρόσφατῃ ἱστορία τῆς λογοτεχνίας ἕνα ξένο λογοτέχνη (ὄχι
φιλόλογο) ποὺ νὰ ἔχει δείξει ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ νεοελληνικὰ λογοτεχνήματα. Γιατί,
δυστυχῶς, ἡ Ἑλληνικὴ λογοτεχνία εἶχε τὸ φραγμὸ τῆς γλώσσας, ποὺ δὲν ἦταν γνωστὴ
στὸ ἐξωτερικὸ. Εὐτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ μεσοπολέμου ἀρχίζουν τὰ
νεοελληνικὰ λογοτεχνήματα νὰ κρίνονται ὄχι μόνο ἀπὸ εἰδικούς νεοελληνιστῆς. Τώρα
γνωστοὶ ξένοι τεχνίτες μελετοῦν, κρίνουν καὶ μεταφράζουν σὲ ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς
γλώσσες τὰ λογοτεχνήματά μας. Ὁ Καβάφης π.χ., μεταφράζεται καὶ συζητεῖται
παντοῦ. Καὶ ὄχι μόνον κρίνουν καὶ μεταφράζουν τὰ νεοελληνικὰ μας λογοτεχνήματα.
Ἄλλὰ μὲ τὴ σειρά τους τὰ νεοελληνικὰ λογοτεχνήματα ἐπηρεάζουν τὴ δημιουργία
τῶν ξένων. Πρόσφατο παράδειγμα ἕνα ποίημα τοῦ γνωστοῦ Ἀγγλοῦ ποιητῆ W.
Auden, ποὺ ἀπηχεῖ πολὺ τὴν «Ἰθάκη» τοῦ Καβάφη.

—Ὁ κ. Σεφέρης τελείωσε μὲ τὴν ἐξῆς παρατήρηση:

«Θὰ παρακαλέσω τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» νὰ ἀπευθύνουν ἕνα θερμὸ χαιρετισμὸ
καὶ τὴν ἀγάπη μου πρὸς τοὺς Κυπρίους πνευματικοὺς ἀνθρώπους, ποὺ μὲ δέχτηκαν
ἐδῶ στὴν ἰδιαίτερῃ τους πατρίδα μὲ τόση θερμὴ φιλία, ποὺ εἶναι γιὰ μένα ἀξέχαστη.
Ἐλπίζω ἡ φιλία αὐτὴ νὰ εἶναι μιὰ ἀρχὴ στενότερης καὶ συνεχῆς μελλοντικῆς πνευ-
ματικῆς ἐπικοινωνίας».

Σὲ ἕνα λεύκωμα ὁ Σεφέρης ἔγραψε ἕνα ἐπιγραμματικὸ στίχο γιὰ τὴν Κύπρο,
ποὺ δηλώνει τουλάχιστο τὸ πὼς τὴν εἶδε ὁ ποιητὴς. Τελειώνω μὲ αὐτόν:

«Στὴν Κύπρο κάθε πέτρα λείει ἕνα παραμῦθο».

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΚ ΠΡΟΜΕΛΕΤΗΣ*

Τῆς ἀνασήκωσε ἀνάλαφρα μὲ μεγάλη προφύλαξη τὸ πάπλωμα. Ἀποκάλυψε τὸ ἀγαπημένο πρόσωπο, ποῦ ἤρεμα, γαλήνια κοιμόταν. Ἐνοιωσε μιὰ τρικυμία νὰ συνταράσσει τὴν ψυχὴ του. Τὸ χέρι του, ποῦ κρατοῦσε τὴ λάμπα, ἄρχισε νὰ τρέμει. Ἐμφανικά οἱ μὺς τοῦ προσώπου του συσπάσθηκαν. Τὸ κορμί της ἔκανε μιὰ ἀνάλαφρη κίνηση. Ὁ Κωστῆς πανικοβλήθηκε. Ἄφησε τὴν ἄκρη τοῦ παπλώματος νὰ ξαναπέσει στὸ πρόσωπό της καὶ πίσωπατώντας δρέθηκε στὴν πόρτα. Ἐρριξε μιὰ ματιὰ στὴ γρηά νὰ δεῖ ἂν ζύπνησε καὶ βγήκε κλείνοντας πίσω του τὴν πόρτα. Ἐσθῆσε τὴ λάμπα καὶ χάθηκε στὸ κρεβάτι του λαχανιασμένος, σὰν νάτρεξε μίλια μὲ ἄγρια σκυλιὰ στ' ἀχνάρια του.

—Δὲν εἶναι δυνατό!.. Δὲν εἶναι δυνατό!.. μούγκρισε κάτω ἀπ' τὰ θαθεῖα σκεπάσματα, μπρούμυτα γιὰ νὰ καταχωνιάζεται πιὸ πλέρια τὸ μουγκρητό του.

Θυμήθηκε ξαφνικά τις συμβουλές τοῦ Δημοστένη, τὸ ὕφασμα ποῦ τοῦδωσε γιὰ νὰ τῆς ράψει πανωφόρι. Μὰ ἦταν πραγματικότης αὐτό, γιὰ ἦταν ὄνειρο; Πετάχτηκε πάλι μ' ἓνα σάλτο ἀπ' τὸ στρώμα. Ἄναψε τὴ λάμπα... Ἐψαξε. Naί, ἦταν ἐκεῖ. Τὸ ξετύλιξε, τὸ φαχούλεψε. Ἡ ψυχὴ του ἀναγάλισσε. Ἄν ἦταν ἀλλοίως τὰ πράγματα, θὰ τοῦδινε τέτοιες συμβουλές ὁ Δημοστένης; Ἐὰ τοῦδινε τὸ κασμίρι νὰ τῆς ράψει πανωφόρι; Ὁχι, ὄχι! Μὰ πάλι... Ἄχ, κείνες οἱ βροχερὲς μέρες, κείνο τὸ καλύδι, κείνη ἡ τσάππα στὸν ὦμο τοῦ Δημοστένη ἴσως γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του! Μὰ θὰ μάθει! Δὲ θὰ μάθει; Ἐὰ μάθει! Μὰ ἂν συμβαίνει κάτι τέτοιο, ἂν εἶναι ἀλήθεια, νὰ τὸ μάθει δὲν εἶναι γι' αὐτὸν θάνατος; Ἐ' ἀνθέξει τὴ ζωὴ; Ἐὰ βαστάζει τοῦτο τὸ χτύπημα; Ἄχ, γιατί νὰ γεννηθῆ τέτοιος, ἀνήμπορος στὸ κορμί, ἀνήμπορος στὸ μυαλό, ἀνήμπορος στὴν ψυχὴ!..

Ἐάπλωσε καὶ πάλι στὸ κρεβάτι καὶ δοκίμασε νὰ κοιμηθῆ. Μὰ οἱ σκέψεις τὸν κυνηγούσαν ὡς τὸ πρῶτ: πότε πικρές, πότε γλυκειές, πότε ἀπελπιστικές, πότε παρήγορες.

* * *

Ἐἶχε πιά ξημερώσει κι' ἄκουσε μὲς στὸ σῶσπιτο ν' ἀναδεύονται. Σὲ λίγο ἄνοιξε ἡ πόρτα καὶ μπήκανε στὴν κἀμαρη ἡ Μαρούσα ἀκολουθούμενη ἀπὸ τὴ γρηά. Ὁ Κωστῆς ἔμεινε ἀκίνητος κάνοντας τὸν κοιμισμένο. Μὰ μὲ τὴν προσποίηση αὐτὴ ἀποκοιμήθηκε στ' ἀληθινά. Κοιμήθηκε θαθεῖα. Σὲ κάποια ὥρα ζύπνησε. Μὰ δὲν κουνήθηκε. Ἐἶχε πλήρη συναισθησὴ πὼς ἦταν ζύπνιος σὲ μιὰ ὥρα ποῦ κανονικά θάπρεπε νὰ σηκωθῆ, πὼς προσποιήθηκε τὸν κοιμισμένο καὶ πὼς ἀποκοιμήθηκε στ' ἀλήθεια. Ἡ-θελε τῶρα νὰ παραμονέμει, νὰ δεῖ τί γίνεται. Ἄπόρησε ὡστόσο γιατί δὲν τὸν ζυπνήσανε. Τοῦρθε δυνατὴ ἡ συναισθησὴ τῆς ἀρρώστειας, ποῦ πάνω στὸ πρωτοζύπνημα ἦτανε θαμπή. Naί, ἦταν ἀρρωστος. Κείνο τὸ αἶσθημα τοῦ θάρους εἶχε φύγει ἀπ' αὐτοῦ του νὰ ὑπακούσει στὴς ἐπιταγὲς τῆς ζωτικότητος. Τὸ κεφάλι του ἦταν ὡστόσο σαβρὺ καὶ τὸ μυαλό του ὄχι ὀλότελα καθαρὸ. Καὶ τὰ σφυροκοπήματα κι' οἱ ράλληλα σ' ὄλα τ' ἄλλα ἔνοιωθε τὸ κορμί του νὰ ὑποκαίει.

Ἄνοιξε τὰ μάτια του. Κοίταξε γύρω του. Καθόντουσαν ὄλοι γύρω ἀπ' τ' ἀναμμένο τζάκι. Ἡ Μαρούσα σκυμμένη ἀνακάτευε τὴν κατσαρόλλα ποῦ τσιτσιρίζε, ἐνῶ ἡ Νίτσα καθάριζε πατάτες στὴ μικροσκοπικὴ ποδίτσα της. Ἡ γρηά γυρισμένη πρὸς τὸ παράθυρο ἔγνεθε, κι' ὁ μικρὸς Τάκης, τρυπωμένος στὸ παραγώνι, πάσκιζε μὲ φαξεφύγει. Τὸ φῶς ποῦ ἔμπαινε ἀπ' τὸ θαμπὸ τζάμι τοῦ χαμηλοῦ παραθυριοῦ ἦταν ἄτονο, θολό. Μερικὲς νιφάδες πέτασαν ξαφνικά πρὸς τὸ παράθυρο κολλώντας στὸ τζάμι. Χιόνιζε λοιπὸν. Naί, γιατί δὲν τὸν ζύπνησαν!

Ἐνοιωσεν εὐχαρίστηση ποῦ ἦτανε μέρα γιὰ τὸ σπίτι, γιὰ τὸ παραγώνι, γιὰ τὸ κρεβάτι, γιὰ τὴ ζεστασιά. Ἡ θαλαπρῆ τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς τοῦ φύσηξε στὸ πολεμένο πρόσωπο, ἀνακουφίζοντάς τον. Ἐβγαλε τὰ χέρια ἔξω ἀπ' τὸ στρώμα καὶ τεντώθηκε μὲ στεναγμὸ ἀνακούφισης. Γύρισαν ὄλοι τὰ μάτια πρὸς τὸ μέρος του. Ἡ Μαρούσα ἔτρεξε κοντά του.

—Σὲ πλάκωσε τὸ πάπλωμα σήμερα, Κωστῆ! Μὰ καλὰ κάνεις! Χιονίζει ἔξω. Σῆχω νὰ σοῦ κάνω τσάι. Νὰ σοῦ τοιμάσω κάτι νὰ φᾶς. Εἶναι ἀργὰ καὶ θὰ πεινάς.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

—Εἶμαι ἄρρωστος!, παραπονέθηκε ὁ Κωστῆς μὲ ὕφος κακομοιριασμένο.

—Ἄρρωστος; ἀνησύχησε ἡ Μαρούσα, βάζοντας τὸ χέρι της στὸ μέτωπό του. Ἀλήθεια, ἔχεις πυρετό. Μείνε, μὴ σηκωθῆς! Θὰ σοῦ κάνω τσάι. Κι' ὕστερα νὰ σοῦ μαγειρέψω λίγη σούπα φιδέ.

Καὶ λέγοντάς τα αἰτιά, τὸ πρόσωπό της ἦταν ὄλο γλύκα, καλωσύνη, κι' ἡ ἔκφρασή της ὄλο συμπόνια κι' ἐνδιαφέρον. Ἄνοιξαν τὰ φυλλοκάρδια του. Πρῶτη φορὰ ἔβλεπε τέτοια ἔκφραση στὸ πρόσωπο γυναίκας. Πρῶτη φορὰ ἔβλεπε τέτοιο ἐνδιαφέρον νὰ τοῦ δείχνουν. Πρῶτη φορὰ τὸ ἀπαλὸ χέρι γυναίκας ἄγγιζε τὸ φλογισμένο του μέτωπο. Ἐἔχασε καὶ τὸν πόνο του, ἔἔχασε καὶ τὴν ἀνημποριά του. Ἐἔχασε καὶ τὴς πίκρες του, καὶ τὰ προβλήματα ποῦ τὸν βασάνιζαν. Ἦταν ἓνας εὐτυχισμένος οἰκογενειάρχης. Naί, ἡ γυναίκα του, ἡ ἀφωσιωμένη του γλυκειὰ του γυναικοῦλα. Naί, ἡ κόρη του, ἡ ἀμίλητη, ψυχρὴ τοῦ κόρη, ποῦ θὰ μοιάσει τῆς μάννας της, μὰ δὲν πειράζει. Ὁ Κωστῆς εὐτυχισμένος!

Τὸ τσάι ἔτοιμάστηκε. Ὁ Κωστῆς ἀνακινήθηκε στὸ κρεβάτι, ἀκούμπησε τὴν πλάτη του στὸ μαξιλάρι καὶ περιμένε. Ἡ Μαρούσα τοῦ τῶφερε ἀνακατώνοντας τὸ φλυτζάνι μὲ τὸ κουταλάκι. Σὰν τῶπαιρνε ἀπ' τὰ χέρια τῆς ὁ Κωστῆς τὴν κοίταξε στὰ γλυκὰ ὀλόφωτά της μάτια ὄλο λοχτάρια καὶ μὲ καρδιὰ ποῦ ἔλυωνε σὰν λίπος στὴ φωτιά, κι' ἀναστένανε. Ἐκείνη δέχτηκε τὴ ματιὰ του μὲ χαμόγελο. Ὁ Κωστῆς ἔνοιωσε πόνο στὴν καρδιά.

—Μαρούσα! ψιθύρισε.

Μὰ κείνη ἔτρεξε ἀνάλαφρα νὰ τοῦ κάνει τὴ σούπα. Ὁ Κωστῆς πίνοντας τὸ τσάι θυμήθηκε ξαφνικά τὸ ὕφασμα. Τόση ὥρα τόχε ξεχάσει. Ποῦ νὰ τόχει βάλει! Ἄ, νάτο ἐκεῖ στὸ ράφι! Ἄραγε δὲν τὸ προσέξαμε; Δὲν φαινόταν πειραγμένο τὸ πακέτο, οὔτε κουνημένο ἀπ' τὴ θέση ποῦ τόχε βάλει τὴ νύχτα. Τῶρα πὼς νὰ τῆς τὸ δώσει! Δὲν πρέπει νὰ πᾶρει εἶδηση ἡ γρηά. Ἄ, νά! Σηκώνεται ἡ γρηά. Λὲς νὰ βγεῖ ἔξω; Ἐὰ πᾶει, λείει, νὰ δεῖ τί κάνουνε τὰ χτηνὰ στὸ σαῦλο. Νὰ ρίξει καὶ λίγο κριθάρι στὴς κότες ποῦ κακάριζαν. Τὸ χιόνι σταμάτησε. Ἡ καρδιά τοῦ Κωστῆ χοροπήδησε. Καθυστέρησε λίγο τὸ πῶμα τὰ τσαγιού.

Ἡ γρηά βγήκε ἀφοῦ καυγάδισε μὲ τὸ μικρὸ Τάκη, ποῦθελε νὰ τὴν ἀκολουθήσει. Μὲ φωνὴ τρεμουλιαστὴ ἀπ' τὴ συγκίνηση φώναξε τῆς Μαρούσας. Τῆς ἔδωσε τὸ φλυτζάνι. Ὑστερα τῆς ἔδειξε μὲ τὴ ματιὰ τὸ πακέτο πάνω στὸ ράφι.

—Φέρε μού το μιὰ στιγμὴ!, τῆς εἶπε.

Ἐκείνη ὑπάκουα ἀπίθωσε τὸ φλυτζάνι πάνω στὸ τραπέζι καὶ τοῦφερε τὸ δέμα.

—Ξετύλιξέ το!

Τὸ ξετύλιξε πάνω στὰ πόδια τοῦ Κωστῆ.

—Ἄ!, ἔκανε κείνη. Ἐὰ ράψεις κοστοῦμι;... Παλτό;... Μά, σὰν... .

—Σὰν νᾶναι γυναικεῖο, ἔ; ἔκανε εὐτράπελα.

Ἦστερα, παίρνοντας ὕφος σοβαρὸ ποῦ μισόκρυβε πάθος:

—Τῶφερα γιὰ σένα, Μαρούσα! Νὰ ράψεις πανωφόρι!

Ἡ Μαρούσα ἔμεινε συλλογισμένη μὲ τὸ ὕφασμα στὸ χέρι.

—Σ' ἀρέσει, Μαρούσα;

—Μά, Κωστῆ!.. ἔκανε κείνη ζυπνώντας ἀπ' τὴ στιγμιαία της ὄνειροπόληση. Δὲν ἦταν ἀνάγκη! Μὲ πλερώνεις ποῦ μὲ πλερώνεις... Δὲν... δὲν εἶναι σωστό!

Ὁ Κωστῆς κατσοφύισε.

Μαρούσα!.. Δέξου το καὶ πὲς μου ἓνα εὐχαριστῶ. Μὲ φτάνει, Μαρούσα! Τί ἄλλο νὰ ζητήσω ἀπὸ σένα!..

—Εὐχαριστῶ, Κωστῆ!, ἔκανε κείνη κοιτώντας τον στὰ μάτια μ' εὐγνωμοσύνη καὶ συμπόνια.

Καὶ τὸν Κωστῆ, τὸν συνεπῆρε κείνη ἡ ματιὰ, κείνος ὁ τόνος τῆς φωνῆς της. —Μαρούσα!, φώναξε μὲ πάθος, καὶ καταβάλλοντας προσπάθεια τῆς ἄρπαξε τὰ δύο τῆς χέρια καὶ τῆς τᾶκλεισε στὴς χούφτες του. Σοῦ δίνω τὴ ζωὴ μου, Μαρούσα! Δέξου τὴν! Καταδέξου τὴν! Εἶμαστε δύο πλάσματα ὀρφανὰ κι' ἀπροσπάτευτα. Ἄς ζητήσουμε προστασία ὁ ἓνας στὰ στήθεια τοῦ ἄλλου. Πὲς τὸ «ναί», Μαρούσα!... Ἀποφάσισε!..

Μ' ἀγωνία καρτέραγε τὴν ἀπάντησή της. Ἐκείνη ἔμεινε ἀκίνητη, συλλογισμένη, κοιτώντας χαμαὶ κι' ἀφήνοντας τὰ χέρια της στὰ δικά του. Ὑστερα τὰ πόδια της

λυγίσανε, τὰ γόνάτα τῆς βροντήσανε στό σκληρό δάπεδο, καί γέροντας τὸ κεφάλι τῆς ἀπάνω στό κρεβάτι ἀναλύθηκε σὲ λυγμούς. Ὁ Κωστής ξαφνιάστηκε. Καί μὴ ἔχοντας τί ἄλλο νὰ κάμει, ἄρχισε νὰ τῆς χαϊδεύει ἀπαλὰ τὸ μαντηλοδεμένο κεφάλι.

Σ' αὐτὴ τῆ στάση τοὺς βρῆκε ἡ γοῆ σὰν γύρισε σὲ λίγο ἀπ' τὸ σταῦλο. Στάθηκε καί τοὺς κοιτάξε γιὰ λίγο μ' ἔχθρα κί ἀηδία. Ὑστερα ἐφύτσε πρὸς τὸ μέρος τοὺς καί τράβηξε πρὸς τὸ τζάκι.

(Ἡ συνέχεια στὸ ἐπόμενο).

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ

ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ Ζ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

Ὁ κ. Ζήνων Εὐσταθίου, ἓνα ξηνητεμένο παιδί τῆς Κύπρου, πού ζεῖ τώρα στήν Ταχχανίνα, συνεχίζει τὴν ἀρχαία Ἑλληνική παράδοση, πού τὸν περασμένο αἰῶνα ἀρκετοὶ φιλογενεῖς Ἕλληνες, ξηνητεμένοι κ' αὐτοὶ κατὰ τὸ πλεῖστον, τιμῆσανε μ' εὐγενεῖς δωρεές γιὰ τὴ βράβευση φιλολογικῶν ἔργων, ποιητικῶν ἢ πεζῶν καί δώσανε ὄψη, στή μόλις τότε ἀναγεννώμενη Ἑλληνική Δογοτεχνία.

Ὁ Ἀμβρόσιος Στ. Ράλλης τῆς Τεργέστης τὸ 1850, ὁ Κ. Τσοκάνος τῆς Βλαχίας, τὸ 1855, ὁ Θ. Π. Ροδοκανάκης κ' ὁ Ἰωάννης Γ. Βουτρινάς τῆς Ὀδησσοῦ, τὸ 1860 ὁ πρῶτος καί τὸ 1862 ὁ δεύτερος, ὁ Δημήτριος Α. Οἰκονόμος τὸ 1877, ὁ Γεώργιος Λασιάνης, ὁ ἱερολοχίτης, τὸ 1844, ὁ Χρ. Νιζολαΐδης Φιλαδέλφεις, τὸ 1889, καί στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας ὁ Πανιώνιος Σύλλογος τῆς Σμύρνης κ' ὁ Ἀνδρέας Καλοκαρινός τῆς Κρήτης, τὸ 1919, εἶναν λίγοι ἀπ' τοὺς πολλοὺς συνεχιστὲς τῆς ἀρχαίας παραδόσεως πού ἰδρύσανε φιλολογικούς διαγωνισμούς. Κί' ἀξίζει νὰ σημειώσωμε πὼς στὸ Βουτρινάδιο διαγωνισμό βραβεύθηκε κ' ὁ Κύριος ποιητὴς Θεοδοσίου Θεοχαρίδης, καί στὸ διαγωνισμό διηγήματος τοῦ «Πανωνίου Συλλόγου» τῆς Σμύρνης ὁ πρῶτανος τῆς Κυπριακῆς δημοσιογραφίας τώρα, Δημοσθένης Θ. Σταυρινίδης.

Μολονότι γνωρίζω, ὅτι ἀνθρώπους ἀνώτερης ψυχικῆς εὐγένειας, ὅπως εἶναι ὁ κ. Ζήνων Εὐσταθίου, τὸν ὅποιον εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ γνωρίσω κ' ἐτιμῆσω ἀπὸ πολλὸν νεό, στενοχωροῦν οἱ ἔλαινοι, γιατί καθὲ εὐγενεῖς προσφορά τοὺς τὴ θεωροῦν σὰν ἀπλὸ καθητῶν, ἐν τούτοις δὲν μποροῦ νὰ μὴ τὸ πῶ στήν εἰσηγητικὴ αὐτὴ ἐκθεση, πὼς φιλογενὴ αἰσθήματα σὰν τὰ δικὰ του τιμοῦνε καί τὸν ἴδιο καί τὴν πατρίδα του.

***

Ἡ παρουσία 31 Συλλογῶν σ' ἓνα ποιητικὸ διαγωνισμὸ ἀποτελεῖ μίαν εὐχάριστη διαπίστωση, πὼς ὁ Φοῖβος ἔξακολουθεῖ νάχει τὴν καλύβα του στή γῆ τῆς Ἑλλάδος καί νὰ χρηματοδοτεῖ, καί παρ' ὅλη τὴν περὶ τοῦ ἐναντίου σύγχρονη γαῖμη, φαίνεται πὼς ὁ ποιητὴς θὰ ἔξακολουθεῖ γιὰ πάντα νάνα ὁ μέγας προφήτης καί ὑποφήτης.

Ἀνάμεσα σ' ἐκεῖνοις πού στείλανε τίς ποιητικὰς ἐργασίες τοὺς γιὰ κρίση φαίνεται νὰ ὑπάρχουν κ' ὅμοιοι πού ἂν δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἀντιπροσωπεύουν τὸ μεγάλο ποιητὴ τοῦ παρόντος, μποροῦμε ὅμως νὰ ποῦμε μὲ βεβαιότητα πὼς ἀποτελοῦν σοβαρὰς ποιητικὰς ἐλπίδες τοῦ συντόμου μέλλοντος.

***

Ἀπ' τίς 31 ποιητικὰς συλλογὰς πού σταλῆσαν, ἀποκλείονται: τοῦ κ. Βάσου Καλογιάννη «Τὰ Ἡρώα», γιατί δὲν ὑποβλήθηκε «εἰς διπλοῦν» καί δακτυλογραφημένη καί ἀνονύμως, ὅπως δόξει ὁ κανονισμὸς τοῦ ποιητικοῦ Διαγωνισμοῦ Ζ. Εὐσταθίου, τοῦ κ. Μιχαῆλ Χελιώτη «Εἰρήνη», γιατί δὲν ὑποβλήθηκε ἀνονύμως, καί λυτῶμα πού δὲν ἔγνε κανονικὴ ὑποβολὴ αὐτῆς τῆς δεύτερης συλλογῆς, γιατί ἔχει πολλὴ δύναμη καί ἀλήθεια, μ' ὅλο πὼς φαίνεται ἔργο πού νέου ποιητῆ, καί τοῦ κ. Α. Κοινοῦ «Ἡ Ἄσπρη», ἠθικοπλαστικὴ δογματικὴ περιπέτεια, ὅπως τὴν δομοῦναι ὁ συγγραφέας, γιατί δὲν εἶναι σύμφωνη μὲ τὸν κανονισμὸ τοῦ Διαγωνισματος.

Ἐξῆ ἀπ' τίς συλλογὰς, μολονότι ἔχουν κάποια ποιητικὴ πνοή, εἶναι πρωτόλειαι. Αὐτὲς εἶναι: Τεξαντησιῶ «Μὲ τὰ φεῖρα τοῦ Πηγῶσαν», Ροδινῶ «Ἀστροφεγγιές», Ἀργοναυτῆ «Ἀνέβασμα», Ματθαῖου «Ἡρόδοτος στίχου», Μ. Ἀνθου «Ἀσχημὲς καί καταχνιές» καί Δημόκριτου «Ἀσβεστες πνοές».

Οἱ «Αἰολικοὶ Σκοποὶ» τοῦ Μιμνέρμου ἔχουν ὅλα τὰ στοιχεῖα πού προσοινίζον μὴ σίγουρη ἐξέλιξη. σθοδλητταιον

Στὰ «Παοαληρήματα» τοῦ Μανδαρίνου παρατηρεῖται μὴ εὐκόλη στιχογραφία, πού τὸν παρασοῖει ὅμως σὲ ρητορεία. Χρησιμοποιεῖ ὅλα τὰ μέτρα κ' ὅλα σχεδὸν τὰ ποιητικὰ εἶδη καί κάποιο αἰσθημα ὑπάρχει στοὺς στίχους του, ἀλλ' ὄχι ἐκφρασμένο πάντοτε καλὰ. Μερικὲς φορὲς συναντοῦμε ξένες ἰδέες διατυπωμένες μὲ ἄλλο τρόπο, δυστυχῶς ὅμως ὄχι τὸν καλύτερο.

Οἱ «Πολιτεῖες τῆς Γῆς» τοῦ Τ. Σ. Νικόδημου ἀποτελοῦνται ἀπὸ θέματα κοινὰ καί νοθὰ ἐκφρασμένα, μολονότι ὁ συγγραφέας φαίνεται νάχει τὴν ποιητικὴ φλέβα, πού θὰ τοῦ ἐπιτρέψει σύντομα νὰ ξεκαθαρίσει τίς ἐμπνεύσεις του καί νὰ τίς μωρῶνει μὲ τὸ ἄσωμα τοῦ λυοικοῦ λόγου, ἐγκαταλείποντας τὴν πεζολογία.

Στοὺς «Εὐεῦθερος Σκλάβους» τοῦ Μιχαῆλ Ζωγράφου διαφαίνεται ἓνας ἀδάμαστος πόθος γιὰ τὴ λευτεριά καί τὴν εἰρήνη, πού βρίσκει διέξοδο μέσα σὲ δυναμικὸ ἐλεύθερο στίχο.

Τὰ «Ποιήματα» τοῦ Ἐλατου Θάλλη εἶναι σὲ πλεῖστο θέματα κοινὰ, ἐκφρασμένα μὲ κοινὸς τρόπους, ἄνκαι φαίνεται νὰ κατέχει ὁ συγγραφέας τοὺς κανόνες τῆς Νεοελληνικῆς Μετροικῆς. Ἄλλοτε παίρνει θέματα μὲ πολὺ βάθος καί πλάτος, τὰ θέματα ὅμως αὐτὰ χρειάζονται καινούργιους ἐκφραστικὸς τρόπους, γιὰ νὰ μὴ κατανοῦν κοινοτοπίες.

Ὁ Ὀδύς στή συλλογὴ «Δίχως τίτλο» μᾶς δίνει κοφίως ἀπαισιόδοξες ἐμπνεύσεις, κοινὰ ἐκφρασμένες, χωρὶς μέτρο καί ρυθμὸ πολλές φορὲς. Μία φορὰ δοκιμάζει τὸν ἐλεύθερο στίχο καί πετυχαίνει πολὺ πὸ καλὰ, γιατί ἐκφράζεται χωρὶς τοὺς περιορισμοὺς τῆς Μετροικῆς, πού δὲν κατέχει.

Ὁ Τυρταῖος στοὺς «Καίμοις» θέλει τὴν ἄνοδο τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τὸν λείπουν τὰ μέσα γιὰ νὰ τονίσει τόσο φιλό σκοπὸ. Ἡ ἄγνοια τῆς Δημοτικῆς εἶναι φανερὴ, καθὼς κ' ἡ προσπάθεια γιὰ δημιουργία λέξεων, πού ὅμως ἀρκετὲς φορὲς εἶναι κακόηχες κ' ἐξεζητημένες.

Ὁ Ἑλπίων στή συλλογὴ «Ποιήματα» δείχνει πὼς ἔχει εὐρωστο ταλέντο πού θὰ ἐξελιχθῆ σύντομα.

Ὁ Γιάννης Παοιάσης μὲ τὸ «Ἡ Φοινιά στὸν Ποιητὴ» φαίνεται κἀτι νάχει βαθεῖα, μὴ δὲν ἔχει τὰ μέσα νὰ τὸ φέρει στήν ἐπιφάνεια καί νὰ τὸ προσφέρει στὸν ἀναγνώστη του. Ἄν κατορθώσει ν' ἀπαλλαγθῆ ἀπ' τὸν κλοῖο τοῦ Παλαμισμού, ἔχει δυναμικότητες γιὰ νὰ πετύχει ἀρκετὰ πράγματα.

Μέσα στίς «Στιχοῦλες» Οἱ «Στίχοι» τοῦ Ρουμλιανοῦ ἔχουν μεγάλη ἀνισότητα. Μέσα στίς «Στιχοῦλες» ὑπάρχουν τετράστιχα ἔξαορτικὰ, γεμάτα αἰσθημα καί χάση, σὲ πλεῖστο ὅμως μέρος τῆς συλλογῆς ἐπιχορτεῖται ὁ ρητορεία κ' ἀρροθυμία. Ἐπ' τοῦ πολέμου τὸν ἀντίπαλο, ἐνὸ ἔσπερε νὰ δονηθοῦν οἱ καρδιές, μόνο ἓνας ἑσφός, ἑσφώτατος κρῆνεται πολὺ αἰσθημα.

Στὴ συλλογὴ «Κλειστὰ Παράθυρα» τοῦ Γιάννη Μολόγα ὑπάρχει πολὺ αἰσθημα. Μία ἀρκετὰ ἔντονη πνοὴ αἰσθήματος ὑπάρχει ἐπίσης στὰ «Ἀσίγαστα Πάθη» τοῦ Μάνου Μετάξη καί στὰ ἐρωτικὰ «Νυχτολούλουδα» τοῦ Ἀγγελου Ἀγγη, πού φανερῶνουν κάποια ποιητικὴ φλέβα, ἀκόμη ὅμως ἀνεξέλιχτη. Ἐρωτικὴ εἶναι κ' ἡ ποίηση πού παρουσιάζει ἡ Ἰνα Φλερὸ στὸ «Ἄλλες καί λωτοί», ἀσφαλῶς πηγαία ἀλλὰ πάντοτε ἀδύνατη.

Ὁ Αἰγυσιὸς Στόρν στὰ «Πολὺ ἀνθρώπινα» θέλει νὰ ἐκφράσει κάποιες ἀρκετὰ δυνατὲς συγγραφεῖς τῆς ζωῆς, δὲν τίς ἔχει ὅμως ἀκόμη ἀφομοιώσει κ' οἱ φωνές του μοιάζουν μᾶλλον ἀναορτοὶ φθόγγοι.

Ὁ Πανελλήνιος Πόθος στίς «Ἄδρες τοῦ Νόστου» δείχνει πὼς κατέχει τὴν τεχνικὴ, μὴ δὲν περιορίζεται σὲ οὐσιώδες καί ἀπαραίτητο. Ἐκτείνεται πέρα ἀπ' τὸ πρῆπον καί πέφτει σὲ πεζότητες, ἐνὸ φαίνεται νάχει γερὴ ποιητικὴ φλέβα.

Ἡ «Ἀμφιλόχη» τοῦ Φοίβου Ἀγγερινῶ, εἶναι λεπτὸ τραγοῦδι, πού βγαίνει ἀπὸ διάθεση, δὲν εἶναι βαρεῖα κ' ἀποχορστικὴ. Εἶναι λεπτὸ τραγοῦδι, πού βγαίνει ἀπὸ καρδιὰ πονεμένη.

Ὁ Ρομανὸς στίς «Φευγάτες Ὠρες» μέσα σὲ παλιά, γνώριμα καλοῦπια, χύνει τίς ἀπλὲς ἰδέες του. Κάποια λεπτὴ νοσταλγικὴ διάθεση χαρακτηρίζει τὴ συλλογὴ του καί μέσα σὲ σύντομες στάντζες δίνονται εἰκόνες ἐκφραστικώτατες.

Στὸ «Τραγοῦδι τοῦ ἀνθρώπου» τῆς Ζακυνθινοπούλας βρίσκουμε μεγάλες ἔξεις καί μεγάλες ἀναζητήσεις, δοσμένες κάποτε πολὺ ἀνθρώπινα. Κί' ἡ ἀγάπη τῆς εἶναι κἀτι καινούργιο, ἐκφρασμένο μέσα σὲ πρωτότυπες εἰκόνες.

Γενικά, έχω να παρατηρήσω πως άρχεται απ' τους πόν πάνω ποιητές διάζονται πολύ να εκδηλωθούν πριν χωνέψουν τη ζωή και δεν περιορίζονται σε όσα έχουν πραγματικά νιώσει. Επίσης, έχουν παρεξηγήσει φοβερά τον ελεύθερο στίχο και τη νέα τεχνολογία του άδολου λυρισμού και νόμισαν πως κάθε τι που διακρίνεται από έλλειψη ρυθμού κι' ασύνειδη έκφραση είναι ο καθαρός λυρισμός.

Δέ μπορούμε όμως να μη σταματήσουμε μπροστά σε τρεις ποιητικές συλλογές, που υπερέχουν καταφανώς πάνω απ' όλες τις άλλες. Αυτές είναι: 'Ελληνικός «Λυρικός Ραψωδίες», Κόμον Λυσία «Σταυροδρόμοι» και 'Αλφα «Πρελούντιο από νερό».

Ο λυρισμός των «Λυρικών Ραψωδίων» είναι πλοίσος και το άγχος του ανθρώπου άκτινοβολεί έντονα μέσα από τους στίχους τους. Βρίσκεις σ' αυτές ένα παραξένο μίγμα διαθέσεων και αναμνήσεων ή σκέψεων που γεννά μια λέξη ή μια διαβατική ιδέα και κάπου κάπου μια τραγική όρμη παροξυσμού. Άλλες φορές άνοιξες μια μικρή κραυγή, ένα είδος ανατολίτικου μυστικισμού που μεταποιείται σε ρεαλιστική σκέψη γιατί άντικρούεται με καθαρά Ενωπαϊκό μυαλό. Κι' αυτά όλα δίνονται μέσα σε μιάν υποβλητική άλλαγή ύφους και τόνου, με πάντα ζωηρά κι' επιβλητικά.

Το «Σταυροδρόμοι» του Κόμον Λυσία είναι ποίηση που τη χαρακτηρίζει βαθειά έσωτερικότητα, εκφρασμένη με ποιητικά σχήματα. Σ' αυτή τη συλλογή δεν έχουμε μίγμα διαθέσεων και αναμνήσεων, αλλά μίγμα σκέψεων και ιδεών που περνά απ' το μυαλό κι' εκφράζονται κατά ένα ξεχωριστό μοντέρνο τρόπο. 'Υπάρχει ποιητικά θεμάτων που περνούν απ' τη μια σκέψη στην άλλη άπνευστί, αναγκάζοντας τον άναγνώστη να τα παρακολουθεί με διαρκώς τεταμένη την προσοχή. Κι' επειδή άπευθύνονται μάλλον στο πνεύμα παρά στην καρδιά, οι συγνήσεις τους είναι σπανιότερες αλλά σοβαρότερες.

Ο στίχος στο «Σταυροδρόμοι» πατά με μοντέρνους ρυθμούς και μοντέρνα βαδίσματα, που διακόπτονται που και πότε απ' το ρυθμό της παραδόσεως, για να τονώσει εκεί που πάει να σκοντάψει στη μονοτονία και να μη έκφυλισθή.

Το «Πρελούντιο από νερό» του 'Αλφα είναι οι μουσικές φωνές της φύσης και του ανθρώπου, δοσμένες σε ανθρώπινα τραγούδια γεμάτα έξοταση και ίερη ένταση μερικώς φορές. Μερικά απ' τα τραγούδια της συλλογής αυτής είναι έκπληκτικά, για τον πρωτότυπο συγκερασμό χιούμορ και πίστωσης που τα διακρίνει.

Εισηγούμε το βραβείο να μοιραστή έξισον στις «Λυρικές Ραψωδίες» του 'Ελληνικός και στο «Σταυροδρόμοι» του Κόμον Λυσία, κι' ο έπαινος να δοθή στο «Πρελούντιο από νερό» του 'Αλφα. (*)

A. ΠΕΡΝΑΡΗΣ

(*) Τα λοιπά μέλη της Κριτικής 'Επιτροπής συμφώνησαν με την κρίση του εισηγητού. Όταν άνοιχτηκαν τα φακελλίδια, έρεθηκε πως το ψευδώνυμο 'Ελληνικός άνηκει στον κ. Παύλο Κριναίο απ' την Άθήνα, το ψευδώνυμο Κόμος Λυσίας άνηκει στον κ. Σωφρόνιο Α. Σωφρόνιου, απ' την Κύπρο, και το ψευδώνυμο 'Αλφα στην κυρία Μαργαρίτα Δαλμάτη, απ' τη Ρώμη.

ΤΖΩΝ ΓΚΕΪΛ

Δέν τό πιστεύουμε οί δύσπιστοι, πως στον αιώνα μας μπορούνε να γενούνε θαύματα, ν' αναστηθούν νεκροί μνημονεμένοι. Ποιός ήλπιζε πως θα κατάβλεπε τον στρατιώτη της Κορέας Τζών Γκέιλ... 'Η γυναίκα του κι' οί πέντε οί γυιοί του, του είχανε χτίσει κενοτάφιο και σταυρό εις τό ξωκλήσι τ' 'Αγίου Μάρκου της 'Υόρκης. Κι' όμως! Τόν υποδέχτηκαν εις τό λιμάνι του Λονδίνου με φιλιά, στις έντεκα Σεπτέμβρη του πενήντατρία. Τόν είχε φέρει ο Υίός του 'Ανθρώπου, πουχε εύλογήσει την επίγειαν ειρήνη.

ΜΑΚΗΣ ΚΑΛΟΖΩΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Ο αξιολογικός έλεγχος των πνευματικών και καλλιτεχνικών έπιτευγμάτων της κάθε χρονιάς που περνά είναι, φυσικά, άναγκαίος. Γιατί αναπτύσσει την κριτική άποψη και την άτομική και συλλογική εϋθύνη, κεντάει τη γονιμότητα και τό πάθος της ούσιαστικής έργασίας κι' ανακατατάσσει ή προωθεί στόχους.

Η στήλη, όμως, αυτή δεν πρόκειται ν' άσχοληθή με γενικό έλεγχο. Τέτια φιλοδοξία ούτε ο χώρος ούτε κι' ο χαρακτήρας της έπιτρέπουν. Θα καταγίνει άπλως με μερικές παραλείψεις του παρελθόντος, γιατί θεωρεί έπινοδομητικές και τις έδικοτώτερες παρατηρήσεις — έφ' όσον συμβαίνει ν' άντικρούζουν θέματα βασικά.

Και πρώτ' απ' όλα' τότε ως σήμερα δοκιμάσαμε να γνωρίσουμε στά σοβαρά, και για λογαριασμό μας και, προπαντός, για λογαριασμό του λαού μας, τον τόπο μας και τη μοίρα του; Έξω από τη συνήθη ακαδημαϊκή ιστορική θεώρηση και φιλολογική έρευνα, πως άλλως φροντίσαμε ν' αντιμετωπίσουμε έαυτούς, τα δεδομένα και τους προσανατολισμούς μας; Πότε άποπειραθήκαμε φωτισμό άπάνω στα στοιχεία που δικαιώνουν ήθικά την παράδοσή μας και δικαιολογούν την πορεία μας; Σε πόσες και ποιές περιπτώσεις ζητήσαμε να συνάψουμε θεωρητικά τα ένδιαφέροντά μας με τον άγώνα έλευθερίας που διεξάγει ο λαός;

Όλα αυτά δεν είναι έρωτήματα που τίθενται για ζουβέντα... Καθημερινές διαπιστώσεις βοούν ότι πολλοί περπατάμε στην τύχη. Κι' άκόμη πως υπάρχουν πνευματικοί άνθρωποι ή καλλιτέχνες που έχασαν την επαφή τους με τις άγωνίες και τους καμμούς του τόπου. Η πως όλοένα και πληθαίνουν οί νέοι που βλέπουν τις άξίες του νησιού τους και του Έθνους τους σαν ξεπερασμένες!

Οί πολιτισμοί, όμως, ούδέποτε είναι ανεξάρτητοι της εθνικής ιδιότητάς των λαών. Κι' οί δύσκολοι σημερινοί καιροί άπαιτούν άπόλυτη εθνική αυτοσυνείδηση και πλήρη συνειδητοποίηση ύποχρεώσεων και σκοπών. Συνεπώς, χρειάζεται να έμβιβάζουμε στο παρελθόν μας και σ' ό,τι, προηγούμενος, είπαμε μοίρα του τόπου μας. Και ν' άδράξουμε, όπου

τά βοούμε, όλα τα ζωντανά, φωτεινά και δημιουργικά στοιχεία — που να τα προβάλλουμε μέσα μας και γύρω μας ξεκαθαρισμένα και ομοαέα. Έχουμε άνάγκη από άνανέωση, ή όποία, κυρίως με την άναξωπύρωση των εθνικών, ήθικών και πολιτιστικών δεδομένων της παράδοσής μας θα έπιτευχθή. Αν τα καταφέρουμε να ξεφύγουμε από την άχρείαστη φληαρία που προκαλεί τους έπιλόλαιους ένθουσιασμούς, αν μπορούμε ν' άπαλλαγούμε από τη συνήθεια της μηχανικής επανάληψης καθιερωμένων τύπων και σχημάτων, αν πετύχουμε να αντικαταστήσουμε την παθητική στάση, που μας σμίγει με τα πεπομένα μας, με γόνιμο και συστηματικό ένδιαφέρον, κι' αν θελήσουμε να κερδίσει και ν' άκτινοβολήσει ή ψυχή μας την ψυχή του τόπου μας, θα χαρούμε κι' άθροιώτερες όρες. Μά είναι άνάγκη να όπλιστούμε με κάποια φιλοσοφικότητα. Για να συλλάβουμε με σιγουριά και να δώσουμε με πειστικότητα τη μοίρα του νησιού.

Μά είναι κι' άλλα ποάματα που πρέπει να προσέξουμε στο μέλλον. Σάν, π.χ., στον τομέα της φιλολογικής προσάθειας αξιοποίησης της πνευματικής μας παράδοσης να φροντίσουμε να άπλωθούμε σ' όλο το πλάτος του χώρου μας. Συνήθως κάνουμε λόγο για τό Διπέρτη και τό Μιχαηλίδη. Όμως, μ' όλη την άξία που συγκεντρώνουν, δεν είναι, οί δυο αυτοί ποιητές, τό άπαντο της πνευματικής μας κτημοσύνης. 'Υπάρχουν, κι' απ' τό πρόσφατο και τό παλαιότερο παρελθόν, κι' άλλα πρόσωπα, ποάγματα και κείμενα άξια ν' άπασχολήσουν ειδικά περιοδικά άπερρώματα, έπιφυλλίδες στις έφημερίδες, σωματειακά μαθήματα και διδασκαλία του νεοελληνιστή στο σχολείο.

Περιττόν πρέπει να χωρήσουμε, τό συντομότερο, σε εκδόσεις των άπάντων των κριωτέρων εκπροσώπων των κυριακών γραμμάτων του παρελθόντος. Έκδόσεις νοικοκυμενες, που, την ίδια ώρα, νάνα και προστεί στο λαό. Αν μπορούσε, — ο Μιχαηλίδης κι' ο Διπέρτης να μπουν σε κάθε σπίτι και σε κάθε καρδιά. Ο τυπογραφικός οργανισμός της 'Αρχιεπισκοπής πολλά μπορεί να προσφέρει στον τομέα αυτό.

Η λαογραφική έρευνα να οργανωθή πληρέστερα. Έχει, βέβαια, έργατες ι-

κινώτατους κ' ἀνάματους. Όμως, χρειάζεται καιρός και χιήματα. Και, κάτι βασικό, είναι ανάγκη να βρεθῆ τρόπος ν' ἀποκτήσει ἡ Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν ὁρισμένα τεχνικά μέσα. Και ν' ἀπασχολήσει, γιὰ κάποιο χρονικό διάστημα, ἕξ ὁλοκλήρου τοὺς εἰδικούς της γιὰ τὴν περισυλλογὴ καὶ τὴν ἀνερεύνηση τοῦ ὕλικου.

Κανονικά, ἐδωκότερα ἔπρεπε νάχοιμε ὀλιγώρη Ἱπηρεσία Λαογραφίας καὶ Ἀρχαίων. Ἄν, βέβαια, θέλομε νά σῶσομε καὶ νά ἀξιοποιήσομε τὸ λαϊκὸ πνευματικὸ πλοῦτο.

Εἶναι καὶ τὸ ζήτημα τοῦ θεάτρου-εἰδρύματος, καὶ βασικὸ κ' αὐτό. Θετικὸ, οὐσιαστικὸ ἐνδιαφέρον δὲν ἐπιδεικνύεται ἀπὸ πουθενά. ἐνῶ τὸ θέατρο θὰ μπορούσε νά ἀποβῆ ἕνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους παράγοντες καλλιέργειας. Δὲν ἀξίζει ν' ἀντιμετωπισθοῦν κ' αὐτοῦ τὰ χρονίζοντα προβλήματα;

Θὰ μπορούσα ν' ἀναφερθῶ καὶ σ' ἄλλα πολλά. Θὰ κλείσω, ὅμως, μὲ τὴν ὑπόμνηση τῆς ἀνάγκης ἐξέυρεσης τρόπων ἀνιπίπτξης στενωτέρας ἐπαφῆς μὲ τὸ Κέντρο. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου πολλά, κάθε λίγο, λέγονται χωρὶς ποτὲ νά βλέπομε οὐσιαστικὴ προώθηση. Τὸ σχετικὸ θέμα ἀπασχόλησε κ' ἄλλοτε τὴ στήλη αὐτῆ, κ' ἔτσι δὲ θὰ ἐπεκταθῶ. Τονίζω τοῦτο μόνο. Ἡ γόνιμη ἐπαφή μὲ τὸ Κέντρο, σὲ συνδυασμὸ μὲ ὅ,τι υπογραμμίστηκε σάν ἀνάγκη πρὸ πάντων, θὰ ἴταν δυνατὸ νά μεταβάλλει πολλὰ πράγματα πρὸς τὸ καλύτερο. Καὶ νά μᾶς ὀδηγήσει σὲ λαμπρότερα μελλοντικά ἐπιτεύγματα.

Φ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΝΘΗ Εὐγένιος Ο' Νήλ

Αἰγες ὄρες μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀγοῦ Μπεροντιάν, τοῦ γνωστοῦ Γάλλου θεατρικοῦ συγγραφέα, ἀναγγέλλεται ἀπὸ τὴ Βοστώνη, στίς 28 π. Νοεμβρίου, ὁ θάνατος τοῦ Εὐγενίου Ο' Νήλ, ἐνός ἀπὸ τοὺς κορυφαίους δραματικούς συγγραφείς καὶ πνευματικούς ἀνθρώπους τοῦ αἰῶνα μᾶς.

Ὁ Εὐγένιος Ο' Νήλ γεννήθηκε στὴ Νέα Ἰόρκη τὸ 1888. Στὰ πρῶτα του νεανικά χρόνια φοίτησε στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Πρίντστον, ὕστερα ἔγινε ναύτης, ἡθοποιὸς καὶ δημοσιογράφος συντομα ὅμως ἀναγκάστηκε νά εγκαταλείψει τὶς ἐπαγγελματικὰ ἀσχολίες του λό-

γω τῆς υἰείας του. Ἡ φυματίωση τὸν εἶχε προσβάλλει ἀπὸ πολὺ μικρὸν. Ἡ ἰσχυρὴ κόρη του ὅμως τοῦ ἐπέτρεψε ἀργότερα νά συνεχίσει τὶς σπουδές του στὴ Δραματικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Harvard.

Ἀπὸ τὸ 1916 ἄρχισε νά γράφει θεατρικὰ ἔργα, μονόπρακτα μὲ θέματα παρμένα ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Ὑστερα ἀκολούθησαν «τὸ Παράξενο ἰντερομέδιο», τὸ «Πέρ' ἀπ' τὸν ὄριζοντα» καὶ ἡ «Ἄννα Κοϊστί», τὰ ὁποῖα στερεώσανε τὴ φήμη του καὶ τοῦ χάρισαν δυὸ φορές τὸ βραβεῖο Πούλιτσερ κ' ἕστερα - τὸ 1936 - τὸ Βραβεῖο Νόμπελ. Στὰ δυὸ τελευταῖα ἔργα κυριαρχεῖ διάχυτο τὸ ποιητικὸ στοιχεῖο «πλαισιωμένο ἀπὸ γνήσιο ρεαλισμὸ» ὅπως γράφει ὁ κ. Χουρμούζιος στὴ μελέτη του γιὰ τὸν Ο' Νήλ (σελ. 47), ἐνῶ στὸν «Ἀυτοκράτορα Τζόνους», στὸ «Μαλλιαρὸ πύθηκο» κ' ὕστερα στοὺς «Πόθους κάτω ἀπὸ τὶς λεῦκες» (πρὸ τόσο θορυβο δημιουργήσε τὸ ἀνέβασμά του) τὸ καλλιτεχνικὸ πρόβλημα ἴταν κυρίως ἡ «σημικὴ ἐκφραση τῆς αἰωνίας τραγωδίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν παθῶν του», «μιά υἰγιῆς καὶ ἀνδρική ἐπαφή μὲ τὴν πραγματικότητα τῆς ζωῆς».

Ἄλλα ἔργα του - ἔγραψε περὶ τὰ 50 - εἶναι ἡ Τριλογία «Τὸ πένθος ταριάζει στὴν Ἡλέκτρα» (Γουρισμός, Κατατρογμένοι, Ἑορνήες), «Τὸ χρυσάφι», «Ντιναμό», «Τὸ Συντριβάνι», «Ὁ Πρῶτος ἄνθρωπος», «Μέρες δίχως τέλος», κ. ἄ., πρὸ ἐκδοθῆκανε στὰ Ἑλληνικά ἀπὸ τὸν οἶκο Γκοβόστη.

Ἀπὸ τὰ μεταπολεμικὰ του δημιουργήματα σπουδαιότερο - καὶ ἀντιπροσωπευτικότερο τῆς Ἀμερικανικῆς ζωῆς καὶ νοοτροπίας - θεωρεῖται «Ὁ Παγοπώλης ἔρχεται» (1946) καθὼς κ' ἕνα ἄλλο πρὸς τιτλοφορεῖται «The moon of misbegotten», τὰ ὁποῖα ὅμως εἶναι ἄγνωστα στὸ Ἑλληνικὸ κοινά. Φαίνεται ὅτι τελειώσε κ' ἄλλο ἔργο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «Ἀγγιγμα τοῦ ποιητοῦ», τὸ ὁποῖο ὅμως, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, θὰ παιχθῆ μετὰ 25 χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του.

Τὰ τελευταῖα χρόνια ὁ Ο' Νήλ δοκίμασε, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀρρώστιες, κ' ἄλλες πικρίες: μὲ ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ γινοῦ τοῦ, διατροπεῖς Ἑλληνιστοῦ καὶ καθηγητοῦ, καὶ ἄλλη ἀπὸ τὸ γάμο τῆς κόρης του μὲ τὸν Τσάρλυ Τσάπλιν, πρὸς δὲν τὸν ἐνέκρινε καὶ πρὸς ἴταν ἡ αἰτία νά μὴ συμπιλωθεῖ μαζί της μετὰ τοῦ θανάτου του.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτὲς τὶς δοκιμασίες ἡ ἀρρώστια τοῦ Πάρκινσον δὲν τοῦ ἐπέτρεπε τελευταίως νά γράφει κ' οὔτε νά ὑπαγορεύσει, παρ' ὅλο πρὸς ἡ φαντασία του ἴταν ἀκοίμητη καὶ τὸ πνεῦμα του διαγνῆς καὶ μεστωμένο ἀπὸ σχέδια, εἰκόνας καὶ ἰδέες. Κι' ἔτσι «δεσμιώτης τῶν ὀνείρων του, πολιορκημένος τῆς ψυχῆς του, χωρὶς διέξοδον, μὲ τὰ δάκτυλα τρέμοντα καὶ ἀδρανῆ, ἐξοῦσαν ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν τὸν θάνατο...».

Τὸ μοιραῖον ἐπῆλθε σὲ ἡλικία 65 χρόνων.

Ὁ Ο' Νήλ κατώρθωσε ἐν τῷ μεταξῶ νά ἐπιβληθῆ στὸ παγκόσμιο λογοτεχνικὸ στερέωμα, σάν μὲ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες μορφές τῆς σύγχρονης δραματικῆς δημιουργίας.

ΧΑΡΗΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Χρήστου Εὐελπίδη: Φούγκα. Μυθιστόρημα. «Ἄλφα», Ἐκδόσεις I. M. Σκαζίκη, Ἀθήναι 1952, σ. 339.

Πολλὲς φορές εἰπώθηκε πὼς τὸ μυθιστόρημα σήμερα ἀσχολεῖται μὲ ὅλα τὰ ζήτῃματα καὶ πάσχει ποικίλες μορφές, γίνεται ἱστορία ἐξακριβωμένη ἢ φαντασίωση, λυρική πρῶτα ἢ κ' ἐπιστημονική μελέτη μὲνι ἔξω τόπου καὶ χρόνου ἢ καταντὰ προπαγάνδα πολιτικῆ, θρησκευτικῆ ἢ ἄλλου εἶδους, εἶναι ὅλα τὰ λογοτεχνικὰ εἶδη καὶ κανένα ἀποκλειστικά. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ δυσκολότερο εἶδος νά καθοριστῆ σήμερα.

Όμως δὲν εἶναι τοῦτο μόνο πρὸς ποῦ ὀδεῖ τὸν ἀναγνώστη τῆς «Φούγκας» τοῦ κ. Χρ. Εὐελπίδη νά τὴ χαρεῖ σὰ μυθιστόρημα. Εἶναι καὶ κάτι ἄλλο, ὄχι βέβαια ὀλοτελα ἰδιότυπο ἀλλὰ πολὺ ἐξόφθαλμο ὀστόσο. Εἶναι γιὰ τὸ συγγραφέα μᾶς ἀφήνει νά δοῦμε πὼς σύνθεσε τὴν ἱστορία του. Παίρνει τὸν ἀναγνώστη ἀπὸ τὸ χεῖρ καὶ τοῦ δείχνει: νά, τοῦτο καὶ κείνο καὶ τὸ ἄλλο ὕλικὸ χρησιμοποίησα καὶ τὸ δούλεψα μὲ τοῦτο καὶ μὲ κείνο τὸ ἐργαλεῖο. μὲ τοῦτο καὶ μὲ κείνο τὸ σκοπὸ. Εἶναι, νά ποῦμε, σὰ νά ἐκθέτει ἕνας ζωγράφος ἕνα μεγάλο πῖνακά του καὶ νά στέκεται στὴν πόρτα καὶ νά λέει σὲ κάθε ἐπισκέπτη τραβώντας τον γιὰ νά τὸν δείξει τὴν εἰκόνα: «Αὐτὸ πρὸς βλέπετε εἶναι χρώματα πάνω σὲ καναβάτσο. Πῆρα τόσες πῆχες καναβάτσο, τὸν ἔκοψα, τὸν ἔστρωσα ἔτσι, πρῶτα σὲ κείνο τὸ τελάρο, ἔπειτα σὲ τοῦτο. Σχεδίασα κατόπι μὲ μολύβι, ὄχι,

μὲ κάρβουνο, ὄχι ἐδῶ μὰ σὲ χαρτί. Πῆρα κατόπι χρώματα, τὸ τάδε καὶ τὸ τάδε, τοῦτο καὶ κείνο, τ' ἀνακάτεψα σὲ κείνο τὸ δοχεῖο αὐτά, σὸ ἄλλο τὰ ἄλλα, βούτηξα τὸ πινέλο κ' ἔκανα πρῶτα τοῦτο τὸ μέρος, ἔπειτα τ' ἄλλο» καί... οὔτω καθέξης. Τέτοιο πρῶμα βέβαια, ποτὲ δὲν ἔγινε οὔτε καὶ θὰ γίνε. Όμως ὁ ἀναγνώστης τῆς «Φούγκας» ἔχει αὐτὸ τὸ παραῆξο - δυσάρεστο - συνᾶσθημα ἀπὸ τὸ διάβασμά της. Σάμπως νά λέει - ἢ καλύτερα, κάποτε τὸ λέει - ὁ συγγραφέας: τώρα θὰ κάνω ἀνάληψη, τώρα θὰ πῶ ἱστορία, τώρα θὰ πῶ τὸ ἡμερολόγιο, ὕστερα τὶς ἐπιστολές, λίγη φιλοσοφία τώρα ὅπως καὶ πρῶτῶτα σὸ τάδε κεφάλαιο, ἀλλὰ καὶ θὰ ξαναῆρθω παρακάτω σὸ θέμα αὐτό. Καὶ οὔτω καθέξης.

Ἡ τεχνικὴ αὐτὴ ἐνοχλεῖ γιὰ εἶναι τόσο ἔντονα προμελετημένη καὶ κουραστικά φανερῆ.

Όσο γιὰ τὴν οὐσία τοῦ ἔργου αὐτοῦ μὲνι ἐπορημένος ὁ ἀναγνώστης. Τί θέλει νά πεῖ ὁ συγγραφέας; Τί θέλει νά δείξει μὲ τὸν Ἀντρέα Σιταρά καὶ τοὺς ἄλλους ἥρωες τοῦ βιβλίου - τρῶα τέσσερα πρόσωπα ὅλα ὅλα; Παίρνει μὲ τελείως πρόσφατη ἐποχή, τὴ μεταπολεμικὴ στὴν Ἑλλάδα (1945-1946), καὶ μὲ ἀναδρομὲς πάει καὶ πρὸ πίσω, καὶ βέβαια γιὰ τὰ ἱστορικὰ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς καθαντῆς ἀλλὰ γιὰ τὰ βιογραφικὰ τοῦ Ἀντρέα. Όμως τὴ μήνυμα φέρνει ὁ Ἀντρέας; Τί ἀντιπροσωπεῖ στὴν ὀλοτελα πρόσφατη ζωὴ τῆς μαρτυρικῆς Ἑλλάδας; Ἐξαιρετικὰ πλούσιος, ἐξαιρετικὰ καλλιεργημένος, ὀραῖος, ἀκαταμάχητος κατακτητῆς γυναικῶν, φιλόσοφος καὶ ποιητῆς, ὀραματιστῆς, φίλος τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸ δικὸ του τρόπο ἀλλὰ πραγματικὰ μισάνθρωπος, ἄβουλος καὶ ἄπραγος, εἰρωνας καὶ μελαγχολικός καὶ λεπτεπίλεπος, -εἶν' ἕνα παράξενο κοῆμα ὀπαθανόητων πρὸς δὲν ὀδηγοῦν παρὰ σὸ ἀδιέξοδο. Παρ' ὅλες τὶς ἐπιστολές, τ' ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιο του, τὶς φιλοσοφικὰς ἀνάλυσεις καὶ συζητήσεις καὶ τὶς ἐρημνείες διαθέσεων καὶ πράξεων του, ὁ Ἀντρέας μὲνι ἀκαθῶριστος τύπος, μὴ πραγματικὸς ἄνθρωπος, μὲ ζωὴ φτιαχτή. Τ' ἄλλα πρόσωπα ὀστόσο, πρὸς ὑποτίθετα πρὸς εἶναι σιὰς δίπλα του, κάποτε παίρνουν κάποιαν ἀθηπαρξία, σὰ νά στήρῶνται πρὸς στερεὰ στὴ ζωὴ παρ' ὀλες τὶς ἀδυναμίες των, -ὀμως κὶ αὐτὰ τὰ παρασέρνει καὶ τὰ διαλύει ὁ ἄνεμος τῆς

διάχυσης που κυκλώνει τον ήρωα -ού μυθιστορήματος.

Και ρωτάς Ξανά: τί θέλει να πει το έργο αυτό; ποιά μήνυμα φέρνει;...

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

Δημ. Γιάκου: 'Ο Πρώτος Νεκρός (Διηγήματα), Θεσσαλονίκη, 1953, σελ. 116.

«'Ο Πρώτος Νεκρός και άλλα διηγήματα» είναι το τρίτο έργο του κ. Γιάκου. Αποτελείται από 8 διηγήματα, από τα όποια το πρώτο—«'Ο Πρώτος Νεκρός»—έχει θραβευτή από την Έπιτροπή του Έλληνικού Διαγωνισμού γά το Παγκόσμιο Διήγημα του 1950.

Όλα τα διηγήματα του βιβλίου αυτού έχουν τον σαφέστατο μύθο τους. Γύρω από τον μύθο πλέκονται οι απόψεις, οι συγχανήσεις και οι ψυχογραφίες, έστω κι αν αυτά όλα είναι άρρακτά και γρήγορα χωρίς όλοκληρώσεις. Έξάλλου αυτή η έλλειπτικότητα δίνει το θέλητρο. Χαρακτηριστικό των μύθων αυτών είναι ο πολύς άνθρωπος που στέκει στο κέντρο τους. Μερικά διηγήματα είναι κατοχικά και πολεμικά επεισόδια. Έπεισόδια όμως όχι απλά, αλλά με μεγάλη εδρότητα, που η κεντρική τους ιδέα και άποψη η έλλειπτικότητα δίνει το πέρα από κρατικά και χρονικά όρια όπως π.χ. ο πρώτος νεκρός, ο άθως φρουρός των συνόρων, που πέφτει πρώτος χτυπημένος από το μόνο φίλο της μοναξιάς του, τον αντίκρουνο φρουρό. Μερικά άλλα διηγήματα είναι ο άνθρωπος σε όλη την επίγεια έκταση του γένους του, ένα μόνιο ανθρώπου που ξεκίνησε από τα βάθη των αιώνων και προχωρεί και προχωρεί. Η έκταση αυτή μπορεί να είναι άιαθόριστη ως έκταση αιώνων («Γίωσεν και 'Ααζάχ») ή να περιορίζεται σε μερικές γενιές («Τό μουσικό», το αποκορύφωμα της πεζογραφικής τέχνης του κ. Γιάκου). Σε πολλά διηγήματα υπάρχει το οικογενειακό στοιχείο ως κέντρο δραματικών γεγονότων ζωής, που καθορίζουν την πορεία ενός ατόμου («Τό μουσικό», ο «Γιώος του φίλου μου»).

Τό ύφος του κ. Γιάκου είναι λιτό, αλλά φροντισμένο. Έχει μια διαλεκτική δημοτική, χωρίς υπερβολές και χτυπητές λέξεις για να ξαφνιασει. Η σαφήνιά του είναι εξαιρετική. Κάπου-κάπου μερικές περιγραφές και παραρροίσεις από τη φύση δίνουν μια δρασιά και όχι εκσεσητημένους λυρισμούς. Έ-

ξάλλου τον λυρισμό, τον άγνό λυρισμό, τον έχει το σύνολο ως μύθος, ως άποψη και ως γενική έκτέλεση.

Γενικώς σε όλα τα διηγήματα του κ. Γιάκου βρίσκεις, εκτός από τη συγκίνηση και το ενδιαφέρον, διάφορα στοιχεία που κινούν σε σκέψεις και προσπαθούν να δημιουργήσουν απόψεις. Η ανακίνηση σκέψεων, που δημιουργεί ένα έργο, δείχνει πως το έργο αυτό είναι ένα ζωντανό κομμάτι, και όχι ένα περαστικό επεισόδιο ή ένα απλό συγμιότυπο.

K. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Στιχουργικά ζητήματα.

'Αγαπητέ κ. Κρανιδιώτη,

Με ίκανοποίηση διάβασα το σχόλιο του κ. Κ. Χρυσάνθη που ενισχύει την έλληνικότητα του 5/στίχου με 8/συλλάβους και 7/συλλάβους και με όμοιοκαταληξίαν ΑΒΑΑΒ.

Θά ήμουν εύτυχης αν όσοι έχουν κατασταλαγμένες ύπειθνες απόψεις πάνω σε στιχονομικά ζητήματα, μου τις έγραψαν, πολύ περισσότερον όταν πρόκειται για «καλής πίστης» αντιρροήσεις ή επικρίσεις. Έλπίζω μάλιστα ότι και οι στήλες των σχολίων του περιοδικού σας, θά είναι πρόθυμες να φιλοξενήσουν κάθε τι σχετικό, που παρουσιάζει κοινό ενδιαφέρον.

Μετά τιμής
N. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

'Εκθεση 'Ολλανδών ζωγράφων

Στο Ζάππειο άνοιξε το Νοέμβριο μια έξαιρετικά ενδιαφέρουσα έκθεση 100 χρόνων 'Ολλανδικής ζωγραφικής (1850-1950), που διοργάνωσε η 'Ελληνική Κυβέρνηση με τη συμπαράσταση της 'Ολλανδικής Πρεσβείας, με την εύκαιρία της υπογραφής μιας πνευματικής σύμβασσης μεταξύ της 'Ελλάδας και των Κάτω Χωρών.

Δυστυχώς λείπει απ' την έκθεση η τεράστια φυσιογνωμία του Βάν Γκόγκ, έπειδή τα έργα του εκτίθενται στην 'Ολλανδία με την εύκαιρία της εκατονταετηρίδας του. Όμως η έκθεση αυτή και χωρίς τον Βάν Γκόγκ παρουσιάζει όλους τους σταθμούς που πέρασε η 'Ολλανδική ζωγραφική—όπως γενικά και η Ευρωπαϊκή—τα τελευταία έκατό χρόνια, από τον ιμπρεσιονισμό, στον εξπρεσιονισμό, στον κυβισμό, για να φτάσει με την άφαιρηση σιγά σιγά στην άφηρημένη τέχνη της εποχής μας.

Όλα τα έργα, ακόμα κι εκείνα της άφηρημένης τέχνης του Μόντριαν και του Βάν ντερ Λέκ, ανήκουν στις Κρατικές Πινακοθήκες και τα Δημοτικά Μουσεία διαφόρων πόλεων της 'Ολλανδίας, πράγμα που

άποδεικνύει την Κρατική μέριμνα και το ενδιαφέρον για τους καλλιτέχνες, σ' όποια σχολή κι αν ανήκουν.

'Εκθεση Κ. Θετταλού

Στην αίθουσα Ζαχαρίου, ο Κώστας Θετταλός εκθέτει 41 τοπία (λάδια) από διάφορα μέρη της 'Ελλάδας. Έκείνο που χαρακτηρίζει την εργασία του είναι το πολύ πλούσιο χρώμα, που όμως δεν είναι πάντα πολύ εύτυχές. Το καλύτερο κομμάτι του είναι το «Λιμάνι της Αγινας».

'Εκθεση Γιάννη Τσαρούχη

Ο Τσαρούχης είναι ένας ζωγράφος μ' άπειρες δυνατότητες και μας έχει συνηθίσει σε πολλές έκπληξεις. Κανένα όμως δεν περίμενε να δει αυτό που είδε στη νέα μικρή αίθουσα εκθέσεων της οδού Κριεζώτου: Έναν Τσαρούχη πορτραίστα, που άφησε τα λαϊκά θέματα και τις προσωπογραφίες με τη μονόχρωμη άπεικόνιση και το πλατύ μαύρο περιγράμμα (κοντούρι), που μ' αυτό υποδήλωνε τα χαρακτηριστικά του προσώπου, όπως ήταν η παλιά τεχνική του. Έναν Τσαρούχη που επανέρχεται στην τρίτη διάσταση και στη νατουραλιστική ζωγραφική.

Μερικά από τα νέα του πορτραίτα, είτε με λάδι είτε με κόλλα, έχουν και δύναμη και προσωπική σφραγίδα. Το σχεδόν ολόσωμο πορτραίτο του Μ. Καλλιγιά στο ύπαιθρο, με φόντο το κλασσικής αρχιτεκτονικής μέγαρο των Καλλιγιάδων στο Σύνταγμα, είναι από τα ωραιότερα κομμάτια του, ιδίως το φόντο, για τον άπλο και σύγχρονα τόσο πιστό τρόπο που το απόδωσε. Ένα ακόμα πορτραίτο ενός μελαγχρονού νέου είναι από τα δυνατότερα της σειράς αυτής. Προσωπική σφραγίδα έχουν και τα σχέδια με μολύβι (κεφάλια). Γενικά είναι μια έκθεση που προκαλεί έκπληξη για την επιστροφή του Τσαρούχη στις παλιές αξίες.

'Εκθεση Κούλας Μαραγκοπούλου

Στο «Κεντρικό» η Δις Μαραγκοπούλου εκθέτει 60 λάδια κι ακουαρέλλες με τοπία από τα νησιά και την Άττική. Έκείνο που χαρακτηρίζει την εργασία της είναι ο έλεγχος τρόπος που σχεδιάζει τα λαϊκά σπία και τα κείκια της και το ανάκταμα των χρωμάτων κατά τον τρόπο του Μπουζιάνη, που ήταν κι ο δάσκαλός της. Το άτυχημα είναι που δεν έχει τη μαστορία του δασκάλου της κι έτσι από τη ζωγραφική της δε μένει παρά ένα θολό ανάκταμα. Όπου όμως κατορθώνει να ξεφύγει από την επίδραση του Μπουζιάνη (όπως στο «Δουρούτι») το χρώμα της γίνεται καθαρό και φωτεινό και επιτυγχάνει ώρες χρωματικές αρμονίες (Καισαριανή, Τουρκολίμανο).

'Εκθεση 'Ελληνίδων Καλλιτεχνίδων

Στις αίθουσες του συλλόγου «Κνωσός», 44 'Ελληνίδες Καλλιτεχνίδες εκθέτουν 142 πίνακες και γλυπτά. Όλα τα εκθέματα δεν είναι πάντα έκλεκτής ποιότητας, μερικά όμως μας σταματούν για την πρωτοτυπία τους και την άνωτερη τεχνική τους. Άς δούμε μερικά απ' αυτά. Η Μ. Βαρβασιπούλου εκθέτει ένα πολύ καλό λάδι από το Ναύπλιο με καλό αρχιτεκτονικό δέσιμο των σπιτιών και χρωματική εύαισθησία.

Η Χαρά Βιέννα, γνωστή κι από τις άτομικές της εκθέσεις, έχει ένα γυναικείο γυμνό πολύ δυνατής σύλληψης κι έκτέλεσης.

Η 'Ελένη Γεωργαντή με το «Σηκόνεται άνεμος στο Σαρωνικό» δείχνει ότι ξέρει να συλλαμβάνει την κατάλληλη ώρα του τοπίου και να αποδίδει την έντυπωση της γρήγορα κι άβιαστα.

Η Τούλα Δημητρίου είναι γεννημένη γλύπτρια. Η τερακότα της «Μητρότης» είναι ένα καλό κομμάτι χωρίς συμβατικότητες, ενώ ο «Αλύτης» της με χιουμοριστική διάθεση δοσμένος και με άδρες γραμμές, δείχνει το δρόμο που πρέπει να τραβήξει στο μέλλο κ' είμαι βέβαιος ότι θά επιτύχει καινούργιους άναδαμούς.

Τα «Γαρούφαλα» της Άγγελ. Δροσιάδου δείχνονται άβρινα κι έχω μιλήσει για τον διαφανές χαρτί τους. Τα ξεχωρίζω για τον τρόπο που κατόρθωσε ν' αποδώσει την ποιητή τους.

Τα έργα της 'Ελένης Ζογγολοπούλου ξεχωρίζουν άμέσως. Προκειται για μια φασματική καλλιτεχνίδα κι έχω μιλήσει γι' αυτήν όταν έκαμε την άτομική της έκθεση στο «Ρόμβος», απ' αυτές έδω τις στήλες. Η πρόσδος της εξακολουθεί σταθερά. Μια άκουαρέλλα της από τη Βενετία και μια άλλη από τη Φλωρεντία, επιδεικνύονται σ' όλη την αίθουσα.

Ξεχωρίζω ακόμα μια «νεκρή φύση» της Κούλας Μπεκιάρη και το «Θαλασσινό» της 'Ελένης Παγκύλου. Η «Νεκρή Φύση» της Γ. Περσάνη με το δίχως τρίτη διάσταση χαλί, είναι ένας πίνακας με άνωτερες άξίες. Η Μαρσίαννα Παπαγιάν η ζωγράφει με μεγάλη άνεση τα γκούας της, αλλά δεν πρωτοτυπεί.

Η Γλυπτρία Γαβριέλλα Σίμωνι αντιπροσωπεύεται στην έκθεση με δύο γλυπτά. Το «φιγούρα» με τα ώρια κυβιστικά έπιπέδα του, τις θαυμαστές άναλογίες του και την άπλη γραμμή, δείχνουν την κατάρτιση της και την τέχνη της να συλλαμβάνει την πρωτότυπη δομή του έργου της.

Η «Υδρα» της 'Ελένης Σταθοπούλου, έχει άπειρες άρετες: αρχιτεκτονικό δέσιμο του πίνακα και εύαισθητές χρωματικές συμφωνίες.

Τελειώνω με την Α. Ψαλιδάου, που έχει πολλές άνησυχίες και φάνει άκμα να θρεί το δρόμο τη. Έκείνο που χαρακτηρίζει τη δουλειά της δεν είναι η τεχνική τελειότητα, όσο η δυνατή φαντασία. Τα έργα της είναι έξαιρετικά πρωτότυπα και τα θέματα της συμβολικά και «σωτερικά». Η Κα Ψαλιδάου καταπιάνεται με θέματα κολοσσισια, που δεν κατόρθωσαν να τα όλοκληρώσουν ούτε οι μεγαλύτεροι ζωγράφοι, γι' αυτό και το αποτέλεσμα δεν είναι πάντα εύτυχές. Αν ζωγράφισε άπλούστερα θέματα κι έχρησιμοποίησε την άξάντητη φαντασία της για να θρεί προσωπικούς τρόπους έκφρασης κι όχι θέματα, είμαι βέβαιος ότι θά έβιθε ένα έργο πιο άρτιο.

T. M. Φ.

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Λογοτεχνικά Νέα.

Στην Τρίπολη έγινε φιλολογικό μνημόσυνο και τα άποκαλύπτερα της άναμνηστικής πλάκας που ένοιχιστηκε στο σπίτι που γεννήθηκε ο ποιητής Κώστας Καρυω-

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Στις 6 Δεκεμβρίου ο κ. Κ. Κύρης μίλησε στη σειρά των διαλέξεων της 'Ενώσεως Νεανιδών «Παλλάς», με θέμα «'Επικά και τραγικά στοιχεία της Νεοελληνικής 'Ιστορίας».

— Στις 7 Δεκεμβρίου ο 'Ελληνικός Πνευματικός 'Ομιλος Κύπρου έδειξάθη τον ποιητή Γ. Σεφέρη. 'Υστερα από σύντομο χαιρετισμό του Προέδρου του 'Ομίλου κ. Κ. Σπυριδάκι, ο κ. Κ. Χρυσάνθης μίλησε με θέμα «Τά γράμματα στην Κύπρο». Την όμιλία του κ. Χρυσάνθη θα δημοσιεύσουμε σε προσεχή τεύχη μας.

— Στις 10 Δεκεμβρίου ο κ. Χρ. Χαραλάμπους μίλησε στο οίκημα του «Πελοπονητικού 'Ομίλου Λάρνακος» με θέμα «Αι 'Αθήναι των κλασσικών χρόνων και η 'Ελληνική τραγωδία».

— Την ίδια μέρα ο κ. Β. Καραγεώργης, Βοηθός 'Εφορο, του Μουσείου Κύπρου, μίλησε στο Βρετανικόν 'Ινστιτούτο Λευκωσίας με θέμα «Το Δελφικόν Μήνυμα».

— Στις 13 Δεκεμβρίου ο κ. Ξ. Λυσιάτης μίλησε στη σειρά των διαλέξεων του 'Ελληνικού Πνευματικού 'Ομίλου Κύπρου με θέμα «Βασίλης Μιχαηλίδης, ο έθνικός ποιητής της Κύπρου».

— Στις 18 Δεκεμβρίου μίλησε, στην ίδια σειρά διαλέξεων, ο κ. Νίκος Κρανιδιώτης με θέμα «Ο ποιητής Γ. Σεφέρης». Η όμιλία του κ. Κρανιδιώτη θα δημοσιευθώ στο Δελτίον του 'Ελληνικού Πνευματικού 'Ομίλου Κύπρου.

— Ο 'Ελληνικός Πνευματικός 'Ομιλος Κύπρου θα οργανώσει, στη Λευκωσία, την προσεχή άνοιξη, 'Εκθεση 'Ελληνικού Κυπριακού Βιβλίου. Η 'Εκθεση θα περιλαμβάνει 'Ελληνικά βιβλία και περιοδικά έκδοθέντα στην Κύπρον τόν 19ον και 20ον αιώνα, και βιβλία έκδοθέντα υπό Κυπρίων στο εξωτερικόν κατά την ίδίαν περίοδον.

— Η προτομή του Διονυσίου Σολωμού, την όποιαν, κατά παραγγελίαν του 'Ελληνικού Πνευματικού 'Ομίλου Κύπρου, κατασκεύασεν ο 'Αθηναίος γλύπτης κ. Ι. Νοταράς είναι ήδη έτοιμη, και θα στηθή προσεχώς στην πλατείαν 'Ηπείρου, Λευκωσίας. Τα αποκαλυπτήρια της προτομής θα γίνουν την 25ην Μαρτίου 1954.

— Κυκλοφορεί προσεχώς, νέος τόμος διηγημάτων του κ. Νίκου Κρανιδιώτη, με τίτλον «Μορφές του Μύθου».

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

'Ομάρ Κανιάμ (Μετάφραση Π. Α. Χρονοπούλου): Ρουμπαγιάτ. Δεύτερη έκδοση. Έκδοτικός οίκος Χ. και Ι. Καγιάφα, 'Αθήναι—Πάτραι.

Γ. Ν. Καζαβή: Οί χοίροι. Σάτυρα γραφέισα υπό του Δρος Δημητρίου Γεωρ. Μπαλαλά τώ 1893. D. C. Diny, Inc., Publishers, New York, 1950.

Φάνης Σαργεγιάννη: Νανουρίσματα, Ταχταρίσματα, Παιχνιδάκια. «Νεοελληνική Βιβλιοθήκη». Παράρτημα άρ. 1. 'Αθήνα, 1953.

Θ. Πεταάλη-Διομήδη: Στη ρίζα του μεγάλου δέντρου. Δραματική πρά-

ξη με πρόλογο και επίλογο. 'Αθήναι, 1952.

Λουκίας Μάρβα: Πορεία με τόν Συνάνθρωπο. Νουβέλα. 'Αλεξάνδρεια.

Στέφανου Τηλικίδη: Δημοτικά μοτίβα. Ποιήματα. 1953.

'Ολγας Βέτση: 'Ενδόμυχα. Ποιήματα. 'Αθήνα, 1953.

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ Ζ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

Την 14ην Δεκεμβρίου συνήλθε σε συνεδρία η Κοιτική 'Επιτροπή του «Ποιητικού Διαγωνισμού Ζ. Ευσταθίου», αποτελούμενη έξ τών κ.κ. 'Αντη Περονάση (εισηγητού) και Γ. Α. Μαρκίδη και Ν. Κρανιδιώτη (μελών), και συνεσχέφθη έπι τών υποβληθέντων εις τόν Διαγωνισμόν ποιητικών έργων.

Η 'Επιτροπή όμοφώνως άπένευμε τόν πρώτον βραβείον (50 λίρες) έξ ίσου στις Συλλογές «Λνοικές Ραμφωδίες» του κ. Παύλου Κρινάου (έξ Κύπρου, νύν έν 'Αθήναις) και «Στανφοδρόμ» του κ. Σ. Α. Σωφρονίου (έξ Κύπρου), τόν δε έπαινο στην Συλλογή «Ποιητόντιό από νερό» της δ. Μαργαρίτας Δαλιμάτη (έξ Ρώμης).

'Τπεβλήθησαν έν όλω 31 συλλογές έξ της Κύπρου και του έξωτερικού.

Η 'Εκθεση του Εισηγητού δημοσιεύεται σε άλλη σελίδα του παρόντος τεύχους.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Γ. Χ α ρ α λ ά μ π ο υ ς, Μόρφου: 'Εσημείωσαμε τη νέα διεύθυνσή σας. Σας στείλαμε τά τεύχη που παρέπεσαν.—Δ. Θ ε ο δ ο σ ί ο υ, Περιστέρωνά: Δέ χάθηκε τό ποιήμά σας. 'Αν προηγήθηκε η δημοσίευση άλλου, τούτο έγινε, γιατί εκείνο είτε ταίριαζε στη σελιδοποίηση του περιοδικού, είτε πήρε τη θέση άλλου παλαιότερου ποιήματος του ίδιου συγγραφέα. Από τά τρία νέα τραγούδια σας θα δημοσιεύσουμε τη «Θλίψη».—Μ. Κ α λ ο ζ ώ η, Μόρφου: Είναι καλύτερο από τά προηγούμενά σας.—Α. Δ ι α β α σ τ ό, Λευκωσία: 'Απχει δημοτικά τραγούδια, δέν είναι όμως ακόμη ποιητικά ώριμα.—Σ. Α. Π., Βαρώσια: Δέν έχει μορφή, μοιλονότι ώς πρός τό νόημα είναι πολύ καλό.—Δ (:) Κ ω ν σ τ α ν τ ί ν ο υ, Βαρώσια: Δέν άπαντούμε (ι-επιτέρας, Δεχόμεθα συνεργασίαν από όλους, και δημοσιεύουμε όσα έγκριθούν.—Κ. Χ. Σ., Μόρφου: Ευχαριστούμε για τά καλά σας λόγια. 'Εκτιμούμε πολύ τη προθυμία σας. Τό ποιήμα που μας στέλλετε προδίδει πολλήν ευαισθησία, είναι όμως άκόμη πρωτόλειο. Συνεχίστε τη μελέτη και την άσκηση.

Έάν το Βρέφος σας
μπορούσε να μιλήσει
θα σας ηητούσε

ΓΑΛΑ

4

ΑΓΕΛΑΔΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΕΥΣ :

ΕΤΑΙΡΙΑ ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ ΤΡΥΦΩΝ ΛΤΔ.

Τ.Κ. 29

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τηλ. 4272

ΚΛΕΑΝΘΗΣ
ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ ΛΤΔ.

22 ΟΔΟΣ ΚΛΕΑΝΘ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ

ΛΕΚΩΣΙΑ

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ

- THE EMPLOYERS LIABILITY ASSURANCE CORP. LTD.
- THE MERCHANTS' MARINE INS. Co. LTD.,
- THE PRUDENTIAL ASSURANCE Co. LTD. (LIFE).

Τ. Κ. 180

ΤΗΛ. 2487

ΕΓΓΡΑΨΑΤΕ ΤΟΥΣ ΞΕΝΙΤΕ-
ΜΕΝΟΥΣ ΦΙΛΟΥΣ ΣΑΣ ΚΑΙ
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΣΑΣ ΕΙΣ ΤΑ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΔΩΡΟΝ ΠΟΥ ΘΑ
ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΕΡΗ ΜΕΓΑΛΗΝ
ΧΑΡΑΝΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ
ΔΙΑ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ
ΜΙΑ ΛΙΡΑ

'Απευθυνθήτε :

'Οδός Σανταρόζα, άρ. 5,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΥ

Διὰ τὰ πουλερικά σας

Ζητείτε ἀπὸ τὸν παντοπώλην σας
ἢ ἀπὸ τὸ πρατήριόν μας

ΟΔΟΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ Νο. 15 & 16 (ΤΗΛ. 4256)

τὴν εἰδικὴν τροφήν

Κατασκευαζομένην Ἐπιστημονικῶς

ὑπὸ τῆς

ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΣΥΝΘΕΤΙΚΩΝ ΖΩΟΤΡΟΦΩΝ ΛΤΔ.

ΟΔΟΣ ΟΝΑΣΑΓΟΡΟΥ 95, ΤΗΛ. 4277, ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τὰ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ "ΛΟΥΗΣ"

- ★ Μὲ τὴ μεγάλη ταξειδιωτικὴ καὶ μεταναστευτικὴ τους πείρα,
- ★ Τὸν μεγάλον δίκτυον ἐπαφῶν εἰς ὅλον τὸν κόσμον,
- ★ Τὴν ἀρίστην ὀργάνωσιν καὶ τὸ τελείως κατηρτισμένον προσωπικόν

ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΤΗΝ ΚΑΛΥΤΕΡΑΝ ΕΓΓΥΗΣΙΝ

διὰ τὴν λύσιν ὅλων τῶν ταξειδιωτικῶν καὶ μεταναστευτικῶν
σας προβλημάτων.

ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ Εἰσιτήρια (ἀεροπορικά, ἀτμοπλοϊκὰ καὶ σι-
δηροδρομικά) δι' ὅλας τὰς χώρας τοῦ κόσμου.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΙΑΒΑΤΗΡΙΩΝ ΔΩΡΕΑΝ

ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ πρώτης τάξεως μεταφορικὴ ὑπηρεσία διὰ τὴν
περιήγησιν τῆς Κύπρου. Αὐτοκίνητα καινούργη καὶ κα-
νονικῶς ἐπιθεωρούμενα ὑπὸ τῶν μηχανικῶν τῆς ὑπηρε-
σίας.

Ἀναθέσαστε ὅλας τὰς ταξειδιωτικὰς καὶ
μεταναστευτικὰς σας ὑποθέσεις στὰ

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ "ΛΟΥΗΣ"

Ὁδὸν Λήδρας 213-215, Τηλ. 2114, Ταχ. Κιβ. 561
ΛΕΥΚΩΣΙΑΝ

ΓΡΑΦΕΙΑ Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς ΚΥΠΡΟΥ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ἰδρυτής: ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ:

- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ καὶ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ
- ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ: ΑΚΙΝΗΤΑ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΤΗΛ. 4444

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝ : ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ, ΛΑΡΝΑΚΙ,
ΛΕΜΕΣΩ, ΠΑΦΩ, ΚΥΡΗΝΕΙΑ,
ΜΟΡΦΟΥ, ΛΕΥΚΑ

ΤΟ ΣΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ

Εἰς τὰ συγχρονισμένα ἔργαστάσια
τῆς Ἑταιρείας

ΚΥΠΡΙΑΚΑΙ ΚΛΩΣΤΟ-ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑΙ ΛΤΔ.

παράγονται ἀπὸ Κυπριακὸν βάμβακα
καὶ ὑπὸ Κυπρίων ἔργατῶν

- ΝΗΜΑΤΑ
- ΚΑΠΟΤ
- ΥΦΑΣΜΑΤΑ εἰς ποικιλίαν χρωμάτων

Ζητήσατε τὰ προϊόντα

ΚΟΡΩΝΑ

εἰς ὅλα τὰ καλὰ καταστήματα

Ἄλλωστε κάθε λαὸς ἔχει καὶ τὶς προτιμήσεις του· στὴν ἀγγλικὴ λ.χ. ποίηση, ἡ ἀτελής ὁμοιοκαταληξία θεωρεῖται ωραιότερη ἀπὸ τὴν τελεία, πού χαρακτηρίζεται ἐπιτηδευμένη καὶ μονότονη.

γ) Πολλὲς φορές, ἐνῶ ὁ τόνος εἶναι στὴν παραλήγουσα, ὁμοιοκαταληκτοῦν ὄχι δύο, ἀλλὰ τρεῖς ἢ καὶ πλέον συλλαβές·

Π. 5. ...γὰ νὰ ξυγίσει μιά «ἐλλιπῆ» μερίδα
κι' ὁ δάσκαλος με τὴν ἐφημερίδα (172).

Αὐτὸ πιά εἶναι συνυφασμένο με τὶς περιστάσεις, με τὸ εἶδος τῆς ὁμοιοκαταληξίας καὶ με ἄλλους παράγοντες καὶ εἶναι δύσκολο νὰ πῆ κανεὶς πότε εἶναι καλὴ καὶ πότε ὄχι.

3. Ἄν ὁ τόνος πέφτει στὴ λήγουσα, τότε ἔχουμε μονοσύλλαβη ἢ δισύλλαβη ὁμοιοκαταληξία. Ἡ ὀξύτονη μονοσύλλαβη ὁμοιοκαταληξία ἔχει κι' αὐτὴ πλατεῖα διάδοση, διότι τὶς περισσότερες φορές συμπλέκονται καὶ ἰσοριθμοῦν μέσα σ' ἕνα ποίημα οἱ παροξύτονοι στίχοι με ὀξύτονους· εἶναι μονότονο τὸ ἀκουστικὸ αἶσθημα πού δοκιμάζει κανεὶς, ὅταν ὅλοι οἱ τόνοι ἐνὸς ποιήματος πέφτουν στὴν λήγουσα τῶν στίχων ἢ ὅλοι στὴν παραλήγουσα γι' αὐτὸ προτιμᾷ ὁ στιχουργὸς τὴν ἐναλλαγὴ τῶν. Ἡ ὀξύτονη ὁμοιοκαταληξία εἶναι α) τελεία, ὅταν ὁμοιοκαταληκτοῦν ὀλόκληρες αἱ συλλαβές... «ἀντηλιάς+ἀμυγδαλιάς» (3)... «περνῶ+τριγυρνῶ» (105), ἐνῶ β) ἀ-τ-ε-λ-ή-ς, ὅταν συμπίπτουν μόνον τὰ φωνήεντα: ...«ἐγὼ+ἐδῶ» (210), ἢ τὰ μισὰ σύμφωνα τῶν συλλαβῶν ...«κλωστή+ζητεῖ» (146). Πρέπει νὰ τεινοσθῆ ὅτι ἡ ἀτελής μονοσύλλαβη ὁμοιοκαταληξία ἀποτελεῖ ἐλάττωμα, καὶ πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ ἀποφεύγεται. Εἶναι πού εἶναι ἀνίσχυρη ἢ μιά συλλαβὴ νὰ δώσει μόνη τῆς ἕνα συμπληρωμένο συναίσθημα, ὅταν ὅμως τὴν ἔχουμε «κουστῆ» κι' αὐτὴ, τότε τὸ πρᾶγμα παραγίνεται. Οἱ ὀξύτονες ὁμοιοκαταληξίες πρέπει νάναί πάντοτε τέλειες. γ) Κατὰ πολὺ κομψότερη εἶναι ἡ δισύλλαβη ὀξύτονη ὁμοιοκαταληξία, πού γιὰ τὴν λεπτὴ μουσικότητά τῆς θὰ τὴν ὀνομάσουμε ἁρμονικὴ. Ὁ Τέλλος Ἄγρας, πού εἶχε τόσο εὐαίσθητο αὐτί, στὶς διάφορες ἡχητικὲς λεπτομέρειες ἐξωτερικῆς μορφῆς ἐπέδωκε πάντοτε οἱ ὀξύτονοι στίχοι του νὰ ἔχουν (κατὰ τὸ δυνατόν βέβαια) ἁρμονικὴ ὁμῖξία· δύο δικά του παραδείγματα.

Π. 6. ...στὶς ποδιές+μυρωδιές (3)

Π. 7. Ἄμυγδαλιές, ἀμυγδαλιές
λουλούδια φοῦχτες, ἀγκαλιές! (3).

Κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμη, ἡ δισύλλαβη ὀξύτονη ὁμοιοκαταληξία εἶναι ἡ μελωδικώτερη καὶ ωραιότερη ἀπὸ κάθε ἄλλην, διότι κρατᾷ ὅλα τὰ προτερήματα τῆς παροξύτουνης, καὶ συγχρόνως εἶναι λεπτότερη καὶ «σεμνότερη» (ἂν τὸ ἐπιτρέπει ἡ ἔκφραση) ἀπὸ κείνην· ἄς ἀφήσουμε κατὰ μέρος ὅτι εἶναι πιὸ εὐφορη κι' ἀνεξερεύνητη ἡ περιοχὴ γιὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἁρμονικῆς ὁμοιοκαταληξίας, διότι δὲν τῆς εἶχε ποτὲ δοθῆ ἡ σημασία πού τῆς ἄξιζε, καὶ γι' αὐτὸ, δὲν εἶχε τὴν ἐξαντλητικὴν διάδοσιν πού εἶχαν οἱ ἄλλες. Γιὰ νὰ καταλάβει μάλιστα κανεὶς, πόσο περιφρονημένη θέση εἶχε (μᾶλλον... δὲν εἶχε) στὴν ποίηση, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρουμε ὅτι οἱ περισσότερες στιχουργικὲς ἀποφαίνονται ὅτι κατὰ τὴν ὁμοιοκαταληξία, ὁμοιοκαταληκτοῦν (μόνο) οἱ μετὰ τὸν τελευταῖο τόνο τοῦ στίχου, συλλαβές.

Β'. Λέγοντας πάλι «ποιοτικὴ ἀνάλυση», ἀναφερόμεθα στὰ διάφορα μέρη τοῦ λόγου, πού τὴν ἀποτελοῦν συγκεκριμένα, κάθε ὁμοιοκαταληξία εἶναι τόσο ωραιότερη, ὅσο διαφορετικώτερα εἶναι τὰ μέρη τοῦ λόγου πού τὴν ἀποτελοῦν· καὶ γιὰ νὰ κάνουμε μιά πρόχειρη ταξινόμησιν, θὰ χωρίσουμε τὸ ὕλικό μας σὲ κατηγορίες:

1. Κλιτὰ+ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου. Ἡ μιά εἶναι ῥημα, μεταχῆ, ἔνομα, ἀντωνυμία κλπ. καὶ ὁμοιοκαταληκτεῖ με ἄλλη λέξη πού εἶναι ἐπίρρημα, σύνδεσμος, πρόθεσις, κ.τ.τ.

Π. 8. Μὰ ὅταν τὶς νύχτες μου περνῶ στὸν τάφο τῆς τοιγύρου
καὶ μούρχεται ἀπ' τὸ χῶμα του τὸ ἴδιο ἐκεῖνο μύρο (57)

Π. 9. ὅλο πὸ πάνω+«πῶς νὰ πεθάνω;» (167).

Πάντοτε ένα τέτοιο συνταίριασμα είναι επόμενο να μας ευχαριστή. "Αλλωστε κοντά στ' άλλα, μάς δείχνει και μέρος της εφευρετικότητας και ευστροφίας του στιχουργού.

2. Ρήματα+Πτωτικά. Έχομε καθώς το λέν' κι οι λέξεις, απ' τή μιὰ ρήμα, κι' απ' τήν ἄλλη ὄνομα, μετοχή, ἀριθμητικό, ἀντωνυμία. «Υπάρχεις+Νομάρχης» (172)

II. 10. Κι' ἦτανε οἱ ἐπιθυμίες πολλές...

- "Αχ! καρδιά, τήν ἄρνησή σου κλάς (73)

Καί τὰ τέτοια ζεύγη, χαρίζουν κομψούς συνδυασμούς.

3. Πτωτικά ἑτεροειδή μεταξύ των. Στὴν κατηγορία αὐτὴ ὑπάγονται οἱ ὁμοιοκαταληξίες οἱ ὁποῖες ἀνήκουν σὲ πτωτικά πού διαφέρουν μεταξύ των: α) ὡς πρὸς τὸ μέρος τοῦ λόγου «μηχανῆς+κανεῖς» (165), ἐπίσης «καὶ γράφων+τὸν τάφον» (182) κ.τ.τ. β) ὡς πρὸς τὴν κλίση «ἐκτάσεις+θαλάσσης» (159), «ξελογιάστρα+ἄστρα» (153). γ) ὡς πρὸς τὸ γένος... «ὁ χιοιῆς+ τῆς γειτονιάς» (200), «...φαντάροι+ποδάρη» (173). δ) ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ «κερὶ+καιροῖ» (104) καὶ «...Δάντες+μπιρμπάντες» (181) καὶ τέλος ε) ὡς πρὸς τὴν πτώση «ἡ μοῖρα+τὴν πορφύρα» (152), «...χιλίον+θεῖον» (100). Ἄλλα κάθε ὁμοιοκαταληξία τῆς κατηγορίας αὐτῆς, ἔχει τόσο μεγαλύτερη ὁμοιοκαταληξία «...χρυσῆς+καὶ σείς» (174) ὑπάρχει διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν κατηγορία α), β), δ), ε), ἐπίσης... «τὴν καταφρόνια+τὰ χρόνια» (127) διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν κατηγορία γ), δ), ε). Τὰ ἑτεροειδή πτωτικά ζευγαρώνουν κατὰ τοὺς πιὸ ποικίλους συνδυασμούς, γιὰ αὐτὸ κι' οἱ ποιητὰ τὰ προτιμοῦν.

4. Ὁμοειδῆ μέρη τοῦ λόγου, μεταξύ των. Ἡ κατηγορία αὐτὴ εἶναι ἡ χειρότερη καὶ κάθε καλὸς στιχουργὸς πρέπει νὰ ἀποφεύγει τὶς φτωχὲς ὁμοιοκαταληξίες τῆς. Ἐνῶς ποιητῆς μὲ ἀξιῶσεις δὲν ἀνέχεται οἱ τέσσερες ὁμοιοκαταληξίες ἐνὸς σονέττου νὰ εἶναι: «γεννάται+κοιμάται+κρεμάται+πλανᾶται» (1) οὔτε πάλι: «συνδρομῆ+μαμῆ+οικοδομῆ+πληρωμῆ» (1). Σὲ ὁμοειδεῖς ὁμοιοκαταληξίες ἀναγκάζεται νὰ καταφύγει κανεὶς κυρίως ὅταν πρόκειται γιὰ τρισύλλαβες, πού εἶναι δύσκολο νὰ ζευγαρώσουν μὲ ἄλλο τρόπο: εὐγλωττο παράδειγμα ἀποτελεῖ τὸ ποίημα τοῦ Α. Χριστόπουλου «Καβαλάρης» (σελὶς 545) πού ἔχει ὅλες τὸς ὁμοιοκαταληξίες (18 τὸν ἀριθμὸ!) ὁμοειδεῖς, κι' εἶναι ἡ μιὰ πιὸ γελοία ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Ὅταν πρωτογράφει κανεὶς στίχους, μοιραία ἀπὸ τέτοιες φτωχὲς ὁμοιοκαταληξίες ξεκινᾶ, γι' αὐτὸ ἡ κατηγορία αὐτὴ θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρισθῆ πετυχημένα: «ὁμοιοκαταληξία τῶν πρωτολειών!»

Στὴν ποιητικὴ ἀνάλυση πρέπει νὰ κατατάξουμε ἀκόμη καὶ δύο ἄλλες κατηγορίες, καταχρηστικά (διότι δὲν πρόκειται πιά γιὰ μέρη τοῦ λόγου) βέβαια.

5. Περιφραστική. Ὅλες οἱ ὁμοιοκαταληξίες τῆς κατηγορίας αὐτῆς εἶναι κομψὲς καὶ πρωτότυπες: ἀποκαλύπτουν τὴν εὐαισθησία καὶ ἰδίως τὴ δεξιότητα τοῦ στιχουργοῦ, σ' ὅτι ἀφορᾶ τὴν ἐξωτερικὴ μορφή. Ποιὸς λ.χ. ὅταν ἀντίκρουσε τὴν ὁμοιοκαταληξία: «σονέττα+χρῶσα» ἔτα», δὲν θαύμασε τὴν εφευρετικότητά τοῦ Α. Μαβίλη! Ἐπίσης «τοῦ Πλάστου+πτυχᾶς του» (159), καὶ «ἐρήμου+κερὶ μου» (204).

6. Διασκευαστική. Οἱ ὁμοιοκαταληξίες τῆς κατηγορίας αὐτῆς εἶναι ὁμορφὲς καὶ πρωτότυπες, ὅσο εἶναι ἀκόμη περιορισμένως ἀριθμητικῶς, πολὺ βέβαια περισσότερο, ὅταν κοντὰ στ' ἄλλα ἐπιδιώκουν κι' ἕνα ἀπώτερο, ἀλληγορικὸ σκοπὸ, ὅπως στὸ: βερι(-σμένα)+μέρη (Ἔγνος στὴν Ἐλευθερία, στρ. 51), ὅπου ὡς γνωστὸν ὁ Σολωμὸς μὲ τὸ κόψιμο τῆς λέξεως σὲ δύο, δίνει ἀνάγλυφα καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ σταχιοῦ πού τεμαχίζεται ἀπὸ τὸ δρεπάνι. Ἐπίσης «ἀφοῦ+φαρφου(-ρένια)» (237), «ἀλί+ἄλυ(-σοδέθη-κε)» (237). Πάντοτε ὡστόσο, ἕνα ποίημα πού ἔχει χωρὶς λόγο τέτοιες ὁμοιοκαταληξίες, κινδυνεύει νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἐλαφρὸ. Γιὰ ἕνα πρόσχαρο, πεταχτὸ, λιγούλλυθο στίχο, μάλιστα, ἀλλὰ γιὰ ἕνα σοβαρὸ ποίημα, ποτὲ δὲν πρέπει νὰ προτιμοῦμε διασκευαστικὴ ὁμοιοκαταληξία. Ἦδη τελειώσαμε ὡς πρὸς τὴν οὐσία' ἄς τὴν ἐξετάσουμε τώρα καὶ ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἀξία.

II. Ἀξία. Μιλῆσαμε πιὸ πάνω γιὰ τὴν ποιητικὴ ἀνάλυση καὶ ξεχωρίσαμε ποιὲς κατηγορίες δίνουν ὁμορφὰ ζεύγη (1η, 2α, 3η, 5η) καὶ ποιὲς ὄχι (4η). Αὐτὸ ὅμως

δὲν ἔχει καὶ μεγάλη σχέση μὲ τὴν ἀξία μιᾶς ὁμοιοκαταληξίας: ἡ ἀξία τῆς, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ πιὸ κάτω, εἶναι ἀσχετὴ μὲ τὴν ὁμορφιά τῆς, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὡραιότητα σὲ μιὰ γυναῖκα δὲν ἔχει σχέση (κι' ἂν ἔχει, θάνα ἀσφαλῶς... ἀντιστρόφως ἀνάλογη!) μὲ τὴν ἀξία τῆς. Καλὸ εἶναι ὁμορφιά καὶ ἀξία νὰ συνυφαινῶνται: αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι πάντοτε δυνατό.

Ἡ ἀξία μιᾶς ὁμοιοκαταληξίας ἐξαρτᾶται α) ἀπὸ τὴν σπανιότητα τοῦ ἤχου τῆς καὶ β) ἀπὸ τὴν ποιητικότητα τῶν λέξεων τῆς. Ὅσο πιὸ σπάνιος εἶναι ὁ ἤχος πού μᾶς προσφέρει ἕνα παρθενικὸ ζευγάρι ὁμοιοκαταληξίας, τόσο καὶ μεγαλύτερη ψυχικὴ εὐχαρίστηση μᾶς χαρίζει: διότι «ποσοτικὰ» ἡ ὁμοιοκαταληξία εὐχαριστεῖ τὴν ἀκοή μας, «ποιοτικὰ» τὴν ὄρασή μας καὶ «ἀξιολογικὰ» τὴν ψυχὴ μας. Ὡς πρὸς τὴν ποιητικότητα, κάθε ποιητῆς εἶναι εἰς θέσιν νὰ κρίνει τὸ λεξιλόγιό πού χρησιμοποιεῖ. Ἀναφέραμε καὶ τὸν ὄρον αὐτὸν, καὶ μάλιστα ὡς ἀναπόσπαστο, διότι δὲν εἶναι δυνατόν μιὰ ὁμοιοκαταληξία νὰ ἔχει ἀξία, ὅσο σπάνια κι' ἂν εἶναι, ὅταν προέρχεται ἀπὸ τὴν ὀρολογία τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν (ὅπως «ὕδραχλῶριον—τεταρτημόριον») καὶ ἄλλες ἀνάλογες ἀντιποιητικὲς περιοχῆς. Διότι πρέπει νὰ εἶναι σπάνια ἀλλὰ συγχρόνως ν' ἀνήκει καὶ στὸ ποιητικὸ λεξιλόγιο. Τελειώνοντας γιὰ τὴν οὐσία καὶ ἀξία τῆς ὁμοιοκαταληξίας, τονίζουμε ἰδιαίτερα ὅτι ὅταν λέμε πὺς μιὰ ὁμοιοκαταληξία εἶναι «πλούσια», αὐτὸ σημαίνει ὅτι αὐτὴ ποσοτικὰ, ποιοτικὰ, ἀξιολογικὰ καὶ γενικῶς αἰσθητικὰ, εἶναι ἀφογη.

III. Πλοκή. Σὲ προηγούμενες σελίδες (σελ. 26) μιλῆσαμε διεξοδικὰ γιὰ τοὺς συνδυασμοὺς τῆς ὁμοιοκαταληξίας σὲ κάθε εἶδος στρεφῆς. Ἐπαναλαμβάνομε σὲ πολὺ γενικὲς γραμμὲς καὶ χωρὶς παραδείγματα ὅτι 1. Ὅταν ὁμοιοκαταληκτοῦν ὁ 1ος στίχος μὲ τὸν 2ον, ὁ 3ος+4ον, ὁ 5ος+6ον κλπ., τότε ἔχομε «ζευγαρωτὴ» ὁμοιοκαταληξία. 2. Ὅταν ὁμοιοκαταληκτοῦν ὁ 1ος μὲ τὸν 4ον (5ος+8ον) καὶ ἐνδιάμεσα ὁ 2ος μὲ τὸν 3ον (6ος+7ον), τότε ἔχομε «μισοζευγαρωτὴ» ἢ «σταυρωτὴ» ἢ «ἐνδιάμεση» ὁμοιοκαταληξία. 3. Ὅταν ὁμοιοκαταληκτοῦν ὁ 1ος στίχος μὲ τὸν 3ον (5ος+7ον) καὶ ὁ 2ος μὲ τὸν 4ον (6ος+8ον), δηλ. οἱ μονοὶ μεταξύ τους κι' οἱ ζυγοὶ ἐπίσης, ἔχομε «ἀζευγαρωτὴ» ἢ «πλεκτὴ». 4. Ὅταν 4—8 στίχοι μὲ πλεκτὴ ὁμοιοκαταληξία κλείνουν μὲ ἕνα ζεύγος ζευγαρωτῆς (πλοκὴ αβ αβ αβ γγ) φτάνομε στὴν ἰταλικὴ ὁμοιοκαταληξία. Τοὺς τέσσερες αὐτοὺς τύπους πλοκῆς ἀκολουθεῖ ἡ καθιερωμένη Ἑλληνικὴ ποίηση. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη πλοκὴ, ἢ «ἀνάκατη» ἢ «μεικτὴ», ὅταν δηλ. ἡ ὁμοιοκαταληξία μὲς στὸ ποίημα εἶναι σκορπισμένη ἐδῶ κι' ἐκεῖ, δίχως τάξη: αὐτὴν ὅμως ἀκολουθεῖ μόνον ὁ ἐλεύθερος στίχος.

IV. Ἔνταση. Λέγοντας ἔνταση, ἐννοοῦμε ἐπὶ πόσον χρονικὸ διάστημα διατηρεῖται ἀκόμα ζωηρὴ ἡ ἐντύπωση καὶ γενικὰ τὸ αἶσθημα πού προκάλεσε ἡ ὁμοιοκαταληξία. Αὐτὸ κατὰ πρῶτον λόγον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰσχύ τῆς. Γενικὰ μιὰ τρισύλλαβη παροξύτονη ἢ προπαροξύτονη ὁμοιοκαταληξία μᾶς προξενεῖ ἀσφαλῶς ζωηρότερη ἐντύπωση ἀπὸ μιὰ μεσοσύλλαβη: αὐτὸ ἔχει ἀρκετὴ σημασία. Ὁ καλὸς στιχουργὸς πρέπει νὰ ἔχει ὑπ' ὄψιν του κάθε λεπτομέρεια σχετικὰ μὲ τὴν ἔνταση, κι' ἀνάλογα μὲ τὶς περιπτώσεις νὰ χρησιμοποιεῖ ἰσχυρὴ ὁμοιοκαταληξία ἢ ὄχι. Ἡ ἔνταση ἐξαρτᾶται ἀπὸ δύο παράγοντες: τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος τοῦ στίχου.

1. Πλάτος. Μὲ τὴ λέξη αὐτὴ ἐννοοῦμε τὸ μέγεθος τοῦ στίχου: ὅταν εἶναι πελυσύλλαβος (ἀπὸ ὀκτῶ συλλαβῆς καὶ ἄνω) τότε ἐπιβάλλεται ἡ χρησιμοποίησις ἰσοχυρῆς ὁμοιοκαταληξίας, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐπιζῆσει στὸ αἰσθητήριον ἕως τὴ στιγμή πού θὰ διαδοθῆ καὶ ἡ ἀντίστοιχὴ τῆς, τὸ ταίρι τῆς. Ὅταν ἀντίθετα, ὁ στίχος εἶναι λιγούσυλλαβος, τότε καλὸ εἶναι ν' ἀποφεύγεται ἡ τρισύλλαβη ὁμοιοκαταληξία, πού εἶναι ἰσχυρὴ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται τὸ πλάτος τοῦ στίχου καὶ γι' αὐτὸ κουράζει τὸν ἀναγνώστη καὶ σπυρίζει στ' αὐτὰ του συνεχῶς, ἐφ' ὅσον ὁ ἕνας στίχος διαδέχεται ἀμέσως τὸν ἄλλον. Ἀλλωστε ὅταν στίς 5—6 συλλαβῆς ἐνὸς στίχου οἱ μισὲς ἀποβλέπουν στὴν ὁμοιοκαταληξία, εἶναι ἐπόμενο αὐτὴ νὰ σοῦ ξεσχίξει τ' αὐτὰ: εἶναι σὰ νὰ ἔχομε δυναμῶς στὸ ἔπακρο τὴν ἔνταση στὸ ραδιόφωνο, καὶ νὰ καθώμαστε δίπλα σ' αὐτὸ! Ἄρα λοιπὸν, πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ ἰσχύς μιᾶς ὁμοιοκαταληξίας πρέπει νὰ εἶναι πάντα ἀνάλογη μὲ τὸ πλάτος τοῦ στίχου.

2. Ὑψος. Μὲ τὴ λέξη αὐτὴ ἐννοοῦμε τὴν ἀπόσταση μεταξύ δύο ὁμοιοκαταληκτῶν στίχων. Στὴ ζευγαρωτὴ ὁμοιοκαταληξία τὸ ὕψος εἶναι μικρὸ καὶ μπορούμε νὰ χρησιμοποιεῖσμε ἀσθενῆ ὁμοιοκαταληξία. Ὅταν ὅμως μεταξύ δύο ὁμοιοκαταληκτῶν στίχων ὑπάρχουν 3—4 ἄλλοι, τότε τὸ ὕψος γίνεται μεγάλο καὶ ἐπιβάλλεται ἰσχυρὴ ὁ-

μοιοκαταληξία για να μπορέσει να διατηρηθεί στο αίσθητήριό μας ή εντύπωση που άφησε ή πρώτη, ως τη στιγμή που θα φθάσουμε στο ταίρι της.

Π. 11. ...Για νάβρω τὰ παράθυρα.—Όταν ανοίξει
(μεσολαβούν τέσσερες στίχοι)

Ποιὸς ξέρει τί καινούργια πράγματα θὰ δείξει (105)

Π. 12. ...Εἶπες «θὰ πάγω σ' ἄλλη γῆ, θὰ πάγω σ' ἄλλη θάλασσα
(μεσολαβούν ἕξ στίχοι καὶ μετά:)

ποὺ τόσα χρόνια πέρασα καὶ οἰμαξα καὶ χάλασα (106)

Γενικά είναι δύσκολο μιὰ ὁμοιοκαταληξία νὰ γίνεται αἰσθητή, ὅταν μεσολαβούν ἔστω καὶ τρεῖς στίχοι. Τελειώνοντας ἐπαναλαμβάνουμε ὅτι ἔνταση λέγεται ἢ ἐκάστοτε ἰσχύς τῆς ὁμοιοκαταληξίας ποὺ ἐπηρεάζεται, (γι' αὐτὸ καὶ ὀφείλει νὰ ἑναρμονίζεται) ἀπὸ τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος τοῦ στίχου. Ὅσο μεγαλύτερο πλάτος καὶ ὕψος ἔχομε τόσο καὶ ἰσχυρότερη ὁμοιοκαταληξία χρειάζεται καὶ ἀντιστρόφως.

V. Διάφορα (λεπτομέρειες γενικῆς φύσεως).

1. Πολλοὶ γράφουν στροφές καθιερωμένης μορφῆς καὶ συνδυάζουν ὁμοιοκαταληκτοὺς στίχους μὲ ἀνομοιοκαταληκτοὺς. Αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπεται καλὰ-καλὰ οὔτε καὶ στὸν ἐλεύθερο στίχο (ὅπως λ.χ. ὁ Καισαρίων (115) ποὺ χρησιμοποιοῦν τὴν ἀνάμεικτη ὁμοιοκαταληξία, πολὺ περισσότερο βέβαια, σὲ ποιήματα κλασσικῆς καθιερωμένης μορφῆς, ὅπου κάθε ἀνομοιοκαταληκτὸς στίχος ἀποτελεῖ μειονέκτημα ποὺ προδίδει ἀδυναμία τοῦ στιχουργοῦ.

2. Δὲν εἶναι ἀκουστικῶς ἀνεκτὴ μιὰ ὁμοιοκαταληξία, ὅταν ἐπανέρχεται σὲ τρεῖς ἢ τέσσερες συνεχόμενους στίχους κάθε στροφῆς· γι' αὐτὸ καὶ στὶς τρίστιχες στροφές ἀποφεύγεται πάντα ἢ τριπλῆ, καὶ κυριαρχεῖ τὸ ἰταλικὸ πλέξιμο (γιατὴ τὴν terza μιλήσαμε προηγουμένως). Στὸν ἐλεύθερο στίχο βέβαια (ὅπου ἐφ' ὅσον δὲν ἔχομε στροφές, δὲν εἴμεθα δεσμευμένοι σὲ πολλαπλῆ τριπλῆ ἢ τετραπλῆ ἐπαναδίπλωση τῆς ὁμοιοκαταληξίας) μιὰ συνεχῆς ἐπανάληψις τοῦ ἴδιου ἤχου δὲν ἀποτελεῖ ἐλάττωμα κατὰ κανόνα:

Π. 13. Ἄκου, παιδί μου, ἐσὺ Γιαννιά,
μὴ μᾶς ντροπιάσεις τὴ γενιά.
Ἐχεις γυναῖκα ποὺ εἶναι νιά κλπ. (16)

3. Πολλοὶ κάνουν τὸ ἀσυγχώρητο σφάλμα νὰ χρησιμοποιοῦν ὡς ὁμοιοκαταληξία τὴν ἴδια λέξη:

Π. 14. Ἐρωτα, ἃ θεὸς νὰν τάχομε καλά...
...ἀναπαμένον, πάει πολὺ καλά. (218)

Πολλές τέτοιες (ἠθελημένες τάχα;) ὁμοιοκαταληξίες ἔχει καὶ τὸ ποίημα Frieda (188). Πάντως μόνον ὅταν ἐπιδιώκεται ἕνας συγκεκριμένος σκοπός, τότε ἐπιτρέπεται ἢ χρησιμοποίηση τῆς ἴδιας λέξης γιὰ ὁμοιοκαταληξία. Στὴ σελίδα 218 κατορθώνει ὁ Α. Λασκαράτος, μὲ τὴν ἐπανάληψις καὶ συνεχῆ ὁμοιοκαταληξία τῶν λέξεων «Μακράκης» καὶ «Σύννοδος», νὰ σατιρίσῃ καυστικὰ κί' αὐτὸν κί' ἐκείνην.

4. Ὑπάρχουν περιπτώσεις τρισύλλαβης ὁμοιοκαταληξίας, ὅπου ἢ μιὰ τονίζεται στὴν πρό παραλήγουσα κί' ἢ ἄλλη στὴ λήγουσα, ὅπως «γέρικα+ἀγερικά» (375). Στὴν προκειμένη περίπτωση τὸ μέτρο εἶναι πάντα δισύλλαβο ὀξύτονο ἢ παροξύτονο (: ἰαμβικὸ ἢ τροχαϊκὸ) καὶ γι' αὐτὸ ἢ ὁμοιοκαταληξία γίνεται μεταξὺ λεκτικοῦ καὶ μετρικοῦ τόνου. Στὴ λέξη «ἀγερικά» λ.χ. ὑπάρχει μετρικὸς τόνος στὴ συλλαβὴ-γε- κί' ἔτσι οὐσιαστικὰ στοὺς στίχους:

Π. 15. ... καὶ σὲ δέντρα γέριχα
εἶδα κί' εἶδα ἀγερικά (375)

ἔχομε τρισύλλαβη ὁμοιοκαταληξία-γέρικα (ἢ μονοσύλλαβη-κά). Κάτι τέτοιο εἶναι καλὸ ἢ κακὸ! Εἶναι δύσκολο νὰ πῆ κανεὶς τὴ γνώμη του, μιὰ καὶ πρόκειται γιὰ φαινό-

μενο καινούργιο καὶ σπάνιο, ποὺ δὲν παρέχει ἀρκετὸ ὕλικὸ γιὰ σύγκριση καὶ συμπεράσματα.

5. Ἐπαναλαμβάνουμε καὶ πάλι, μιὰ καὶ ἀποτελεῖ θέμα μας ἐδῶ, ὅτι εἶναι δυνατόν (ἀντὶ τῆς κανονικῆς ὁμοιοκαταληξίας), νὰ ὁμοιοποιῶν τὸ τέλος ἑνὸς στίχου μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἐπομένου:

Π. 16 Ὀλοένα διώχνεις κάποιον δάκρυ
μὰ τ' ἀκριβλέφαρά σου ἴγρα...
Οἰκτρὰ μᾶς γέλασε ἢ χαρὰ μας,
φτερά μᾶς χάρισε σπασμένα

Στὴν περίπτωση αὐτῆ, ἢ τελευταία λέξη τῆς στροφῆς ὁμοιοκαταληκεῖ μὲ τὴν πρώτη. Τὸ πλέξιμο αὐτὸ τῆς ὁμοιοκαταληξίας ἐκτὸς τῆς πρωτοτυπίας, ἀποκαλύπτει καὶ νέο ἔδαφος πρόσφορο γιὰ κάθε εἶδους ὁμοιοκαταληξίες, ἐφ' ὅσον μπορούμε πιά νὰ χρησιμοποιοῦμε ὄχι μόνον τὶς τελευταίες, ἀλλὰ ὅποιοδήποτε συλλαβὲς μιᾶς λέξεως (χωρὶς νὰ τὴν τεμαχίζουμε, ὅπως στὸ δρασκέλισμα) καθὼς καὶ πῶς πάνω ὁμοιοκαταληκεῖ τὸ «δάκρυ», μὲ τὸ «ἀκρι»-(βλέφαρα).

6. Ἡ παράδοσις γραμματικῶν, συντακτικῶν ἢ ἑτυμολογικῶν κανόνων χάριν μιᾶς πρωτότυπης ἐκφράσεως, εἶναι φυσιολογικὴ «ποιητικὴ ἀδεία»· χάριν τῆς ὁμοιοκαταληξίας ὅμως, εἶναι ἀσυγχώρητη καὶ σχεδὸν γελοία. Γι' αὐτὸ, δὲν ἐπιτρέπεται σ' ἕνα ποίημα χάριν αὐτῆς οὔτε μείξις γλώσσας:

Π. 17. Χωρὶς περίσσειαν, χωρὶς λύπην, χωρὶς αἰδῶ...
...Καὶ κάθουμι καὶ ἀπελπίζουμι τώρα ἐδῶ. (105).

οὔτε ἀντικανονικὸς τονισμός.

Π. 18. Ἐξυπνοῦσε τοὺς ἠχοὺς
...καὶ τοὺς ἔκανε γλυκοὺς. (479).

οὔτε τέλος διαστρέβλωσις λέξεως (ἢ καὶ φράσεως).

Π. 19. Κατνὸς δὲν μένει ἀπὸ τὴ γῆ· νῖος οὐρανὸς ἐγένη.
Σὰν πρῶτα ἐγὼ τὴν ἀγαπῶ καὶ θὰ κριθῶ μ' αὐτὴν (482)

ἐπίσης «ἔχει τὰ χεῖλα+ὠσὰν τὰ φύλλα» (464), ἢ «λάμπος+κάμπος+θάμπος+σάμπως» (167) ἢ τέλος στὴν τερστία «Ἦδη στὴ σελήνη» ὅπου ὁμοιοκαταληκτοῦν «παρηγοριζέσαι!+λαμπρίζεις+ἀπκοιμίζεις» (475).

Ἡ διαστρέβλωσις λέξεως εἶναι ἕνα ἐλάττωμα στὸ ὁποῖο συχνὰ ὑπέπιπτε κί' αὐτὸς ὁ Δ. Σολωμός, ποὺ σὲ ζητήματα στιχουργικῆς φύσεως ἦτο συνήθως ἄσφογος.

7. Στὴν ὁμοιοκαταληξία ἀνάγονται καὶ οἱ ἐσωτερικὲς ὁμοιοκαταληξίες, συνηχίσεις, παρηχίσεις, οἱ ἐπαναδίπλωσις, οἱ ἀντιστοιχίσεις φωνηέντων καὶ τόσα ἄλλα.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗΞΙΑ. Ὅταν μιὰ ἢ καὶ περισσότερες ἐκ τῶν λέξεων τοῦ ὁμοιοκαταληκτοῦ, εὐρίσκονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ στίχου καὶ ὄχι εἰς τὸ τέλος του, ὡς συνήθως, τότε λέμε ὅτι ἔχομε ὁμοιοκαταληξία ἐσωτερικὴ. Ἡ ἐσωτερικὴ ὁμοιοκαταληξία εἶναι πολὺ κομψότερη ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ καὶ καθιστᾷ ἀρμονικὸ κί' εὐήχο τὸ στίχο χωρὶς πολλὰς φορὲς οὔτε κἂν νὰ γίνεται ἀντιληπτὴ στὸ μάτι, ποὺ συνήθως νὰ τὴν ἀναζητᾷ καὶ νὰ τὴν διακρίνει μόνον ὅταν εἶναι εἰς τὸ τέλος στίχων. Οἱ τέσσερες στίχοι

Π. 20... Στὴ θάλασσα δοθήκανε μὲ ραθυμιά μὲ ξεγνοιασιά
μὲ νάζια στὴ γαλάξιαν ἀγκαλιὰ γλυκαφεθήκανε
τὴν ἐρωτευθήκανε τυφλά
καὶ σὰν μικρὰ παιδιὰ μὲσ' στὴν ποδιά τῆς ξεχασθήκανε...

ἔχουν ἐκ πρώτης ὄψεως μιὰ μόνο ὁμοιοκαταληξία τὴν «γλυκαφεθήκανε»+«ξεχασθήκανε» ὑπάρχουν ὡστόσο ἄλλες δύο ἐσωτερικὲς μὲ τὸν ἴδιο ἤχο («δοθήκανε»+«ἐρωτευθήκανε»), καὶ πολλὰς ἀκόμη ἐσωτερικὲς ὁμοιοκαταληξίες («ξεγνοιασιά»+«ραθυμιά»+«ἀγκαλιά», ἐπίσης «νάζια»+«γαλάξια»), τέλος δὲ «παιδιά»+«ποδιά») ποὺ δίδουν τὸ παρόν τους ὄχι στὸ μάτι ἀλλὰ εἰς τὸ αὐτί μας. Ἡ ἐξωτερικὴ ὁμοιοκαταληξία εἶναι ἐπι-

οποίων οι 13 δὲν εἶναι παρὰ ἕνα· καὶ ὁ αὐτὸς ἦχος «η» λέμε λοιπὸν ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει παρήχησις τοῦ «η». Ὅπως καὶ στὸ περί Μετρικῆς κεφάλαιον ἀναφέραμε, εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ὑπάρχει στενὴ συγγένεια μεταξύ ποιήσεως καὶ μουσικῆς. Ξεκινᾶνε καὶ οἱ δύο αὐτὲς καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις ἀπὸ τὴν αὐτὴν βάσιν: τὸ μέτρο, περνοῦν καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ ρυθμοῦ διὰ τὰ καταλήξουσιν τελικὰ στὴ μελωδίαν. Ἐχουν κ' οἱ δύο τὴν αὐτὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὸ τὸ γενικὸ κοινὸ σημεῖο ὑπάρχει καὶ αὐτὴ ἐδῶ ἡ ἠχητικὴ περιοχὴ, ὅπου ἡ ποίησις δανεῖζεται τὰ ἐκφραστικὰ τῆς μέσας, ἀπὸ τῆς φαρέτρας τῆς μουσικῆς. Συγκεκριμένως ὅταν ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὸ νόημα μιᾶς φράσεως ἢ μιᾶς λέξεως καὶ προσέχουμε τὴν ἠχητικὴν τῶν γραμμάτων καὶ συλλαβῶν ποὺ τὴν ἀποτελοῦν, τότε ἀναγκαστικὰ μπαίνουμε σὲ περιοχὴ ἀνάλογη μετὰ τῆς μουσικῆς καὶ ἡ σημασία τῆς ἀκοῆς στὴν ἐκτίμησιν τοῦ ὠραίου ἢ μὴ, γίνεταί πρωταρχικὴ. Στὴν ἠχητικὴν τῶν λέξεων, ἰδίως τῶρα τελευταία, ἀρχισαν οἱ διάφορες μοντέρνες ποιητικὲς σχολαὶ ν' ἀποδίδουν τὴν σημασίαν ποὺ τῆς ἀξίζει· ὡστόσο τὰ ἠχητικὰ ἐκφραστικὰ μέσα εἶναι γνωστὰ ἀπὸ πολὺ παλαιὰ ἐποχὴ, ὁ δὲ Ὀμηρὸς φαίνεται νὰ μὴ ἀγνοεῖ κανένα. (*)

(*) Ἄς μεταφέρουμε μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὰ ἠχητικὰ ἐκφραστικὰ μέσα ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Ὀμηρὸς :

ΠΑΡΗΧΗ ΣΗ: Στὸ παράδειγμα ποὺ ἀκολουθεῖ ἐπανάρχεται τὸ «ε» δώδεκα φορές μέσα σ' ἕνα μόνο στίχο!

ᾠδε γὰρ ἐξέρω, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται (A 212)

Ἡ μεγάλη μάλιστα προτίμησις τοῦ Ὀμήρου δὲν ἦταν στὴν παρήχησιν αὐτοῦ τοῦ εἶδους, τῆ σκόρπια, ἀλλὰ στὴν συνεχόμενῃ, ὅπου δηλ. τὸ φωνῆεν τῆς παρήχησος ἐπανάρχεται σὲ 4, 5, 6 ἢ καὶ πλέον συνεχόμενες συλλαβές, ὅπως στὰ παραδείγματα :

ἀσαλάα, παρὰ νηυσὶ κορωνίσιν ἄλλα καὶ ἔμψης (B 297)

πολλὰ δὲ μητρὶ φίλῃ ἠρήαστο χεῖρας ὄρεγνυς (A 351)

τὰ φρονέοντ' ἀνά θυμόν, ἄ ρ' οὐ τελέεσθαι ἔμελλον (B 36)

ἔλκει μοχθίζοντα κακῶ ἄλοοφρονος ὕδρου (B 723)

Τὰ παιγνιδίσματα αὐτὰ μετὰ τὰ φωνήεντα (ποὺ θυμίζουν κάπως, τὰ στακάτα τῆς μουσικῆς) τὰ τόσο ἀσυνήθιστα σήμερα, ἔχουν τὴν αὐτὴν χάριν, καὶ ὡστόσο ἡ σύγχρονη ποίησις ἐξ ἀγνοίας δὲν τὰ χρησιμοποιοῦ.

ΣΥΝΗΧΗ ΣΗ: Στὸ ἐπόμενο παράδειγμα ὑπάρχει συνήχησις τοῦ «ν» (10 φορές) :

Ἄλλ' ὁ μὲν ἐν νῆεσσι κορωνίσι ποτοπόροισι
κεῖτ' ἀπομνήσας Ἀγαμέμνονι ποιμένι λαῶν (B 771-2)

Ἐπίσης (στὸν τελευταῖο στίχο) παρήχησις τοῦ «μ», καθὼς καὶ ἐσωτερικὴ ὁμοιοκαταληξία «σί» (τρεῖς φορές).

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗΞΙΑ: Ὁ αὐτὸς ἦχος, «σι», ἔξ φορές :

οἴκαδ' ἰὼν σὺν νηυσὶ τε σῆς καὶ σίς ἐτάροισιν
Μυρμιδόνεσσιν ἄνασσε (A 179-180)

Ἐπίσης : ...ναῖσκον' τῶν μὲν Πρόθοος θεὸς ἡγεμόνευεν (B 758)

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΕΣ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΩΝ: Τὸ συμπλέγμα «ιο» τρεῖς φορές :

Δώματ' ἔς αἰγιόχοιο Διὸς κλπ. (A 222)

Ἐπίσης : Ἐμεῖς γὰρ θεαὶ ἔστε πάρεστε τε ἴστε τε πάντα (B 485)
καὶ : Ἀστράπτων ἐπίδελ' ἐναίσιαμα σήματα φαίνων (B 353)

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗΞΙΑ :

Μὴ σέ, γέρον, κοίλησιν ἐγὼ παρὰ νηυσὶ κίχαιω (A 26)

μὴ νύ τοι οὐ χραίσμη σκήπτρον καὶ στέμμα θεοῖο (A 28)

Ἄλλὰ γιὰ νὰ κάνουμε πρὸς ἀνάγλυφον τὴν κατακτῆσιν τοῦ Ὀμήρου στὰ ἠχητικὰ ἐκφραστικὰ μέσα, θὰ παραθέσουμε δύο τελευταία παραδείγματα ὅπου συνυπάρχουν πολλὰ μαζί ἠχητικὰ ἐκφραστικὰ μέσα :

Τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
ἐφθίβ' οἱ οἱ πρόσθεν ἄμα τράφεν ἠδ' ἐγένοντο (A 250-1)

ὅπου ἔχουμε α) συνήχησιν τοῦ θ, β) συνεχόμενῃ παρήχησιν τῶν ι, ε, ο, γ) ἐσωτερικὴ ὁμοιοκαταληξία «-ρόπω», δ) ἀντιστοιχία συμπλέγματος «δῖ».

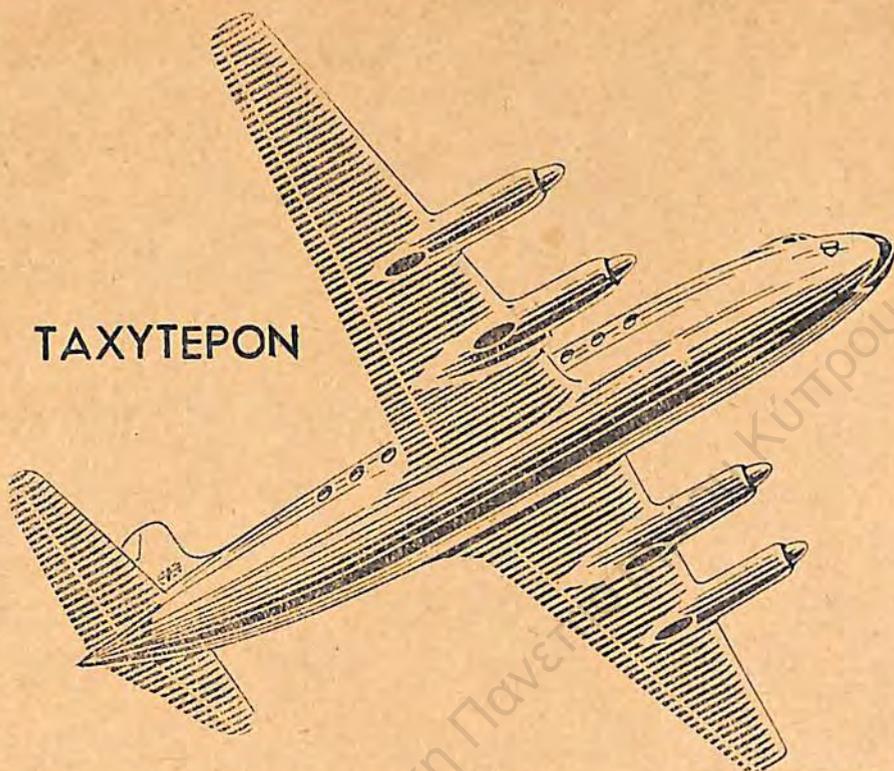
Τέλος : ἠύτε ἔθνεα εἰσι μελισσῶν ἀδινῶν
πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων (B 87-88)

Ἐπίσης α) ἐξωτερικὴ ὁμοιοκαταληξία «-ἄων» β) ἐσωτερικὴ ὁμοιοκαταληξία «-ρης» καὶ «-ἄων», καὶ γ) ἀντιστοιχία συμπλέγματος «-ισ-».

Δὲν θὰ θέλαμε νὰ παρασυρῆθῃ κανεὶς στὸ νὰ πιστέψῃ ὅτι ὁ Ὀμηρὸς δὲν ἔκανε ἄλλῃ

Τὰ σιγαρέττα.....
 Διαπέμπου, Παύσανος
 προσφέρου ἀπὸ τὴν ποιότητα
 εἰς λαμπρὰ καὶ μαθημερινῶς
 ἡμῶν τῶν.....
 "Πασηνίρα"
 "Μὰν Πάπ"
 "Πασηνίρα-ΑΑ"

TAXYTERON

ΕΙΣ ΒΗΡΥΤΟΝ—ΑΘΗΝΑΣ—ΡΩΜΗΝ—ΛΟΝΔΙΝΟΝ καὶ τὴν ἄλλην ΕΥΡΩΠΗΝ

Ταξιδεύετε μετὸ **VISCOUNT**

ΔΙΑ ΤΗΣ

CYPRUS AIRWAYS

ΤΑ ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ VISCOUNT ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙ Η Β.Ε.Α. ΕΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΣ CYPRUS AIRWAYS

Ἡ Βηρυτὸς ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν Κύπρον· αἱ Ἀθῆναι δύο ὥρας καὶ 40 λεπτά· ἡ Ρώμη ἕξ ὥρας καὶ 25 λεπτά· καὶ τὸ Λονδίνον μόνον ἕνδεκα ὥρας καὶ 10 λεπτά — ἂν πετάξετε μέσα σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ὑπέροχα νέα VISCOUNT, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ἡ Β.Ε.Α. ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς CYPRUS AIRWAYS.

Ἡ ἀτμοσφαιρική πίεσις, ἡ θερμοκρασία καὶ ἡ πυκνότης τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐντὸς τοῦ ἀεροπλάνου, ρυθμίζονται ὥστε νὰ ἐξασφαλίζουσι ἀπόλυτον ἄνεσιν εἰς τοὺς ἐπιβάτας, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὕψους καὶ τῶν καιρικῶν συνθηκῶν. Τὸ VISCOUNT εἶναι εἰδικῶς κατασκευασμένον διὰ νὰ ἀντέχη εἰς τὴν ἀτμοσφαιρικήν πίεσιν.

Ταξιδεύοντες μετὸ VISCOUNT ἐξασφαλίζετε πᾶσαν ἄνεσιν καὶ δόνασθε νὰ ἀπολαύσετε εἰς τὴν ἀναπαυτικήν πολυθρόναν σας ἓνα θαυμάσιο ζεστό γεῦμα.

CYPRUS AIRWAYS

Ἐν συνδυασμῷ μετὴν Β.Ε.Α. καὶ Β.Ο.Α.С.